Selma Fındıklı

Kum Gülü

KUM GÜLÜ / Selma Fındıklı

Her hakkı saklıdır. Bu yapıtın aynen ya da
özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı
sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Kapak: Ömer Erduran

ISBN 975-14-0978-0

BİRİNCİ BASIM: Haziran, 2004

Kitabın basımı 2000 adet olarak yapılmıştır.

Remzi Kitabevi AŞ., Selvili Mescit Sok. 3, Cağaloğlu 34440, İstanbul
Tel (212) 513 9424-25, 513 9474-75, Faks (212) 522 9055
WEB: http://www.remzi.com.tr E-POSTA: post@remzi.com.tr

Remzi Kitabevi AŞ. tesislerinde basılmıştır.

SELMA FINDIKLI

Kum Gülü

Remzi Kitabevi

SELMA FINDIKLI, Eskişehir'de doğdu. Lise yıllarının sonuna kadar da bu kentte yaşadı. Daha sonra, Ankara'da Hacettepe Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1986 yılından bu yana TRT Ankara Radyosu, Tiyatro Yayınları biriminde dramaturg olarak görev yapmaktadır.

Yazmaya 1983 yılında, radyo oyunlarıyla başladı. Bugüne dek, değişik türlerde otuzu aşkın oyunu yayımlandı.

1994 yılından başlayarak *Nereye Yüreğim* (roman); *Loş Sokağın Kadınları* (öyküler, 1996 Haldun Taner Ödülü); *Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi* (roman); *Ankara İstasyonu* (öyküler, 1998 İş Bankası Edebiyat Büyük Ödülü) *Saray Meydanı'nda Son Gece* (roman); *Gümüşlü Martı* (roman); *Gecenin Yalnızlığında* (roman) adlı kitapları okurlarıyla buluştu.

"Medine-i Ruha"

İlkyaz 1906 / Urfa

Selamlık kapısından gece boyunca usul usul yağan ılık yağmurun yıkadığı beyaz taş döşeli avluya adım attığımda, sabah alacasıyla gölgelenmiş haremlik, Kafdağı gibi yüce, bir o kadar da büyülü görünüyor gözüme. İçinde doğup büyüdüğüm bu yerlerde başka bir dünya bulmak üzere yola çıktım çünkü. Babamın terli avucuma bıraktığı kocaman paslı anahtarı yitirme kaygısıyla öyle sıkı kavramışım ki paslı demir kokusu tenime geçmiş. Bugüne dek neredeyse tokmağına dokunmam bile yasaklanmış bir odaya gireceğim. Küf bağlamış anılar arasında eriyip gitmekten korkarak annemi arayacağım. Ama karşımdaki loş yapı gittikçe yükseliyor hem de uzaklaşıyor sanki.. Huma kuşu uçup gelseydi şimdi masalların birinden, beni dev kanatlarına kondurup götürseydi kararmış duvarların ötesine..

Şadırvanlı küçük havuzun yanından süzülürken kül rengi sularda esmer, hüzünlü bir kadın yüzü mü beliriyor? Yok canım, apaçık aldanma bu.. Düşlerimin yansıması.. Coşmaya hazır yüreğimi dinginleştirmeliyim..

Çifte merdivenin sağ tarafına yöneliyorum oyalanmadan. Mermer basamaklarda dizlerim nasıl titrek.. Olmasın mı? On sekiz yıllık ömrümün tamamı bu evde, daha çok da selamlıkta yaşandı. Halalarımın Diyarbakır'dan, Harput'tan geldiği o sevinç dolu zamanlar dışında –bayram günlerinde bile– perdeleri açılmayan haremlik, kimsesiz kalmış güzel bir kadın edasıyla hep yalnızlığına gömülürdü. Babamdan ya da emektar hizmetçimiz

Gülnar Hanım'dan duyduğum, meraklı bir çocuğu kolayca kandırabilecek sözler çınlıyor kulağımda;

"Eski eşya doludur oğul.. Bir hırhana maldır işte oradaki.. Kimi yırtık kimi kırtık.. Girmeyesen içine.. Böcik kimin düşersen örümcek ağına.. Neyin kalmıştır o kör çıhında?.."

Annemin odasıymış *"kör çıhın.."* Bu sabaha kadar ölmüş sandığım, şimdi ise sağ mı yoksa gerçekten ölü mü olduğunu bilemediğim annemin gelinlik odası.. Kör çıhın.. Elimde ıslanmış kapkara anahtarı sağa doğru üç kez döndürürsem açılırmış kilit.. Peki içeri girmek de o denli kolay mı? Ya ninemin son nefesine dek ballandıra ballandıra anlattığı görünmez varlıklarla doluysa?.. Dumansız ateşten yaratılmışlar.. Kimi bizi korur, kimi de yolumuzdan saptırmaya çalışırmış.. Cinler.. Çeşit çeşit.. Dedemin mercan tespihindeki doksan dokuz taneden bile çokmuş.. Sakalındaki kılları saysam, yine yetmezmiş.. Babam kızardı beni böyle hikâyelerle korkutmasına. Saygıda kusur etmemek için başını öne eğip dinlese de öfkelendiğini anlardım. Babam.. Selamlıkta sabırsızlıkla beklediğini kuşkusuz biliyorum.

* * *

Yeşil camdan kıvırcık fanuslu tutya lambanın odaya saldığı boğuk ışık her sabah olduğundan daha baygın, yanık yağ kokusu daha yoğundu sanki. Bembeyaz gecelik entarisi, omuzlarına düşecekmişçesine iğreti koyduğu şal hırkası, yeşil takkesiyle babam da alıştığımdan heybetli görünüyordu mangal başında. Nargilenin lülesinde yanan Acem tömbekisi dumanlanmaya başlamış, kehribar marpuç çekilmeye hazır duruyordu. Babam, imameyi ağzına götürmeden önce başıyla duvarda, bakır kapların dizili olduğu rafı gösterdi bana. Neler getireceğimi söylemesine gerek yoktu. Tavında kavrulup dibekte dövülmesini bile asla Gülnar Hanım'a bırakmadığı, yedi ayrı cezvede kaynattıktan sonra damıtılmış özü akıttığı ince boyunlu kahve şişesini, içinde bir tadımlık ısıtabileceği, gümgümlerin en küçüğünü, bir de kulpsuz fincanı istiyordu. Ne var ki, yerime döneceğim sırada hiç ummadığım sözcükler döküldü dilinden;

— Fincanlar çift ola Memduh..

Hayatımda ilk kez mırra içecektim. Hem de babamla karşı karşıya. Birkaç hafta sonra idadiyi bitireceğime göre artık yetişkin bir erkek sayılırdım. Başka bir anlamı olamazdı çünkü bu davranışın. Közlerin arasına oturttuğu gaga burunlu ufacık cezvede Urfa geleneğince, ancak iki yudumluk kahve kaynamaktaydı. Zehir gibi acı olduğunu duymuştum herkesten. Biraz o nedenle, biraz da yaşlılara, saygıdeğer konuklara ikram edildiğini bildiğimden ayıplanma korkusuyla tadına bakmaya hevesli görünmemiştim hiçbir yerde. Şimdi ise tam aksine, geri çevirme hakkım yoktu. Bunları düşünürken babam sol elini hırkasının cebine daldırıp boyun kısmı hafif paslanmış kapkara bir anahtar uzatmıştı bana. Aldım; bir şey sormama zaman kalmadan da gümgümden kulpsuz fincanlara damlattığı mırrayı devirdik ağzımıza. Dilim kavruldu, boğazım yandı. Belli etmemeye çabalasam da yüzüm kasılmıştı. Ama az sonra duyacağım sözler kadar ağulu değildi yine de;

— O kapının anahtarıdır oğul.. Haremlikteki kapalı odanın..

Şaşkınlıkla yüzüne baktım bir an. Sonra toparlandım;

— Ne arayacağım ki o hırhana içinde?

— Aneyi..

İçtiğimden d e acı bir kahve gerekti aklımı başıma getirmek için. Ama yüreğimin çırpıntısını, kulaklarımın dayanılmaz uğultusunu durdurabilir miydi? Annemi arayacakmışım.. Bulabilirsem.. Bir ölüyü.. Babam niçin gözlerini benden kaçırıyordu? Halının kırmızı güllerinde miydi annem, yoksa yeşil yapraklarında mı?

— Ölmedi aney.. Yani o vakitler ölmemişti.. Ayrıldığımızda.. Sonrasından yoktur haberim.. Dediler, Halep'e gitmiş.. Belki doğru belki yalan..

* * *

Birden cesaretimi toplayıp anahtarı çeviriyorum. Üç kez sağa.. Azap çeken hasta nasıl inlerse, oymalı ahşap kapı öyle gıcırdıyor açılıp kapanırken. Bu odada yaşanmış acıları, dökülmüş gözyaşlarını bana anlatmak istiyor çünkü..

"Rüsvây oldum Medine-i Ruhâ halkına oğul.. Hatun dediğin kadıya varıp da gişisini şikâyet içün istidâ verir mi?"

Çok ağlamış olmalı annem şer'iye mahkemesinin yolunu tutmadan önce.. Henüz iki yaşındaki oğluna son defa sımsıkı sarılırken daha da çok..

"Ninenden, kumasından zulüm görmüş.. Hangi kadın görmemiştir bu memlekette?.. Lâkin, hânemi ayır kadı efendi, diye şivan tutan yoktur. Rüsvây etti beni oğul.. Allah'tan revâ mıdır erini böyle hallere düşürmek?"

Ardımdan gelen olmayacağını bildiğim halde kurt başlı demir sürgüyü yerine oturtuyorum. Gittikçe aydınlanan oda, yerini benden başka kimsenin öğrenemediği gizli bir tapınak gibi görünüyor bir an gözüme. Küf kokusu yok içerde. Sedir örtüleri, yastık kılıfları yeni yıkanıp serilmiş sanki.. Zaman zaman temizleniyor demek buradaki her şey. Duvarlar bile bembeyaz. Dolap kapakları sık sık ovulmaktan ağarmış. Yalnız, avluya bakan pencerelerde asılı pembe canfes perdeler kedi tırmalamışçasına yol yol yırtılmış. O da güneşin arsızlığından olmalı. Benden fazla mı merak ediyordu acaba Feriha Hanım'ın hüzünlü hücresini? Ölmemiş annem.. Halep'teymiş.. Ama belki..

"Artık koskoca ademsin Memduh.. Tez vakitte idadiyi bitireceksin inşallah.. Hakikat ayıplı da olsa bilmek hakkındır.."

Hiç mi göremeyeceğim onu? Ya gerçekten göçüp gitmişse bu dünyadan? Babamdan ayrılıp bu şehri terk ettikten sonra.. Düşünmek istemiyorum en kötü olasılığı.. Bir fotografisi olsaydı elimde.. Urfa'da ne arar fotoğrafhâne? Hem de on sekiz yıl önce.. Ansızın sevindirici bir ipucu yakalıyor aklım. Babam kumral, tıknaz yapılı bir adam. Halalarım da az çok onu andırdığına göre esmer yüzümün sert çizgilerinde, kalın kaşlarımda, ince uzun bedenimde annemin izleri var. Öyleyse onu bulmam kolaylaşacak.. Derken, bütün umutlarım kırılıyor. Ninem canlanıyor çünkü gözümün önünde. O da dal boylu, kara yağız değil miydi? Annemin zulüm gördüğü birinden mi almışım mayayı? Babama sorsam söylemez işin doğrusunu. Zaten Urfa halkına rüsvây olduğunu hazmedemiyor.. Peki, bu odayı hiç bozulmadan kim

korumuş? Yırtılan perdelerin değiştirilmesine kim izin vermemiş? Ceviz konsolun aynası o denli ışıldıyor ki on altı yıl boyunca içinde sahibinin gölgesini yansıtmasa da her gün yeniden silinmiş herhalde. Yok, annem unutulmamış bu evde. Babam gücendiği kadar seviyor da onu. Bugüne dek beni öldüğüne inandırması, çocuk aklımın karışmasını istemediği ya da boş düşmüş bir kadının oğlu olmaktan utanacağımı düşündüğü içindi. Doğrusu, kimin kimi boşadığı da belli değil. Kadıya annem gittiğine göre.. Anlaşılan biraz da bu yüzden gizlenmiş gerçek. Ama Urfa halkı dilden dile aktarmadı mı bu çirkin hikâyeyi? Benim kulağıma nasıl gelmemiş? Kazzaz Mihman Ağa'nın uğradığı kötü halleri bari oğlu duymasın, diye mi fısıldadı herkes birbirine? Evlerde, çarşılarda, camilerde böyle mi konuşuldu usul usul? Hatta belki kiliselerde, havralarda.. Sıra gecesi geleneğine babamın neden hiç katılmadığını da sorgulayan, sitem eden olmadı bildim bileli. Demek o yüzden sağır dilsiz kesilmiş koskoca şehir. Sanki annem bu sabah terk etmiş de Urfa'yı, daha dedikodu yayılamamış mahalleden mahalleye.. Halep'e gitmiş midir? Ne işi var ki orada? Neden başka bir yer değil de Halep? Hâlâ sağ mıdır? Onu hiç tanımadan yaşlanıp öleceğim belki.. Ya babam? Neler düşünüyor acaba şimdi? Yeşil dantel takkesini sıyırmış, saçsız başından süzülen terleri mi siliyor gülü yaprağı çoktan solmuş yağlığıyla? Çocukluğumdan beri asla değiştirmedi onu. Annemin armağanı mıydı yoksa? Bilerek mi koynundan çıkarıp atmıyor? Selamlığa döndüğümde sorularımla onu bunaltacağımdan mı korkuyor? Onu suçlayacağımı sanıp da.. Suçlayacak mıyım? Bilmem.. Sersemlemiş kafamda doğruyu yanlıştan ayıramıyorum ki..

Sağ duvarı boydan boya kaplayan yüklüğün içini merak ediyorum. Akik boncuklu küçük tokmağı titrek parmaklarımla tutup çekiyorum. İnce bir gıcırtıyla aralanan orta kapak, renk renk yorganları, döşekleri, nakışlı yastıkları gösteriyor bana. Hepsi temiz, üstelik karanfil kokuyor. Belki de annem severdi o çiçeği.. Her şey o kadar canlı, o kadar sıcak ki, onun bu odada yaşamadığına inanmak çok zor..

"Rüsvây oldum Medine-i Ruha halkına oğul.."

Gecelik entarisinin göğsü körük gibi inip kalkıyordu derdini anlatırken..

10 *"Hangi hatun, gişisine etmiştir bunu? Kadıya gidip hânemi ayır demek, dileğim yerine gelmezse nikâhımı kaldır, demektir.."*

Yolum Ellisekiz Meydanı'na düştüğünde kapısından gizlice baktığım Süryânî kilisesinde yapılan bir ayindeyim sanki.. Kabartmalarla bezeli ceviz konsol da mihrap.. İçi kutsal nesnelerle dolu.. Mumlar, tütsüler, boy boy haçlar, ikonlar.. Sonra düşüncelerimden utanıyorum. Babam böyle bir benzetmeyi duysa kolay kolay bağışlamaz beni. Duyamaz ki.. Gülümseyerek derin çekmecelerden birini açıyorum.. Hoş kokular geliyor burnuma. Büyüklü küçüklü şişeler sıralanmış. Kimi yarı yarıya dolu, kimi neredeyse bitmiş. Bazılarının üzerinde etiket var. Birini alıyorum elime. Kırmızı çerçeve ortasında topuz saçlı, sivri burunlu güzel bir kadın görünüyor. Altında da Fransızca yazılar.. *"Parfume de Sureau.. Odeur Magnifique Pour Les Femmes"* Fransızca muallimi İhsan Şerif Bey'in beni heveslendirmek için ders dışında verdiği kitaplar sayesinde arkadaşlarımı o denli geride bırakmışım ki sözlüğe gerek duymadan çözebiliyorum anlamını.. Mürver esansıymış.. Kadınlar için harika koku.. 1887.. Paris.. Ben doğmadan bir yıl önce yapılmış.. Peki Urfa'ya nasıl gelebilmiş? İstanbul'dan.. Olabilir.. Babam o zamanlar sık sık gidiyormuş ipekli dokumalar satmaya.. Üstelik annemle en güzel demleri.. Henüz rüsvây olmamış.. Şişeyi bırakıp bir başkasına el atacağım anda kapı vuruluyor. Babam değildir bu. Yalnız kalmak isteyeceğimi çok iyi bilir çünkü. Gülnar Hanım mı? Başka kim var evde? Sabrı kalmamış, yeniden tıklatıyor. Öfkeyle kaldırıyorum sürgüyü.. Emektarımız karşımda duruyor. Birbirimizi ilk kez görüyormuşçasına bakışıyoruz önce. Neden geldiğini gözlerimle soruyorum; hiç konuşmadan içeri dalıyor;

— Bensiz bulamazsın sen onu..
— Kimi?
— Aney hatunu aramaz mısın?
— Ararım..
— Biri gerektir ışık tuta..

— Nerede olduğundan haberin var öyleyse.. Halep'te mi? Başka bir yere mi gitmiş? Hâlâ sağ mıdır?

Dudak bükerek dinliyor sorduklarımı. Annemi etiyle, kanıyla bulabilmem için yardım etmeyecek anlaşılan. Boşuna umutlanmışım. Anılarda yolculuğa çıkarken yanıma yoldaş olacaksa, tek başına da yapabilirdim bunu. Acaba?

Ben düşünüp dururken kapıyı sürgülüyor. Köşedeki kafesli pirinç mangalın üstünde elini gezdiriyor. Toz bulamayınca gülümsüyor. Pencere önündeki sedire rahatça yerleştikten sonra beni de yanına çağırıyor. Evin hanımı gibi davranıyor bugün. Daha doğrusu bu odanın hanımı.. Parmağını karşıya uzatıyor;

— Kahvesi burada pişerdi Beriha Hanım'ın..

Usulca yanına yerleşirken annemin adını dil sürçmesiyle yanlış söylediğini sanıp hemen düzeltiyorum;

— Feriha Hanım..

— Değil, Beriha..

— Niye yanlışta ısrar ediyorsun?

— Aslı odur.

— Beriha?

— Elbet.. Bizim dilimizde cennet demektir..

— Sizin diliniz hangisi?

— Süryânîce.. İkimiz de Süryânî idik..

— Annem? Süryânî?..

— He kurban..

Konuşamayacak kadar sersemletiyor beni son sözleri. Ayakta olsam dizlerim tutmaz, düşerdim herhalde. Sabah gözümü açtığımdan beri kaçıncı darbe bu? On sekiz yıllık ömrüm samyeli değmiş bahçeye benziyor. Darmadağın.. Sessiz.. Annem ölmemiş.. Rüsvây etmiş babamı.. Boş düşmüş.. Ayrı bir hâneymiş tek dileği.. Kocasını, çocuğunu yitirmiş.. Hem de Süryânî.. Ellisekiz Meydanı'ndaki Aziz Petrus-Aziz Paulus kilisesine gidenlerden.. Az önce bu odayı ayin yapılan bir tapınağa benzetmiştim bilmeden.. Ne korkunç bir sezgi bu? Belki arasam, gizli bir köşede haçını, ikonlarını da bulacağım. O bir Süryânî..

* * *

Halepli Bahçesi'ne ağır bir sıcak çökmüştü. Kızgın öğle güneşi altında ısındıkça dallarındaki çeşit çeşit meyvenin kokusunu cömertçe sunan ağaçlar, mumdan yapılmıştı da akşam inmeden eriyip biteceklerdi sanki.. Bir dut gölgesine sığındım hemen. Oturmama zaman kalmadan Kuşbaz İshak'ın artık uzaklardan bile tanıdığım keklik ötüşüne benzer ıslığı geldi kulağıma. Çok geçmeden de Sakıp Efendi köşkünün yan tarafından kendi çıkıverdi ortaya. Kenarları püsküllü beyaz poşusu, kara çuhadan biçimli şalvarı, fildişi gömleği, kaytanlı kırk düğme yeleğiyle her zamanki gibi göz kamaştırıcı bir civandı. Parlatılmış siyah postalları da başkalarının kundurasından farklı duruyordu ayağında. Bir an kendi kılığımdan utandım. Aslında ne sırtımdaki Urfa'ya özgü elbiseler eskiydi ne de mektebe giderken giydiğim setre, pantolon, püsküllü fes. Ama varlıklı bir beyzâde olmama rağmen onun üzerindekiler hep daha yeni, daha pırıltılıydı. Gösteriş düşkünlüğünün amacını da biliyordum. Sokaklarda, çarşılarda kadınların aklını başından almadıkça evlenemeyeceğini anlamıştı. Kuşçuluk yaptığı için –kendi kavmi arasında bile– hoş karşılanmıyor, kimse ona kız vermek istemiyordu.

Benden birkaç ay büyüktü. Yine de tepeden bakar, akıl öğretmekten vazgeçmezdi. Davranışlarımı, konuşmalarımı beğenmezdi çoğu zaman. Çünkü o da benim yanımda başka türlü bir eziklik duyuyordu. Okumuş değildi. Tanıdığı birilerine yalvarıp biraz okuma yazma öğrenebilmişti yalnızca. Bilmediği konularda ukalalık etmesi, yanlışı doğru diye yutturmaya kalkması bu yüzdendi. Gün olur, medreseli gençlerle bir arada görünür; gün olur, sözde saray kapısına işi düşen bir dostuna benim yanımda dilekçe yazardı. Hepsi de yalan sayılmazdı aslında. Boş bir tarlayı meyve ağaçlarıyla yeşillendirip havuzlar, köşklerle süsleyen şair Sakıp Efendi'nin soyundan gelen kişilerle tanışıklığı olmasa, Halepli Bahçesi'nde dem sürebilir miydik böyle?

İyice yanıma sokulduğunda sırıtkan gülüşü, esmer teninde inci gibi pırıldayan dişlerini ortada bırakmıştı;

— Eski devirlerde olsa atalarım seni av tutmaya götürürdü Memduh..

Aptalca sordum;

— Neden?

— Islığımı hemen tanıyorsun.. Bizim atmacalar, şahinler bile bu kadar keskin kulaklı değildir..

Karşımda dikilmiş konuşuyordu. Dutun dibine oturmayacaktı. Çuha şalvara toz bulaşmamalıydı. Her zamanki yerimize gitmeliydik. Büyük bir kuyu vardı az ilerde. Beygirle döndürülen su dolabı, sabahtan akşama dek beşik gibi gıcır gıcır sallandıkça zavallı hayvan bitkin düşer; güneş altında kurumaya yüz tutmuş topraklar ise yeniden can bulurdu. Çevresi çimenlikti. Ceviz, badem, kayısı ağaçlarının baş başa verdiği serin kuytu, Sakıp Efendi'nin elli yıl önce buraları yeşertirken bizi düşünerek hazırladığı bir köşeydi sanki..

Yavaşça doğruldum. İshak tepeden tırnağa süzüyordu beni. Elbiselerimiz hemen hemen aynı olsa da benimkilerin gösterişsizliğini bakışlarıyla anlatıyordu. Fazla aldırmadım bu kez. O kendi eksiğine baskındı. Varlıklıydım. Beyzâdeydim. Frenk usulü eğitim görüyordum. Ondan iki parmak da uzundum. her şeye karşın seviyordum İshak'ı. Kuşkum yok o da beni. Düşünürken pek hoşlandığımız gölgeliğe götürmüştü bizi ayaklarımız. Hemen bağdaş kurdum. Ama o, şal kuşağında asılı nakışlı yağlığa kıyamadığından koynundaki poşuya benzer örtüyü çıkartıp altına serdi. Sırtını yasladığı ceviz ağacını gösterdi ellerini havaya açarak;

— Sâyebân sanki mübarek..

Duyduğum sözcüğün anlamını çözmeye çalıştım kendi kendime. Gölge salan.. mıydı? İshak gülerek sordu;

— Nedir bilmez misin sâyebân? Pek aptal aptal baktın..

— Gölgelik.. Gölge veren..

— Siz mektepliler her şeyi kitaba göre anlatmaya bayılırsınız ama bir halt bilmezsiniz.. Yanları açık pâdişâh çadırıdır sâyebân. Gezintiye, avlanmaya çıktığında dinlensin diye hemen kuruverir hizmetkârları..

Bilgisizliğimden utandığımı belli etmemek için umursamazlık gösterip omuz silktim.

— Haklısın, dedi. "Saray adamı değilsin sen.. Nereden bileceksin bunları?"

— Sen kendini saraylı mı sanırsın?

— Sayılırım.. Yıllarca sultanlara, şehzâdelere av kuşu yetiş-

tirmiş sülalemiz.. Sekbanlar kapımızda divan durur, çil çil altın verirlermiş.. Bana nasip olmadı, o başka..

Sonra fokurdayan demlik gibi gırtlağında düğümlenen gülüşlerle sürdürdü konuşmasını;

— Şimdiki pâdişâh Abdülhamid av olmamak için av etmezmiş.. Ne korkak adam be..

Alay etme sırası bendeydi;

— Senin cesaretine de aşkolsun İshak.. Şu sözlerin jurnalcilerin kulağına gitse başına geleceklerden haberin var mı?

Şimdi kahkahaları Halepli Bahçesi'ni dolduruyordu. Soytarılıkla sağına soluna bakındı;

— Hani nerede cornalcılar? Ağaçlar dışında bir tek sen varsın yakınımda.. Senden de cornalcı olmaz zaten..

— Niye?

— Mektepli beyzâdelerin hüneri yoktur öyle işlerde.. Kendi gölgenizden bile korkarsınız siz..

Cevap bulamamak kudurtuyordu beni. Haklıydı aslında. Fazla cesur olmak hoş karşılanmıyordu okumuş adamlar arasında. Düşmanlarını önce akıl yoluyla yenmek öğretiliyordu. Peki jurnalci olmak yiğitlik miydi? Suçu kanıtlanmamış insanları yalnızca kuşkuyla yakalayıp sorgulamaya, işkenceye, sürgüne, ölüme göndermek mertlik miydi? Pâdişâh ne yaparsa yapsın karşı gelmeyin, baş kaldırmayın, diye korku salanlardan biri mi olmak gerekirdi? İdadi muallimlerinden bazıları, üstü kapalı biçimde bunun aksini anlatmaya çalışmıyorlar mıydı bize? En başta tarih, ziraat, kitâbet, Fransızca derslerine giren İhsan Şerif Bey..

— Niye sustun Memduh? Gücendin mi dediklerime?

O kadar uzaklara gitmiştim ki geri dönmesi çok zor oldu. Geçiştirmeye çabaladım;

— Gücenmedim.. Haklıydın aslında..

Neden hak verdiğimi sormadı. Ben de böyle korkaklığı öyle cesarete yeğlediğimi söylemedim. Hem anlamaz hem de fazla kafa yormazdı bu tür işlere. Garip bir oğlandı Kuşbaz İshak.

Bazılarına göre şarap düşkünü bir kopuk; bazılarına göre ise zararsız bir divâneydi. Bir av sırasında kendi kurduğu tuzağa düşüp günlerce yaralı kaldıktan sonra kan kaybından ölen babasını hiç anımsamıyordu. Kırkmağara Mahallesi'nde, atadan kalma –sözde saray tarafından bağışlanmış– konak benzeri bir yapıda inmeli annesiyle yaşıyordu. Doğrusu evin iki odasına sığınmışlardı. Geri kalan her yeri kuş beslemek amacıyla kullanıyordu. Ama giyinip kuşanıp dışarı çıktığında gözüm inanamazdı o virânede ömür geçirdiğine.. Çok istediği halde sıra gecelerine asla kabul edilmediğinden kafa dengi arkadaşlarıyla bir takım kurmuş, kendi meclislerinde cümbüş çalıp türkü, hoyrat okurdu. Sesi pek güzeldi. Tamburacı Derviş'e benzetirdi herkes. Gerçekten öyle miydi bilmem. Bedesten'de bizim dükkâna yakın bir köşede halıcılık yapan o musiki ustasını hiç dinleyememiştim ki.. Yalnız onu değil, gazelhan Hacı İbiş Efendi'yi, Kürdi makâmının tiz perdelerinde bülbül misali şakıyan Cürre Mehmet'i neyzen Kıdey Hafız'ı, hoyrat üstadı Kirişçi Halil'i.. Çoğunun adını duymuştum yalnızca. Babam bir kabul etseydi sıra gezmelerine katılmayı, İshak'la kuytularda buluşmazdım o zaman. Yoksa gider miydim yine de? Bilinen Urfa fasıllarından başka ezgiler de söylüyordu çünkü onlar. Süryânîce olduklarından ne dediklerini anlamıyorsam da hoşuma gidiyordu. Bir gün babama bundan söz etme aptallığını yapmıştım. Öfkeden deliye döndü bir anda. Öylesine azarladı ki bir daha İshak'ın semtine uğramayacağımı sandı. Oysa, henüz rüştiye öğrencisi olduğum yıllarda, kafese kapatılmış bir bülbülü mektebin kapısı önünde satmaya çalıştığı günden beri onunla arkadaşlığımı kesmedim. Cebimdeki bir haftalık harçlığım üç mecidiyeyi avucuna koyup korkuyla titreyen kuşu sevdiği güle kavuşturmak üzere azat etmiştim. Onu eve götürmeden özgürlüğünü bağışladığımı görünce İshak beni çok sevmiş, aldığı paralardan birini geri vermişti. Büyü gibi bir şey vardı bu oğlanda. Şeytan tüyü dedikleri bu muydu acaba?

— Hey Memduh..

İrkilerek yüzüne baktım;

— Söyle..

— Ne düşünüyorsun derin derin?

— Çocukluğumuzu.. Rüştiyenin kapısına geldiğin günü..

— Bilerek senin yanına sokulmuştum.. Öbür çocuklardan hiçbiri kuşu azat etmezdi..

— Benim edeceğimi nasıl anladın? İçine mi doğdu?

— Merhamet yüzden okunur..

— Zalimlik de okunur mu?

— Her şey.. Ama okumasını bilene..

Bir an durakladı; söyleyeceklerine beni inandırmak istercesine yumuşak sesle sürdürdü konuşmasını;

— Biliyor musun Memduh, o günden sonra uzun zaman av kuşu yetiştirmedim ben.. Alıcı kuşlar yetiştirmedim..

— Şimdi hepsi var evinde..

— Aç kaldım.. Posta güvercinleri para etmiyordu.. Telgraf dururken kim kullanır onları? Anama bakmak zorundaydım..

Bu kez daha kısa bir suskunluğun ardından sitemle ekledi;

— Senin gibi zengin çocuğu olsaydım..

Varsıllığımdan utanıyordum karşısında. Hiçbirimiz doğduğumuz aileyi kendimiz seçmemiştik ama yine de yoksul insanların hakkını biz çalmışız sanıyordum. Söyleyebileceğim bir şey olmadığına göre kurnazca konuyu dağıtmalıydım. İshak'ın dikkâtini çekecek kadar yüzümü ekşittim. Sıkıntıyla avurtlarıma hava doldurup boşaltıyordum. Amacıma ulaştım çok geçmeden;

— Neyin var? diye sordu.

— Canım sıkılıyor.. Mektep tatil olunca oyalanacak bir şey bulamıyorum..

— Bedesten'e git.. Babana yardım edersin..

— İstemiyor ki..

— Niçin?

— Para kazanmanın tadını alınca okumaktan vazgeçermişim..

— Geçer misin?

— Aslında geçmem ama sonu yok bu işin.. İstanbul'a göndermeyecek babam beni..

— Ne edeceksin İstanbul'da?

— Dârülfünûnda okumak istiyorum..

— O da neresi?

— Büyük mektep.. İdadiden de büyük..

— Niye göndermiyor baban?

— Yeter bu kadarı, diyor.. Dilediğim anda yüksek bir memur olabilirmişim devlet kapısında.. Yıllarca, uzakta yalnız yaşamama razı değilmiş..

— Öyleyse boşuna emek çekme.. Şimdiden git Bedesten'e, ipek bükmeye başla..

— Ona da izin vermiyor.. İdadi bitmeliymiş mutlaka..

Biraz önceki varlık yokluk davasından uzaklaşabilmek için ortaya attığım dârülfünûn konusunu anımsamak da ayrı bir sıkıntı vermişti gönlüme. Bundan sıyrılmanın yolunu bulmakta da pek gecikmedim;

— Pazar günü meclis kuralım mı İshak?

Kaşlarını havaya kaldırıyor;

— Olmaz, âyin günümüz Pazar..

— Unutmuşum, kusura bakma..

— Geceleri de sen çıkamıyorsun..

— Babamı kandırabilecek bir bahane bulamam ki..

— İstiyorsan bizim meclise gel..

— Hangi meclise?

— Kiliseye..

Ellisekiz Meydanı'ndaki büyük taş yapı geldi gözümün önüne. Kapısından gizlice baktığım çocukluk çağları dışında içine adım atmış değildim. Üzerleri tütsü kokan, temiz giyimli insanların dağıldığını görürdüm âyin günlerinde, aralarında tanıdığım kişiler olsa bile hiç oyalanmadan uzaklaşırdım oradan. Şimdi neden gidecektim? Bana göre ne vardı Süryânî tapınağında?

* * *

— Bir şey sormayacak mısın oğul?

— Neyi? Hangi birini?

Gülnar Hanım başını sallıyor "haklısın" dercesine. Eli usulca omzuma dokunuyor;

— Gel seninle Halep'e varalım..

Coşkuyla ürperiyorum. Bunun gerçek bir yolculuk olacağını, annemi birlikte arayacağımızı sanıp umutlanıyorum çünkü. Gülnar Hanım saflığıma gülüyor;

— At binip gidelim demedim oğul.. Kanadımda uçurayım seni.. Kocaman bir şehir düşün şimdi.. Urfa'dan da büyük..

"Zamanlardan bir sarı zamanmış.. Halep zengin, çarşısı uçsuz bucaksızmış.. Yüzlerce dükkân içinde kaybolurmuş insan.. Ama nasıl göz alıcıymış.. Renk renk kumaşlar.. Hele Halepkârî pek makbulmüş İstanbul sarayında.. Mavinin derinliğine dalan gözler bir daha ayrılmazmış.. Mücevherler can yakıcı, baharat kokuları tılsım niyetineymiş.. Burma bıyıklı erkekler, ipek çarşafa bürünüp salına salına yürüyen kadınlar varmış.. Aralarında kelebek edasıyla gezinen iki küçük narin beden süzülerek çıkmış çarşının yüksek kapısından.. Tam o anda bir atlı belirmesin mi kalabalık ortasında.. Kızlardan biri on dördünde, öbürü on üç.. Büyüğü hanım, küçüğü hizmetçi.. Yel esmiş, açmış peçesini önde gidenin.. Yiğit görmüş yüzünü.. Ayıp, günah unutulmuş çoktan..

'Kimsin sen cihanın süsü?'

'Bey kızıyım Halep'te..'

'Anan atan sağ mıdır?'

'Sağdır çok şükür..'

'Seni bana verirler mi?'

'At üstünde kız istenmez yabancı..'

'Desem ki zamansızım..'

'Zamanın olunca gel..'

'Adını bağışla bari..'

'Beriha..'

'Süryânî misin?'

'İyi bildin..'

'Demek cennet bağının gülüsün sen..'

Uzaklaşır gibi olmuş atlı.. Kız da hizmetçisi Anka ile yolunca yürümüş.. Ama beş adım ya atmışlar ya atmamışlar.. Önce Beriha havalanmış kuş misali.. Anka ardında kalmış çığlık çığlığa..

Çok düşünmeden onu da atmış yiğit terkisine.. Kırk gün kırk gece gitmişler.. Derken koca bir konak içinde bulmuş Beriha kendini.. Kazzaz Mihman Ağa'nın ikinci karısı olarak.."

Gülnar Hanım'ın sertleşmiş parmakları alnımda geziniyor.. Ne zaman uzanmışım dizine? Masal bitti mi? Gökten üç elma filan düşmemiş kimsenin başına.. Yattığım yerden çatık kaşlı esmer yüzü seyrediyorum;

— Anka sensin değil mi?

— Bilmem..

— Nasıl bilmezsin?

— O sarı sıcakta, Halep çarşısında ölmüştür Anka.. Hem asıl adım o muydu? Değildi belki.. Yanaşmaydım orada..

— Ya Beriha?

— O şâd olmuştur bir vakit.. Anasını babasını, kardeşlerini, memleketini özlerdi elbet.. Ama Mihman Ağa'yı öyle sevdi öyle sevdi ki dininden dönmeyi, kaynanasının zulmünü, çocuksuz büyük hanımın acı sözlerini kabullendi.. Mihman Ağa'nın töre utancıyla onu fazla sevmez, sahiplenmez görünmesine boyun eğdi.. Seni doğuruncaya kadar..

— Ne oldu ben doğunca?

— Süryânî gelinin ayağı sağlamlaşmıştır o zaman.. Artık onu geri gönderemeyeceklerini anlayanlar zulmü arttırdılar.. Onun için gitmiştir kadıya.. Mihman Ağa'nın ayrı hâne açmayacağını, nikâhı bozacağını bile bile..

— Sen de gitseydin onunla Halep'e..

— Beriha Hanım yemin ettirmiştir bana, Memduh'a sen ana olasın diye..

İkimiz de söyleyebileceğimiz sözleri aynı anda tüketiyoruz sanki.. Nasır tutmuş elinin alnımda, saçlarımın arasında usul usul gezinmesi az önce hoşuma gidiyordu, şimdi ise sıkıntı veriyor. Yavaşça sıyrılıp kalkıyorum yanından. Açık duran çekmeceye doğru giderken Gülnar Hanım sessizliği bozuyor;

Yüzümü ondan yana çevirmeden soruyorum;

— Zorladılar mı seni de?

— Ninen.. Gelini ben olacakmışım gibi.. Yanaklarım al aldı

o vakitler.. Adın Gülnar olacak, Hak dinine geçip erkekten sakınacaksın, dediler..

— Ya Beriha?

— O da hoşnut olmadı.. Gönlü incindi İsa ümmetini terk ederken.. Bir yanda sevda bir yanda geçmişi.. Kaçıp gitse kurda kuşa yem olacak yollarda.. On dört yaş çocukluktur daha oğul..

Mürver esansıyla dolu şişeyi yeniden elime alıyorum. Yeşilimsi bir sıvı var içinde. Kapağı açıp açmamakta kararsızım. Sanki tütsü kokusu yayılacak odaya. Annem de gizli gizli kiliseye gitmiş miydi acaba? Cesaret edemez.. Mahkeme yolunu tutarken korkmamış.. Babamın rüsvây olacağını, Urfa halkının dilinde yıllarca ayıplanacağını hesaba katmamış.. Bıçak kemiğe dayanmışsa.. Dayanmış belli ki.. Ninemin esmer yüzü canlanıyor gözümün önünde.. Bana bakarken daha da katılaşırdı alnındaki, yanaklarındaki çizgiler. Rastık çekilmiş kaşları birbirine bitişikti. Gülümsediğini anımsamıyorum neredeyse. Dedemin beni kucaklamasından, öpüp koklamasından hoşlanmazdı. Hele bembeyaz sakalını okşadığımda.. Öbür torunlarına da fazla düşkünlüğü yoktu aslında. Harput'a gelin gitmiş büyük halam Zeliha'yı; *"Bir oğlan doğurup da hatun gibi ayağını sağlamlaştıramadın,"* diye her gelişinde horlar, üç kızını sevgiyle bağrına basmazdı. Diyarbakır'daki küçüğü Nigâr ise çocuksuzdu zaten. Pek sık gelmiyordu Urfa'ya. Belki de ninemin densiz konuşmalarından sıkılıyordu.. Her şeye karşın, yüreğindeki nefretin benim üzerimde yoğunlaştığı belliydi. Süryânî gelinin oğluydum çünkü. Babamın ilk karısı –ben iki yaşındayken ölmüş– Cemile Hanım'dan annemmiş gibi söz edince dedemi kızdırırdı. Ama dilindeki ağuyu akıttıktan sonra zaten yanımızda durmaz; upuzun boyu, çoğunlukla karalı kumaşlardan dikilmiş entarisi, beline inen beyaz başörtüsüyle ardında dev bir karaltıyı sürükleyerek dolaşırdı evin içinde. Bir bakardım haremlikte, bir bakardım selamlıktaydı. Şadırvanlı havuzun kenarında oturduğu zaman yansıyan görüntüsünden su bile ürkecek, yerin altına çekilecek sanırdım. Ya annem de öyle korkmuşsa? Bir yanda ninem, bir yanda ortağı Cemile Hanım.. Halalarım güler yüzlü olsalar da

küçük yaşta evlenip gitmişler Urfa'dan. O iki kadınla baş başa yaşamak cehennemden farksızdı herhalde. Zor mu zor.. Mürver esansının kapağını açmak da öyle.. Avucumda buğulanmış şişeyi usulca çekmeceye bırakıyorum;

— Hep babanın hediyesidir bunlar oğul..

Konuşarak yanıma geliyor Gülnar Hanım;

— İstanbul'a gittiğinde getirir, gidemediği zamanlar ısmarlardı..

Artık iyice biliyorum babamın ondan kolayca vazgeçemediğini. Bu oda onun isteği üzerine korunmuş. Kimbilir kaç geceyi burada, gizli gizli ağlayarak geçirmiştir? Anneme haksızlık ettiğini düşünüp içi sızlayarak..

— Gidelim oğul..

Sıcak eliyle kolumdan tutmuş kapıya doğru çekiyor beni.

— Sararmıştır benzin.. Acının tadına dirhemle bakılır, okkayla değil..

Haklı. Bir an önce çıkmazsam yanıp kül olacağım anılar arasında. Cebime attığım anahtarı çıkarıp üç kez sola döndürüyorum. Eyvanı geçip merdivenden inerken avlunun ortasına düşmüş gün ışığı içimi aydınlatıyor. Babam havuzun kenarında oturmuş, tütün sarıyor ipek gibi kâğıda. Nargile yetmemiş bu sabah. O da acı çekiyor çünkü. Fazla konuşmasa da annemin hikâyesini ayrıntıları kafasında saklı tutarak anlatsa da benden farklı olmadığını biliyorum. Gülnar Hanım'ı da o gönderdi belki ardımdan.. Diline ağır gelen sözler onun ağzından daha kolay dökülür diye.. Bunu düşününce dönüp geriye bakıyorum; ortadan kaybolmuş annemin sadık hizmetçisi. Haremliğin altındaki mutfağa gitmiştir. Görevi şimdilik bittiğine göre bizi yalnız bırakması gerek. Oysa neler sormak isterdim ona? Acının tadına dirhemle bakılırmış, okkayla değil..

Yanına oturduğumda sigarasını çoktan ateşlemiş, sıkıntıyla derin dumanlar çekiyor babam. Yüzüme bakmıyor. Utanıyor mu acaba? Töre uğruna, sevdiğini felakete göndermekle benim hayatımı da karartmış olmadı mı? Halep'e ulaşabildi mi annem? Yalnız, genç bir kadın nereye kadar varabilir? Avlunun beyaz

taşlarını deliyor sanki babamın bakışları.. Sonra birden bana dönüyor;

— Mektebe gitmeyecek misin?

Bu denli sersemlemişken nasıl giderim? Kafamın içinde güz yelleri uğulduyor.

— Geç kalacaksın Memduh.. Ayıptır muallimlere karşı..

Bunun bir bakıma beni başından savmak anlamına geldiğini düşünüyorum. Yavaş yavaş başka kuşkular da uyanmaya başlıyor. Beni çarşıdan hep uzak tutmaya çalışması, daha çok Urfa'nın yerlisi olmayan memur çocuklarının okuduğu idadiye göndermesi, birilerinin bana gerçeği fısıldamasını önlemek için miydi? Sıra gecelerine katılmamak da.. Bugün her şeyi kendi diliyle açıklaması da boşuna değil. Birkaç hafta sonra mezun olup dârülfünûnda okumak üzere İstanbul'a gitme hevesimden vazgeçirmek istiyor. Annemin anılarıyla bağladı beni bu memlekete. Şimdi ise mektebin yolunu gösteriyor. Hesaplaşacağımızı bildiğinden zaman kazanmaya çabalıyor. Buna gücüm kalmadı doğrusu. On sekiz yıllık defteri bir anda okumaya can mı dayanır?

* * *

Bahçeye adım atar atmaz muallimlerden birkaçının kestane ağacı altında toplanmış olması dikkâtimi çekiyor. Gölgeye yerleştirilmiş katlanabilir tahta sandalyelerden birinde İhsan Şerif Bey oturmuş; resim hocası Hasan Efendi ile hesap muallimi Avni Efendi de karşısında. Ağız ağza vermiş öyle coşkulu konuşuyorlar ki birbirlerinin sözlerini onaylarken başlarındaki kalıplı feslerin ipek püskülü havada sallanıyor. Anlaşılan düşüncelerinde aykırılık yok her zamanki gibi. Konu da memleket davasıdır yine. Rumeli vilayetlerinde hızla örgütlenip yayılan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Abdülhamid'in yüreğine düşürdüğü korku mu, yoksa pâdişâhın onları sindirmek için şeyhülislamdan aldığı fetvalar, yazdığı fermanlar mı? Belki de Makedonya'da birbiri ardınca başlayan ayaklanmalar.. Girit'in, Limni'nin, Midilli'nin elden gitmek üzere olması.. Telefon dedikleri aygıtın Osmanlı sınırlarından içeri girmesini yasaklayan sultanın korkaklığı.. Oy-

sa çok uzaklardaki sevdiklerimizin sesini bize ulaştırabilecek bir tansıkmış o.. Annemin sesini de getirebilir miydi Halep'ten?

Cephe duvarı dibinde şamata ederek ders saatini bekleyen arkadaşlarımın yanına gideceğim sırada İhsan Şerif Bey beni görüp parmağının ucuyla yanına çağırıyor;

— Bonjour Monsieur Memduh..

— Bonjour mon professeur..

Yaklaştığımda elinde tuttuğu kitabı uzatıyor;

— Bunu okumamıştın.. *Le Petit Chose*.. Alphonse Daudet'in bir eseri..

Babacan gülüşüyle yüzüme bakarak soruyor;

— Anlamı nedir?

— *Küçük Şey*..

— Aç bakalım ilk sayfayı.. Ne diyor?

— *Le Petit Chose.. Histoire d'un enfant*..

— Yani?

— *Küçük Şey.. Bir Çocuğun Hikâyesi*..

— Aferin sana Memduh..

— Fakat hocam, bu bir roman..

— Ne çıkar?

— Benim Fransızcam bunu okuyabilmekte pek yetersiz kalacak..

— Biliyorum çocuğum.. Ne kadarını anlayabilirsen sana fayda.. Hem akıcı, kolay bir dil kullanır Alphonse Daudet.. Yormaz seni.. Bu eserinde çocukluğundan başlayarak ailesinin parçalanmasını, yaşadığı acıları anlatır.. Yani "Küçük Şey" yazarın kendisidir..

Kitabı sımsıkı tutuyorum şimdi elimde. Kaderiniz benimkine benziyor mu Mösyö Daudet? Sizin de evden kovulmuş, yüzünü hiç görmediğiniz –belki de ömür boyunca göremeyeceğiniz– düşsel bir anneniz var mıydı? Babanız onu uzak bir memleketten atının terkisine alıp kaçırmış, sonra da boşamış mıydı? Yıllarca gerçeği bilmeden mi yaşamıştınız? Yazdığınız satırları kırık dökük Fransızcamla okumaya çalışacağım ama kendimden bir parça bulabilecek miyim acaba şu sayfalarda?

— Memduh.. Hasta mısın evladım?

Hocamın seslenişiyle düşüncelerimden sıyrılıyorum. Hasta..

mı imişim? Çabuk toparlanarak;

— Değilim efendim, diyorum.

— Rengin pek sararmış da..

— Hafif bir soğuk algınlığı.. Önemli sayılmaz..

Gülümseyerek şiirsel sözcükler sıralıyor İhsan Şerif Bey;

— Nesim-i nevbahâr nevâzişkârdır, nevâir-i nevâzil nisyân olunmasa..

Anlaşılan, Fransızca dersi bitmiş, kitâbet başlamış.. Aklımın darmadağın olduğunu bilmeden açıklama bekliyor benden. Hem de nasıl sabırsız;

— Ne dedim ben şimdi Memduh?

— İlkbaharın rüzgârı okşayıcıdır, nezle ateşleri unutulmasa..

— Aferin çocuk.. Bin aferin sana.. Varol..

Sanki bir tansık gerçekleşti de bir solukta açıklayabildim ağır cümleyi. Başardığıma kendim inanamazken, hocam öyle memnun ki yüksek perdeden cömertçe sunduğu övgüler, şu ana dek aralarında fısıl fısıl söyleşmeyi sürdüren iki arkadaşının ilgisini çekiyor. Avni Efendi, gümüş çerçeveli zarif gözlüklerinin altından süzüyor hesabı kuvvetli olmayan öğrencisini. Yaptığım resimleri çoğunlukla beğenen Hasan Efendi ise; "bilirim bu oğlan hünerlidir," dercesine bıyık bükerek gülümsüyor. Biraz daha duruyorum yanlarında. İhsan Şerif Bey'den başka bir soru gelmeyince başımla üçünü birden selamlayıp ayrılıyorum kestane ağcının gölgesinden. Ancak birkaç adım yaklaştığımda, resim mualliminin –ne denli kısmaya çalışsa da– gür sesiyle söylediklerini duyabiliyorum;

— Fikret üstadımız ne güzel yazmış efendiler.. "*Bir lâhza-i teahhura medyûn bu keyfini..*"

Geçen yaz Cuma selamlığına giderken Abdülhamid'in yoluna konulmuş ama geç patlamış bombadan söz ediyorlar. Tevfik Fikret'in aydın meclislerinde gizli gizli okunan şiirinden bir dize bu. Nasıl böyle cesur olabiliyor bu adamlar? Çevremizde jurnalcilerin kaynaşmadığını nereden biliyorlar? İhsan Şerif Bey Urfa'ya

sürgün olarak gelmiş zaten.. Belki öbürleri de.. Vatanperver olabilmenin yolu bu mu? Önce cesaret.. Keşke onların arasına katılabilsem.. Ben de var mı o yiğitlik? Halep'e gidip annemi aramayı bile göze alamıyorum. Doğrusu biraz da sağ bulamamaktan korkuyorum ya.. Hem gerçeği öğreneli birkaç saat oldu daha.. Aylar, yıllar geçse adım atabilecek miyim? Bir karga çirkin ötüşüyle tepemden sıyırıp geçiyor. Salaklığıma gülüyor sanki.. İshak'ın dediği gibi kendi gölgemden korkan bir mektepli miyim ben? Yakında idadiyi bitirip kibar, ürkek bir kalem efendisi olacağım.. Ya da muallim.. Ama arkamda konuşmayı sürdüren o üç adam kadar yürekli değilim. Yoksa yaşım ilerledikçe mi onlara benzeyeceğim? Olgunlaşma dedikleri bu mu? Her nasılsa değişmek, kabuğumu kırmak istiyorum artık. Dersaadet beyzâdelerine özenip gümüş baston, redingot, parlak sahtiyan pabuçlarla Urfa sokaklarında dolaşan, işe yaramaz bir çıtkırıldım olmaya hiç niyetim yok.

Hademelerden biri kapıya çıkmış elindeki koca çanı sallıyor. Ders zamanıdır şimdi. Hem de tarih. Şekere batırılmış acı bir ilaç gibi geçmişimizi bize yutturacak İhsan Şerif Bey. Pâdişâha karşı çıktı diye zindanlarda çürüyen, işkence gören, sürgün edilen, boğdurulanlardan söz edemeyecek. Jurnalcilerin neler yaptığını da anlatamayacak. Kuşbaz İshak'ın deyimi ile cornalcıların..

* * *

Kitaplarımı, divit-kalem kutumu doldurduğum kaput bezinden dikilmiş torba omzumda asılı, elimde meyan şerbeti şişesiyle Kırkmağara Mahallesi'nin dar sokaklarındayım. İdadi binasından ayrılırken sırtımı yalayan ikindi güneşi bu gölgeli kuytulara başını uzatamıyor. Fazla gitmeden ulaştığım harap yapının kırık dökük üç mermer basamakla çıkılan selamlık kapısındaki demir halkayı, değişmeyen alışkanlığımla beş kez üst üste vuruyorum. Az sonra Sara Hanım'ın ince sesi duyuluyor içerden;

— Memduh.. Sen misin?

— Benim Sara Teyze..

İshak'ın evde olmadığı zamanlar, koluna uzun bir sicim

bağlanmış sürgüyü yattığı yerden çekip açabiliyor. Ürkerek giriyorum eyvana benzeyen dört yanı pencereli geniş odaya. Çünkü bir yabancının yaklaştığını görünce hepsi kafeslerinde korkutucu sesler, hızlı kanat çırpışlarla karşılar beni her gelişimde. Ama asıl dehşet veren şahinlerin, atmacaların bulunduğu haremlik kısmına ne ben adım atarım ne de İshak götürmekte ısrar eder.

Sara Hanım çocukça seviniyor beni gördüğüne. Sanki oğlu gelmişçesine.. İshak sabahtan beri eve uğramamış anlaşılan. Sıkılmış kadıncağız. Beni kurtarıcı gibi kucaklıyor zayıf kollarıyla. Sonra arkasındaki duvarda asılı haçı alıp öpüyor. Benim İsa Peygamber tarafından gönderilmiş bir kurtarıcı olduğumu filan mı düşünüyor yoksa? Eliyle yatağın kenarını gösteriyor oturmam için. Boynundan sımsıkı kavradığım şerbet şişesini kucağına bırakıyorum. Gözleri doluyor sevinçten. İshak'ın onu hiçbir şeyden mahrum etmediğini biliyorum. Tek kusuru sık sık yalnız bırakması. Ben bunları düşünürken başucundaki kafeste artık varlığıma alışmış, dinginleşmiş kekliğe bakıyor Sara Hanım;

— Sana hediye edeceğim Sin'i..

Aynı şeyi her ziyaretimde söylediğini unutup bir daha yineliyor.

Süryânîce "ay" anlamına geliyormuş "sin".. Ne garip, annemin dili buymuş meğer.. Çabuk toparlanıp hiç değişmeyen cevabımla onu oyalıyorum.

— Şimdi mektebe gidiyorum Sara Teyze.. Başka zaman alırım..

Kadın gibi ayaklarına zilli halhal, boynuna gümüş gerdanlık takılmış kuşu asla sevmediğimi, hatta çocukluğumda başımı gagalayan saksağandan beri kanatlı hayvanların tümünden hoşlanmadığımı açıklamıyorum yine. Söz uzamasın diye kalkıp raftan bakır bir kupa indiriyorum. Meyan şerbetini doldurup sunacağım. İçerken hem kendi dinince hem de Müslümanların geleneğince dualar edecek bana. Peki, ben hangisiyim gerçekte? Yarı İslam yarı Hıristiyan.. Yarı Süryânî yarı Türk.. Akşam olmak üzere.. İshak eve döner birazdan. Ona anlatacağım neler var neler? Sevinir mi annemin kendi kavminden biri olduğunu duyun-

ca? Ama ninem hiç kabullenmemiş onu, horlamış iki yıl boyunca, dersem.. Utanmadan dile getirebilecek miyim bunları? Bir bakıma İshak'ı aşağılayacağını o zaman.. Susmak en iyisi belki..

Karşımda yatan zayıf, bitkin hastaya bakıyorum. Kana kana içiyor pek sevdiği şerbeti. Yaşlı bir kadın değil aslında. On yıl önce ağaçtan düştüğü günden bu yana bağlandığı yatak onu yavaş yavaş eritmiş, ihtiyarlatmış sanki.. Esmer, kalın kaşlı.. Yüzü kemikli.. Annem de böyle miydi acaba? Düşündükçe sıkıntı kaplıyor içimi. Tam o sırada duyduğum şıngırtıyla irkiliyorum. Kafese hapsedilmiş kekliğin kıpırdadıkça ayağındaki zilleri oynattığını sanıyorum önce. Oysa devinimsiz duruyor zavallı. Kapı açılmış meğer.. İshak giriyor içeri. Derviş selamıyla sağ elini göğsüne bastırıyor;

— Hoş geldin ya dost..

— Hoş buldum..

"Bu sefil hâneyi mi?" dercesine alaylı gülümsüyor. Sonra annesinin elindeki kupaya, başucunda duran şerbet şişesine bakıyor. Zahmet ettiğimi filan söylemiyor. Görevimmiş gibi davranır yiyecek içecek bir şeyler getirdiğim zaman. Oysa asıl dertleri yoksulluk değil, kimsesizliktir. İshak'ın aklına estikçe yaptığı temizlik rafların, dolapların tozlanmasına, kuytuların örümceklenmesine engel olamıyor. Bir de her tarafı saran kuş pisliği kokusu mide bulandırıyor. Ben çevreme göz gezdirirken İshak kafesin kapısını açıyor. Ama uyuşukluğa alışmış keklik umursamıyor özgürlüğü. Zaten uçsa da nereye kadar ulaşabilir dört duvar arasında? Annem de Halep'e varamamıştır belki.. Aklım, en umulmadık yerlerde onu anımsatmak için çağrışım yapıyor. Hani, yağmur yağsa bir ipucu bulacağım neredeyse.. Öyle olması gerekmez mi? Daha bir gün bir gece geçmedi gerçeği öğrendiğimin üstünden.. Akşam indi inecek.. Geri dönmeliyim. Babamdan gizlice geldiğim bu viraneden, yıllardır nedenini bilmeden sevdiğim bu insanlardan ayrılma vaktidir artık. Cuma günleri mektep tatil olduğunda çoğunlukla Halepli Bahçesi'nde buluştuğumuz halde, bu hafta bir bahane arayacağım. Çünkü sandığım kadar kolay olmayacak ona annemden söz açmak..

* * *

Selamlık her akşamki kadar aydınlık değil. Babam uyuklaya-

bilmek için kıvırcık fanuslu gaz lambasının alevini biraz kısmış. Bir köşede yalnız kalacağımı, sıkılacağımı düşünmüyor olamaz. Annem hakkında bir şey konuşulmasın diye kabuğuna çekilerek koruyor kendini. Çocukça bir kaçış bu. Birbirimizi bugünden sonra hiç görmeyeceğiz, birlikte yaşamayacağız sanki.. Dükkândan ikindi vakti gelmiş Gülnar Hanım'ın dediğine göre. Yemeğini bensiz yemiş, mırrasını yudumluyordu İshak'ın evinden döndüğümde. Şimdi ise gecenin ağırlığını üstüne yorgan gibi örtmüş, kendi düşlerine dalıp gitmiş alçak sedirin kuytusunda. Acılarla dolu geçmişinin hesabını tutuyor belki.. Kendini suçluyor.. Kimbilir?

Usulca ayağa kalkıyorum. Yüklüğün kapağında asılı bez torbayı alıp yine sessizce yerime oturuyorum. Ders kitaplarımın arasında İhsan Şerif Bey'in verdiği roman duruyor; *Le Petit Chose*.. Öğle tatilinde sınıftan çıkmamış, Gülnar Hanım'ın sefertasına doldurduğu basma köfte, ciğerli bulgur pilavı ile paluze tatlısını ekşitme pahasına da olsa ilk sayfayı okumaya çalışmıştım. Alphonse Daudet'nin acılarla dolu yaşantısının benimkine benzeyip benzemediğini bilmiyorum daha. Yine baştan alacağım.. *Histoire d'un enfant*.. Yağmur başlamış.. Ne hoş tıpır tıpır vuruyor selamlığın sokağa bakan pencerelerine.. "Bir Çocuğun Hikâyesi.." Okuyalım hele.. *Je suis ne le 13 mai 18*.. Niye saklamış ki doğduğu yılı? "On üç Mayıs bin sekiz yüz.. bilmem kaç.. Güney kentlerinden birinde.. Bol güneşliymiş oralar.." Coğrafya muallimi Hasan Efendi'nin tok sesi çınlıyor kulağımda; "*Urfa sancağı cenubî şarkîde kurulmuş olması sebebiyle hatt-ı ekvatora şimâlî şarkî vilayatından daha yakındır efendiler.. Güneşi parlak, iklimi pek sıcaktır..*" Devam edelim.. *Un couvent carmelite*.. Çözemiyorum bunun anlamını.. "*couvent*" manastır olsa gerek ama öbürü ne? Hocamın armağan ettiği bir sözlük var dolapta.. Zor geliyor ona bakarak çevirmek.. Satırları atlayarak okumayı sürdürüyorum.. "Babası Mösyö Eysette'nin ipek şallar üreten bir fabrikası varmış.." Ben de Kazzaz Mihman Ağa'nın oğluyum.. Onlar gibi

varlıklı bir aile.. Bir taşra kentinde.. Sıcak mı sıcak.. .. *ma naissance ne porta pas bonheur a la maison Eysette*.. "Doğumu mutluluk getirmemiş Eysette ailesine.." Yalnız yaşını değil gerçek adını da gizlemiş Daudet.. Romanda Daniel Eysette olarak tanıtıyor kendini.. Aileye mutluluk getirmeyen *"Küçük Şey"*. Ya ben? Annem çocuksuz bir gelin olsa daha mı az hırpalanırdı acaba? Hem kadıya gidebilecek kadar cesur davranamazdı beni doğurmasaydı.. *La vieille Annou, Notre cuisiniere*.. "Aşçımız, ihtiyar Annou.." O da bizim Gülnar Hanım işte.. Daha doğrusu Anka.. Gittikçe satırları değil sayfaları atlayarak okuyorum.. "Bir de kardeşi varmış meğer.. Jacques.. Atölyeler yavaş yavaş boşalmış.. İşçiler bin sekiz yüz.. Yine ötesi yazılmamış.. Bilmem kaç devriminden sonra işi bırakıp ayrılmış.. İflas etmiş Baba Eysette.." Neresi bize benziyor bunun? Üstelik Madam Eysette'i boşamamış ki adam.. Kitabı elimden bırakıp yağmuru dinliyorum bir an.. Hızlanmış.. Pencereyi açsam toprak kokusu gelir.. Ama babam hoşlanmayabilir, diye vazgeçiyorum. Gerçekten uyuyor mu acaba? Annemi töreler uğruna yitirdiğine çok mu üzülüyor? Ben olsam öyle katı davranmazdım. Ya ne yapardım? Urfa halkına rüsvây etmişse.. Bulunurdu bir çaresi.. Bunları düşündükçe ister istemez yüreğim soğuyor. Onu alacakaranlık selamlıkta tek başına bırakıp Gülnar Hanım'ın odasına gitmeye hevesleniyorum. O da yatsı namazından sonra çoğunlukla yorganın altındadır ya.. Birden şeytanca bir kuşku giriyor aklıma. Yıllardır bize oyun edip gerçekten kılmıyor belki.. Oruç da tutmuyor, tutuyormuş gibi.. Gizli gizli kiliseye gidiyordur o zaman.. Duyulmaz mıydı şimdiye kadar? Annemin kim olduğunu benden bunca yıl saklayan bu şehir onu da görmemezlikten gelmiştir.. Hem bana ne onun inancından? Keşke uyanık bulsam.. Bana annemi anlatsa uzun uzun.. Daha nice sırlar saklıdır dilinde? Dinledikçe annem gözümün önünde fotografi gibi canlanır.. Peki sonra? Halep yoluna çıkabilir miyim? Ya bulamazsam? Ya da sağ değilse? Başkasıyla evlenmişse.. Çocukları olmuşsa..

İçeri gittikçe kararıyor sanki.. Lambanın gazı mı azalmış? Babam da horlamaya başladı.. Demek ki uyuyor, kandırmıyor

beni. Çok sıkılıyorum. Oyalanabileceğim bir şey de yok. Boğulacağım neredeyse. Kalkıp avluya çıkmak istiyorum, yağmurun sesi aklımı başıma getiriyor. İhsan Şerif Bey'in verdiği kitap da içimi daralttı. Benim derdim bana yetiyor, bir de Eysette ailesininkini mi yükleneceğim? Sedire sırtüstü uzanıp gözlerimi yüksek tavana dikiyorum. Çocukluğumdan beri kendi kendime eğlence yarattığım, değişik insan yüzlerine benzeterek aralarında hikâyeler yaşattığım gölgeler bile kaybolmuş bu gece. Kapkara bir boşluk var başımın üstünde. Biraz dalabilsem.. Düşümde annemi görür müyüm acaba?

* * *

Yakınlarda öten bir horozun dik sesiyle silkiniyorum. Tepeden tırnağa güneş içindeyim. Lamba çoktan sönmüş –ya da söndürülmüş– ama odayı kaplayan yoğun gaz kokusu hiç azalmamış geceden beri. Babam yok.. Çoktan gitmiştir Bedesten'e. Şal hırkası üstümde örtülü olsa da üşümüşüm. Bedenim de sert yerde yatmaktan katılmış. Yalnız, garip bir huzur var yüreğimde. Kulağımda ise hoş bir mırıltı. Doğrulup kalkıyorum; sedirin hemen dibinde, başucumda sarı bir kedi oturmuş yalanıyor. İrkiliyorum önce. Daha tam uyanamadığımı, düş gördüğümü sanıyorum. Oysa gerçekten iri bir sarman duruyor karşımda. Kimin kedisi? Selamlığa nasıl girmiş? Bunları düşünürken kapı açılıyor. Bir elinde kalaylı güğüm, öbüründe küçük bakır leğenle Gülnar Hanım geliyor. Ben şaşkınlıkla yüzüne bakıyorum; o hınzırca gülümsüyor;

— Sevmişsin pişiği?

— Kimindir bu? Nereden çıktı böyle?

— Kapı önünde bulmuşum.. Al beni diye yalvarırdı, kıyamayıp almışım..

— Sen pek sevmezdin kedileri..

Sorduğumu duymamazlıktan geliyor;

— Suyun ılıtmışım oğul.. Gel de dökün..

— Önce kedi..

— Bir bunu sevmişim.. Yâd görünmemiştir gözüme.. Belki

Halep'ten mihman gelmiştir.. Hanımımın böyle bir pişiği vardı konakta.. Anasından atasından çok severdi onu..

Aptalca mırıldanıyorum;

— Bu kedi o mudur?

— Bilmem..

— Kediler o kadar uzun yaşamaz..

— Mevla'nın sırlarından biridir belki..

Konuşurken bakışları beni kalkmaya zorluyor. Diz çöküyorum yerde. Her gün aynı kararda ısıttığı suyu avuçlarıma döküyor. Güğüm boşaldığında omzuna attığı nakışlı peşkiri uzatıyor. Kurulanmamı beklemeden de çıkıp gidiyor. Birazdan kucağında dopdolu siniyle geri dönecek. Ayran çorbası getirecek, sabah ezanında pişirdiği taze ekmekle birlikte. Ayaklı sahanda pekmez, kenarı kirpikli sahanda ise üzerine gül reçeli dökülmüş kaymak olacak. Kaşığı elime verip son lokmayı ağzıma atıncaya kadar karşımda oturacak. Hanımının yâdigârına iyi bakması gerek çünkü.

Doğrulurken kediyle göz göze geliyoruz. Annemin ruhunu taşıyor olabilir mi ansızın kapımıza gelen bu hayvan? İçim ürperiyor. Öyleyse sağ değil.. Düşündüklerim ne aptalca şeyler.. O sırada eşikte beliren Gülnar Hanım'a soruyorum;

— Bunu eve aldığına babam kızmaz mı?

Başını iki yana sallıyor;

— Merhameti çoktur Mihman Ağa'nın..

Kendi inanıyor mu acaba dilinden dökülenlere? "Merhameti çok Mihman Ağa" ayrı bir hâne istedi diye sevdiği kadını çocuğundan ayırıp bilinmez bir yola göndermemiş mi? Hikâyenin tanığı olmasa yadırgamayacağım sözlerini. Töreler öyle buyurmuş.. Yıkamaz mıydı hepsini köhne yapılar gibi.. kendin yıkamıyorsun işte.. Toy delikanlıyım ben daha.. On sekizinde çocuk sahibi olmuş erkekler var mektep görmemişler arasında.. Babam haklı mıydı yoksa? Çok gençmiş o zamanlar.. Birden aklıma giren kuşkuyla soruyorum;

— Ya annemin Halep'teki kedisini biliyorsa?

— Bilmez.. Hiç anlatmamıştır Beriha Hanım..

— Neden?

— Mihman Ağa bir benzerini bulur getirirse ninen boğar diye korkmuştur.

Tam kapı ağzında dikilmiş, sevgiyle bakıyor davetsiz konuğumuza. Bir an öyle bir gülümseme gelip geçiyor ki yüzünden, eğilip okşayacağını sanıyorum. Ama yapmıyor bunu. Kahvaltı sinisini sedire bırakıp çıkıyor. Ben de kediyi kucaklayıp ardından koşuyorum;

— Adı ne olsun?

Avluya adım atarken durup bir an düşünüyor;

— Halep'tekine Şamaş derdik..

— Sizin dilinizde güneş..

— Sen nereden bilirsin?

İshak'la arkadaşlık ettiğimi söyleyemiyorum. Beni isteyerek ele vermese de ağzından kaçırabilir babamın yanında. Yüreğimde çözülmez bir düğüm varken başıma yeni dertler açılmasını göze alamam;

— Duymuştum, diye geçiştiriyorum. "Süryânî'den çok ne var Urfa'da?"

Hemen inanıyor sözlerime uzaklaşıp mutfağa gidiyor. Bense koynumda ince mırıltılarla kıpır kıpır oynaşan kediyi okşarken güneşle birlikte evimize gelişinde gizemli bir anlam arıyorum. Belki de garip bir rastlantı yalnızca.. Şamaş.. Babam ne der bu işe? Gülnar Hanım uzaktan sesleniyor;

— O da bu evde adını, dinini değiştirecek oğul.. Güneş diyelim ona..

Ben de sözü değiştirip şaşırtıyorum hizmetçimizi;

— Babam pek erken gitmiş Bedesten'e.. Benimle konuşmaktan kaçıyor, değil mi?

Efendisi aleyhinde bir şey söylememek için bir anda yok oluyor ortadan. Ben de yeniden selamlığa dönüyorum. Kucağımdaki tüy yumağını yere atarken dün gece okumaya başladığım roman gözüme ilişiyor. Uyku bastırmadan önce atmışım bir köşeye, öylece boynu bükük duruyor. Bilmem neden suçluluk duyuyorum bundan? Acılarla boğuşan Eysette ailesini

düşüncelerimin dışına itmekle onlardan ilgimi, merhametimi esirgemiş mi oldum? İstesem o zavallılara yardım edebilirmişim gibi.. Bana kim yardım ediyor ki? Bunca yıldan sonra birkaç paramparça anıdan başka ne bulabildim anneme ait? Halep gökteki yıldız kadar uzak sanki.. Oysa İstanbul'a gitmeyi, dârülfünûnda okumak uğruna yıllarca tek başına yaşamayı göze alıyordum.. Şimdi annemin yaşadığı memleket Dersaadet'ten bile uzak.. O da yaşıyorsa..

Güneş sedire atlamış, umursamazca yalanıyor.. Hayır, Beriha Hanım'dan bir parça olamazsın sen.. Gülnar Hanım'ın doldurusuna gelmemeliyim.. Hem belki de beni avutmak için uydurdu bu yalanı.. Annemin Şamaş adında bir kedisi filan da yoktu Halep'te.. Ya varsa?

Sıkıntımı dağıtabilmek için pencerenin önüne gidiyorum. Mektupçu Emin Efendi ile karısının ard arda ölümlerinden bu yana, içinde ışık yanmayan komşu eve bakıyorum uzun zaman. Çocukları olmadığından bilmem hangi şehirde oturan uzak akrabaları da gelip ilgilenemeyince eşyalarıyla birlikte dopdolu duruyor. Anahtar da hükümet katiplerinden birinin cebindeymiş. Yine hazin bir hikâye.. Sürgüyü yukarı kaldırıyorum. Elimi uzatsam dokunacağım neredeyse kararmış duvarlara.. Öyle yakın bizimkine.. Gece yağan yağmurdan da eser kalmamış. Ne taşlarda ıslaklık ne havada toprak kokusu.. Kupkuru bir şehir olmuş yine Urfa.. Birazdan karnımı doyurup yokuş aşağı ineceğim dar sokaktan bir diğerine, oradan öbürüne kıvrılarak önce çarşı içine oradan da idadi binasına varacağım. Bahçede birkaç muallimi toplanmış göreceğim belki.. İhsan Şerif Bey'le karşılaştığımda *Le Petit Chose*'u okumaya başlayıp başlamadığımı soracak. Sonra yeniden kendi söyleşilerine dalıp gidecekler memleket, pâdişâh, istibdâd üstüne.. Yanlarında kalabildiğim dakikalar içinde kulağıma pek hoş gelen sözcükleri duyacağım yine.. Jöntürkler.. Meşrutiyet.. Meclis-i Meb'usan.. İttihat ve Terakki.. Resneli Niyazi Bey.. Ali Suavi.. Prens Sabahaddin.. Gazeteler.. Cemiyetler.. Sadrazamlar.. Nazırlar.. Hürriyet.. Dinledikçe bir hiç olduğum kanısı uyanacak ruhumda.. Evde

de bir hiçim zaten.. İshak bile benden cesur.. Kendi kendinin efendisi o.. Ya ben neyim? Dün gece yağan ilkyaz yağmuru gibi

ha var ha yok.. Hiç..

* * *

Muallimler odasının kapısını açtığımda kış aylarında içeriyi kaplayan koyu duman, genzimi yakan zifirle karşılaşmıyorum. Tütün içmek isteyenler hava ısınır ısınmaz dışarı çıkıyor çünkü. Hafif bir kolonya, bir de saçaklı ipek örtüsü epey eskimiş yuvarlak masada, çini vazoya yerleştirilmiş mor sümbüllerin hoş kokusu geliyor şimdi burnuma. İhsan Şerif Bey kitaplığın önüne oturmuş. Bir de konuğu var karşısında. Kibar giyimli, kara sakallı genç bir adam. Sınıf arkadaşlarımdan, hocamın beni dersten önce görmek istediğini duyduğumda fazla heyecanlanmadım. Çünkü alışkınım böyle çağrılara. Yeni bir kitap verecek belki.. Yabancının beni dikkâtle süzmesine de aldırmıyorum. Meraklı biri olmalı, diye düşünüyorum. O sırada İhsan Şerif Bey bana yer gösteriyor. İnce kollu tahta sandalyelerden birine ilişirken de tanıştırıyor bizi;

— Eşraftan Kazzaz Mihman Ağa'nın mahdumu Memduh Efendi..

Adam ince dudaklarında belli belirsiz bir gülümsemeyle selamlıyor beni. Sonra hocam yeniden bana dönüyor;

— Bu bey de Mösyö Ralidis.. İki yıl önce İstanbul'dan geldi.. Hamidiye hastahânesinde vazifeli çok değerli bir cerrahtır..

Bana ne bundan diyeceğim geliyor. Derslerimle ilgili bir sorun için çağırılmışsam bu çıtkırıldım görünüşlü Rum hekimin hayat hikâyesini dinlemek zorunda mıyım? Niye anlatılıyor bütün bunlar? Beni ilgilendiren yanı nedir Mösyö Ralidis'in? Urfa'ya neden geldiğini de bilmek istemiyorum, İhsan Şerif Bey'i neden ziyaret ettiğini de. Kendi korkularım bana yetiyor zaten..

— Sözün bundan ötesini de Mösyö Ralidis anlatsın sana çocuğum.

Hemen sandalyesinde kıpırdamaya başlıyor adam;

— Memduh Efendi, bendeniz pek güç bir vazifeyle geldim karşınıza.. Pederiniz bu işi gizli tutmamı recâ eylemişti.. Fakat hekimlikte bazı kaideler vardır malumunuz.. Bir ameliye öncesinde hasta yakınlarının fikrini almak şarttır..

Odaya girdiğimden beri ilk kez konuşabiliyorum;

— Ne ameliyesi? Hasta kim?

— Pederiniz Mihman Ağa.. Kasık nahiyesinde uzun zamandır bulunan fıtık illetinden muzdarip olarak bu sabah Hamidiye hastahânesinin emrâz-ı hâriciye kısmına kendi isteğiyle yatırılmıştır..

"Bilinmeyen Bir Diyara Yolculuk"

Sonyaz 1907 / İstanbul

Tünelbaşı'ndan Cadde-i Kebir yoluyla Taksim yönünde yürürken dârülmullimattan çıktığımdan beri başıma saplanmış sinsi ağrının gittikçe şiddetlendiğini fark ediyorum. Her Perşembe öğle vakti Koska'ya gelip beni mektepten alan babamın emir eri Recep Çavuş, birinde kitaplarımı, defterlerimi, öbürüne de bir hafta boyunca birikmiş kirli çamaşırlarımı doldurduğum iki torbayla biraz önde, ben de hızlı adımlarla arkasında eve doğru yaklaşıyoruz. Çok gerekmedikçe ne o bana bir şey soruyor ne de ben ona sesleniyorum. Günah perdesiyle öylesine gizlenmişiz ki, değil bir yabancıyla konuşabilmek, yakınımız olan erkeklerle bile tramvaylarda, vapurlarda yan yana oturamıyoruz. Vebalı gibi ayrı bölmelerde de yolculuk yapabiliyor kadınlar..

Fazla gitmeden sağ tarafta yokuş aşağı Tophane'ye inen Humbaracı Sokağı'na sapıyoruz. Sekiz-on adım sonra da yakın bir zamanda terk edeceğimiz üç katlı apartmanın kapısındayız. Yüklerimi taşıyan genç asker kendiliğinden ikinci kata yöneliyor. Bense, yüzümdeki peçeyi hemen arkaya atıp rahat bir soluk alıyorum. Görünüşümü cahil mahalle kadınlarından farksız kılan kara çarşafımın eteğini toplayarak merdiveni çıkıyorum. İçeri biraz loş olsa da ışık yakmak için henüz erken. İkindi akşama devrilip de kısa günlerin solgun güneşi üstümüzden çekilince herkes kendi sahanlığındaki duvarda asılı pirinç kafesin kapağını kaldırıp içindeki kalın mumu alevlendirecek basamaklar gece boyunca aydınlansın diye. Gölgeler uzayacak o zaman. Sanki küf

kokusuyla beslenen korkunç yaratıklar oynaşıp duracak buralarda sabaha dek..

Annem ağlıyordur yine.. Süheyla da mektepten gelmiştir.. Beşiktaş Kız Rüştiyesi iki adımlık yol sayılır benimkine göre.. Karşısında çırpınan, pâdişâha lanet okuyarak sandıklara, hurçlara yerleştirdiği her eşyanın üstüne birkaç damla gözyaşı akıtan zayıf, kumral kadını kara gözlerini kırpıştıra kırpıştıra dinliyor, çocuk aklıyla yaşadıklarımızı kavramaya çalışıyordur şimdi. Bir hafta içinde İstanbul'dan ayrılmak zorundayız. Babam sürgün edilmiş uzak bir diyara. Neresi olduğu da belli değilmiş.. Belki biliyor da bizlerden saklıyor gideceğimiz yeri.. Salı akşamı ansızın dârülmullimata gelişini anımsıyorum.. Yatakhâneden sevinçle fırlamıştım dışarı.. Ama yüzünün solgunluğunu görünce kuşkulanmıştım kötü bir haber getirdiğinden.. Pek fazla sorgulanmadığını, hatırlı dostlarının araya girmesiyle rütbesini yitirmeden Dersaadet'ten uzaklaştırılmakla kurtulduğunu anlatmıştı.. Gülümsemeye çalışıyordu.. Arkadaşlarımın, muallimlerin yanında ağzımı sıkı tutmamı öğütlüyordu durmadan.. Sessizce ayrılacaktık bu şehirden.. Ardımızdan aylarca konuşulsa da biz duymayacaktık.. Kimseye hesap vermek zorunda kalmayacaktık.. İnanmamıştım bu kadar kolay kurtulduğuna.. Uzaklaşırken arkasından baktım; yürümüyor, ayaklarını sürüklüyordu.. Epey eziyet çekmiş olmalıydı.. Abdülhamid'e karşı çıkmış bir zâbit üç -beş soruyla salıverilmezdi öyle..

Bir hafta içinde İstanbul'dan ayrılmak zorundayız.. Yedi ordudan hangisine gönderilecek babam? Bir an aptallığıma nasıl kızıyorum. Birinciyi hesaba katmamalıyım.. Hassa ordusu Dersaadet'te zaten.. İkinci ile üçüncü Rumeli topraklarında.. Orada da İttihatçılar yuvalanmış.. Babam gibi sultana kafa tutmuş bir askerin onlara yakın olmasını istemezler elbet.. Geriye başka neresi kalıyor? Beşinci, altıncı, yedinci.. Suriye, Arabistan, Yemen orduları. Arap çölleri.. Ha bir de dördüncü var.. Merkezi Erzurum'daymış.. O da dünyanın öte ucu.. Düşünmemeliyim bunları.. Sonucu değiştirmeye gücüm yeter mi? Dârülmuallimatta son yılımdı oysa.. Bitirip ya muallimeliğe başlayacak ya da

âliye kısmına devam edecektim.. Süheyla da önümüzdeki sene rüştiyeden mezun olacaktı.. Hepsi düşlerde kaldı.. Erkân-ı Harp miralayı Cemil Şekib Bey ailesini bilinmezliklerle dolu bir gelecek bekliyor artık..

Başımdaki zonklamanın eve girdiğimde iyice dayanılmaz bir hal alacağından korkuyorum. Ani bir kararla önümdeki yedi basamağı çıkıp ilk kattaki dairenin çıngıraklı zilini çalıyorum. Çok geçmeden, Türkçe'yi kırık bir şiveyle konuşan ince, titrek kadın sesi duyuluyor;

— Kimdir o?

Ben de mektepte öğretildiği biçimde kibarca karşılık veriyorum;

— Açınız lütfen Madam.. Bendeniz Süreyya Şekib..

Hemen tanıdığı halde değişmez alışkanlığıyla önce bir karış aralayıp bakıyor ev sahibimiz Valentine Avedis. Torbalarımı anneme teslim eden Recep Çavuş bir gölge gibi sessizce yanımdan süzülüp inerken de iyice açıp girmeme yol veriyor;

— Hoş gelmişsiniz Matmazel Süreyya..

— Hoş bulduk Madam Avedis..

Aç bir sokak kedisi ne denli arsızca sokulur içeri, ben de eşikten öyle atlıyorum işte. Emir eri anneme bildirmiştir nasıl olsa aşağıda eğleşip kaldığımı. Merak etmese de derdine, yorgunluğuna ortak olmakta ivecen davranmadığıma kızacak yukarı çıktığımda. Her şeyi göze alıyorum. Doksan yaşına yaklaşmış bu kültürlü on dokuzuncu yüzyıl kadınıyla hayat üstüne, dünyanın hem acımasızlığı hem de güzelliği üstüne söyleşmeye her zamankinden fazla ihtiyacım var bugün. Belki de son görüşmemizdir bu..

— Yine bir hafta tatilidir değil mi Matmazel?

— Evet Madam, yine bir hafta tatili..

Bir dahası yok zaten, diyemiyorum. Hoş bir parfüm kokusuyla karşılıyor beni gösterişli ama eskimiş eşyalarla dolu geniş daire. Madam Avedis çoğunlukla değiştirmediği tirşe rengi has yünlüden karpuz kollu, dar bilekli upuzun elbisesine, beyaz dantel şalına bürünmüş. Seyrelmiş ak saçlarının gevşek topuzunu gümüş

tarakla tutturmuş. Siyah sahtiyandan, potine benzer ev pabuçları ayağında. Onu görünce aklım başıma geliyor; galoşlarımın toza bulanmış muşamba kılıfını holde çıkartıp sokağa bakan aydınlık odaya geçiyorum. İnce kollu, kırmızı kadife kaplı zarif koltuklardan ikisi arasında duran pirinç ayaklı cam sehpada yarı yarıya boşalmış likör şişesi ile küçük billur kadehleri görüyorum. O sırada kapıyı sürgüleyip yanıma gelen Madam Avedis açıklamaya girişiyor;

— Biraz önce Parisienne eczahânesinin sahibi Mösyö Jean Cesar Reboul buradaydı.. Hem sohbet ettik hem de bazı yeni ilaçlar getirdi bana.. Yaşlılıkta dermanı onlarda arıyor insan.. Hele yalnız ise..

Rodoslu bir Bey kızıydı Madam. İstanbul'dan oralara mal satmaya giden, zengin ama soylu olmayan bir tâcirin oğlu, Panayot Avedis'e sevdalanmış, babası onu damatlığa layık bulmayınca kaçmış, bir daha da görüşememiş ailesiyle. Otuz yıl süren aşk dolu bir evliliğin ardından kocasını, sonra da bir sandal kazasında tek çocuğu Aleko'yu yitirmiş. Öldüğünde henüz bekâr olduğundan torunu da yok oğlundan. Anıları var yalnızca. Üstelik, kimsesizliğini koyulaştırmak istercesine, her sabah gelip evi toplayan, yemeğini pişiren kadını bile fazla tutmaz yanında. Böylesi hoşuna gidiyor demek ki..

— Ayakta kalmayınız Matmazel Süreyya.. Yorgunsunuz..

Şaşkınlıkla bakındığımı fark etmiş, oturmam için yer gösteriyor. Mösyö Reboul'un kalktığını sandığım soldaki koltuğa ilişiyorum. Çünkü Madam Avedis ister yalnız olsun, ister konuğu gelsin, hep sağ tarafta oturmayı yeğler nedense. Belki kocasının yeriydi öbürü belki de oğlunun.. Kimbilir?

— Likör alırdınız Matmazel?

Der demez elini hafifçe alnına vuruyor;

— Ah Mon Dieu.. Ne aptalım? Ramazan ayında olduğunuzu unuttum.

"Ben de" diyeceğim neredeyse.. Günlerdir iç sıkıntısından yatakhânede gizlice bir şeyler atıştırdığımı, akşam da arkadaşlarımla birlikte iftar sofrasına kurulduğumu nasıl söylerim?

— Önemi yok diyorum usulca. "Bugün oruçlu değilim.."

Yanı başındaki üç yanı camlı yüksek büfeden iki temiz kadeh alıp karşıma yerleşiyor. Billur şişeden ateş kırmızısı içkiyi boşaltırken de dinsel görevlerimi neden aksattığımı gülümseyerek sorguluyor;

— Dersleriniz ağırlaştı bugünlerde?

— Öyle olsa keşke..

— Başka bir dert var başınızda?

— Var Madam..

— Anlatmak istersiniz Matmazel?

— İstanbul'dan ayrılıyoruz Madam.. Annem de açıklamıştır belki size..

— Yok, demedi bir şey Madam Şekib..

Konuştuğuma pişman oluyorum birden.. Annem sustuğuna göre ben de mi gizlemeliydim gerçeği? Ama geri dönemem artık.. Söylemek zorundayım;

— Dersaadet'ten uzaklaşmak zorundayız Madam.. Hem de bir hafta içinde..

— Mösyö Şekib tâyin olundu yoksa?

— Onun gibi bir şey..

Başını sallıyor "sürgün edildiğinizi anladım" dercesine;

— Şaşırmadım Matmazel Süreyya.. Pederinizin hürriyet âşığı olduğunu anlatır idiniz her zaman..

— Ama eskiden içinde saklayabiliyordu aşkını.. *"Viran olası hânede evlâd ü ayâl var,"* diyordu.. Şimdi susmuyormuş.. Namık Kemal'in, Tevfik Fikret'in şiirlerini okuyormuş pâdişâha öfkelendikçe.. Son olarak da "Bir Lâhza-i Teahhur"u okuyunca..

Madam Avedis pek hoşlanıyor duyduklarından. Sultan Abdülhamid'in sözde çökmüş devleti yeniden güçlendirmek için yıllar önce başlattığı –amacına ulaşamasa da henüz vazgeçmediği– Panislamizm siyaseti, kimi aydınların da işin aslını bilmeden desteklemeleri yüzünden Osmanlı vatandaşı gayrimüslimleri hep tedirgin etmişti. Tüm Müslümanları birleştirip dindaşı olmayanlara korku salmaya hevesli bir pâdişâha kim, hangi nedenle karşı çıksa onun dostu değil midir? Düşmanımın düşmanı.. Hem

babamı haklı bulduğum hem de Madam Avedis'i çok sevdiğim halde, içimden gelen anlık bir vatanperverlik –doğrusu buna düpedüz yobazlık demeliyim– isyana zorluyor beni;

— Düzenimiz bozuldu Madam.. Tahsilim ziyan olacak.. Kız kardeşiminki de.

— Haksızdır Mösyö Şekib?

— Sayılmaz, demekle yetiniyorum.

Beni fesat düşüncelerimden utandırırcasına hüzünlü bakıyor kül rengi gözleri. Öylesine içten, öylesine derin üzüntüsü. Sanki bu gösterişli şehirden kalkıp bizimle gelecek bilinmedik yerlere.. Uzun bir sessizliğin ardından yavaşça soruyor;

— Issızdır gideceğiniz memleket?

— Bilmiyorum ki nereye tâyin edildiğini.. Belki babam biliyor da bizlere söylemiyor üzülmeyelim diye..

Artık konuşabilecek hiçbir şey bulamıyoruz ikimiz de. Suskunluğumuz sırasında likör doldurduğu küçük kadehlerden birini bana uzatıyor, öbürünü de kendi alıyor. Duyulur duyulmaz arası bir sesle mırıldanıyor ağzına götürürken;

— Yolculuk ne zamandır?

— Bir hafta içinde..

— Ah, söylemiş idiniz..

— Lâkin mektepte kimseye anlatamadım bu işi.. Son güne kadar devam edeceğim.

Sözüm bitmeden yukarda devrilen eşyaların gürültüsü geliyor kulağımıza. Annem öfkeyle bir şeyler kırdı yine anlaşılan. Madam Avedis göz ucuyla tavana bakıyor;

— Yapılacak iş çoktur şimdi..

— Çok Madam.. Pek çok..

Hazırlıklara yardım etmekte isteksiz davrandığım için beni ayıplayacağından korkup dilimi kavuracağını bile bile vişne likörünü ağzıma devirip ayaklanıyorum;

— İzninizi rica ediyorum Madam.. Bir de iftar için yemek yapılacak daha..

Hızlı adımlarla yürürken, hava henüz sobalara ateş atılacak kadar soğumadığından kapıları ardına dayalı odalarda, geniş

holde sıralı eşyalara dikkâtle bakıyorum. Belleğime kazınmalı her şey.. Yalnızca bu ev değil.. Humbaracı yokuşu.. Cadde-i Kebir.. Tünel.. Tramvaylar.. Beyoğlu'nun tüm mağazaları.. Sabaha dek sokakları titrek ışıklarıyla aydınlatan havagazı fenerleri.. Çeşmeler.. Camiler.. Kiliseler.. Yüksekkaldırım'da şapkacılar.. Şemsiyeciler.. Kürkçüler.. Hacı Arif Bey'in şarkısında dediği gibi, ince yaşmak, pembe mantin feraceye bürünüp seyre çıkmış konak hanımlarını tıkır tıkır Galata Köprüsü'nden geçiren faytonlar.. Balık kokusu.. Yosun kokusu.. Gideceğimiz yerde deniz var mı acaba? Olsa ne çıkar? Sürgün diyarı. Herkes bilmeyecek mi babamın oraya gönderilişinin bir ceza olduğunu? Kimi yüzümüze vuracak bunu, kimi de ardımızdan konuşacak fısıltıyla..

— Yine görüşeceğiz Matmazel Süreyya..

Madam Avedis'in sesiyle irkiliyorum. Düşlere dalıp onu ayakta beklettiğim için de utanıyorum;

— Elbette görüşeceğiz Madam.. Şimdilik hoşça kalın..

Daire kapısını açmış, hüzünle uğurluyor beni. O anda boğazıma düğümlenen yumağın çözülmek üzere olduğunu duyumsuyorum. Ağlamaya hakkım yok bu evde. Kocası ile oğlunu yitiren, Rodos'taki ailesinden ömrü boyunca haber alamayan bu yalnız kadın, bir heykel gibi sessizce kabulleniyorsa yazgısını, benim derdim nedir ki onun yanında? Tam sahanlığa adım atacağım sırada hafifçe omzuma dokunuyor;

— Bu gece vaktiniz olursa bir ara bana uğrayınız Matmazel Süreyya.. Fransızca kitaplarımın arasından beğendiklerinizi seçin, hatıra olarak götürün gideceğiniz memlekete..

Teşekkür bile edemiyorum. Başımı sallayıp yanından, gün ışığının biraz daha azaldığı loş merdivenden üst kata çıkıyorum. Çıngırağı sallar sallamaz Süheyla'yı buluyorum karşımda. Kapı arkasında yolumu gözlüyormuş meğer. Çok özlemiş beni. Boynuma sarılıyor hemen. Aynı anda annem konuk odasından hole çıkıyor. Hiç sevmediği halde saçlarını topuz yapmış. Sarı pamukludan, eski, upuzun entari var sırtında. Hele ensesinde düğümlediği beyaz başörtüsüyle öyle bir görünüme girmiş ki sade ama şık giyinen, abartısız, zarif mücevherler takan Miralay Şekib Bey'in

refikası Seniyye Hanım yok sanki karşımda.. Eşyaları toplamak için yardıma gelmiş bir hizmetçi kadın o.. Annemse en güzel elbiselerinden biriyle evin kuytu bir köşesinde oturmuş sessizce ağlıyor olmalı..

— Evimizin yolunu bulman pek mi zor oldu kızım?

Bir şey söylememi beklemeden arkasını dönüp gidiyor. Böylesi daha iyi aslında. Konuşacak olursam boğazımdaki düğüm çözülebilirdi. Kafamın içinde saatlerdir ara vermeden vuran tokmak canıma yetmiş zaten.. Son dersimiz kitâbetten beri.. Ama Madam Avedis'in yanında o denli duyumsamıyordum ağrıyı.. Ne garip bir hal? Pabuçlarımı çıkarıp bir köşeye atıyorum. Sonra da kapı ağzında, yola çıkmaya bizden önce hazırlanmış ceviz sandığın üstüne çarşafımı fırlatıyorum. Yorgun konukların hemen dinlenebilmesi amacıyla holde bulundurulan, ince uzun bacaklı sandalyelerden birine ilişiyorum. Süheyla da kedi gibi dizimin dibine sokulup annemin duyamayacağı bir sesle mırıldanıyor;

— Babamın sürgün edilmesi benim istikbâlimi karartt ı abla.. Heyhât! Münevver bir kadın olamayacağım artık..

Bunca dert arasında ummadığım kadar güldürebiliyor beni sözleri. Münevver bir kadın olamayacakmış.. Ben kıkırdadıkça o öfkeleniyor. Yumruklarını sıkarak söyleniyor;

— Niçin eğleniyorsun benimle?

Kendimi tutmaya çalışarak başını okşuyorum;

— Eğlenmiyorum gülüm.. Sinirlerim bozuk.. Ağlayacağım yerde böyle boşaldım işte..

Çevremiz on üçünde gelin olan kızlarla dolu; oysa Süheyla henüz tam bir çocuk.. Ben nasıldım acaba onun yaşında?

* * *

Beşiktaş iskelesini dolduran kalabalık arasında birbirimizi kaybetmemek için ben babamın elini sımsıkı tutmuşum, Süheyla da anneminkini. Boğaziçi'nde gezindikten sonra Dolmabahçe Sarayı önlerinde demir atan Ertuğrul Yatı'nda; süslü elbiseleri, yaldız tuğra işlemeli çalgılarıyla en seçme müzisyenlerden kurulmuş

bando takımı, Abdülhamid'in tahta çıkışının yirmi yedinci yılını kutlamak üzere marşlar çalıyordu. Karaya çıkıp şehrin anacaddelerinde, meydanlarında da sürdüreceklerdi bu hoş dinletiyi. Gece de fener alayı düzenlenecekti. Ne var ki gösteriyi hafifçe yüzünü buruşturarak seyreden babam, bundan fazlasını görmemize izin vermezdi. Sabah erkenden kalkmış, tüm Hassa ordusu zâbitleri ile birlikte Yıldız Sarayı'ndaki törenlere katılmıştı. Şimdi buralara gelmiş olması ise bizim hatırımızı kırmak istemediğindendi. Yoksa başı ağrıyordu. Bitkindi. Daha doğrusu, sevmediği pâdişâhın saltanat yıldönümü şenliklerine katılmaktan hoşnut değildi. Biz kardeşimle hazırlanırken kendi odalarında, nefretinin nedenlerini açıklıyordu anneme; *"Tüm korkak insanlar gibi hem kaypak hem de acımasız bu adam"* diyordu. *"Böyle bir sultanın eteğini öpmek ağrıma gidiyor ama ne çare.. 'Virân olası hânede evlâd ü ayâl var..' Namık Kemal'in mısraları ne güzel anlatıyor halimi.."*

Ertuğrul Muzıkası birden sustu. Kısa bir ara verip dinlenecekler, diye düşündüm, oysa kalabalıktan alkışlar koptu. Sonra yavaş yavaş hareketlendi kıyıda toplaşanlar. Herkes birer, ikişer uzaklaşıyordu iskeleden. Bizim de Akaretler yoluyla Beyoğlu'na, evimize çıkmamız gerekti. Annem, Süheyla'nın saman sarısı bürümcükten eteği, kolları fırfırlı elbisesine, aynı kumaştan, kenarı dantelli başlığına çekidüzen verdi. Beni de tepeden tırnağa süzerek;

— Peçene sahip ol kızım, dedi. "Yel esip savursa bile suç yine kadına yüklenir.."

Babam bu sözleri de surat asarak dinledi. Bir yıldan fazlaydı çarşafa girdiğim. Hiç hoşlanmamıştı bundan. Ben de öyle. En güzel giysilerimin üzerine geçirilmiş bir çuval olarak görüyordum onu. Hem sıkıcı hem de görünümü çok çirkindi. Süheyla henüz dokuz yaşındaydı. Birkaç yıl sonra onu da benim gibi cadı kılığına sokacaklardı. Dinimiz böyle gerektiriyormuş. Başka insanlar dinsiz miydi sanki? Babam, Hıristiyanların da, Musevilerin de bizimle aynı Tanrı'ya inandıklarını söylüyordu. Onların da kendi peygamberleri, kitapları vardı. Ama her yaştan kadınları, bizim ancak mağazalarda görebildiğimiz süslü elbiseler, tüllü şapkalarla dolaşmaktaydı İstanbul sokaklarında.

Babamın elimden çekmesiyle düşüncelerimden sıyrılıp yürümek zorunda kaldım. Kalabalık iyice seyreldiğinden iskele meydanında birikmiş satıcıları görebiliyordum şimdi. Simitçiler, macuncular, şekerciler, helvacılar, şerbetçiler.. Hiçbirinin tadına bakmaya heves etmiyordum. Tablalarda iştah çeken yiyecek, içeceklerin hepsi hakkında annem öyle mide bulandırıcı şeyler anlatırdı ki, tiksinmeden ağzıma götürebilmem olası değildi. Adamların elleri kadar kullandıkları kaplar, şişeler de kirliydi ona göre. Kollarındaki kıllar tepsilere dökülürdü. Daha fazla düşünmeye dayanamazdım bunları. Tam o sırada iki zâbit babama selam verip geçti yanımızdan. Hemen merakla kolunu çekiştirdim;

— Tanımıyor musun onları baba?

— Hayır kızım..

— Niçin selam verdiler öyleyse?

— Askerlikte kuraldır bu.. Birbirini tanımak şart değil..

— Ama topuk vurdular, sen vurmadın..

— Onlar mülâzımdı, ben kolağasıyım.. Rütbesi yüksek olanlara karşı hürmet nişânesidir topuk vurmak..

Satıcıları ardımızda bırakarak yokuşa doğru ilerledik. Ertuğrul Muzıkası yeniden marşlar çalmaya başlamıştı. Dinleti bitmemişti demek.. Babamın az önce benimle konuşurken gülümseyen yüzü birden asıldı. Biraz yürüdük hiç konuşmadan. Sonra birden durdu;

— Ben eve gitmekten vazgeçtim Seniyye Hanım, dedi.

Annem de şaşkınlık içinde sordu;

— Neden Cemil Bey?

— Le Bon pastahânesine götüreyim sizi.. İstanbul'a geldik geleli çocuklar hiç görmedi öyle bir yer..

— Yapmayın Allahaşkına.. Bizim kılığımızda kimse yoktur orada.. Frenk usulü giyinmişler arasında Süreyya ile beni gülünç duruma düşürmeyin..

— Siz değil, sizi böyle giyinmek zorunda bırakanlar gülünç olsun Seniyye Hanım..

— Yine de gelmem Cemil Bey.. Siz Süheyla'yı alın gidin çok istiyorsanız.. Ancak ikiniz yakışırsınız Le Bon'a..

Öfkeden deliye dönmüştüm bunu duyunca. Sık sık önünden geçtiğimiz, vitrini süsleyen kadife şeker kutularını hayranlıkla seyrettiğimiz Frenk pastahânesine girebilmek için talih ilk kez kapısını aralamış, annemse ısrarla kapatmaya çabalıyordu. Hırçınlıkla söylendim;

— Ben de gideceğim onlarla..

Annem hiç olmadığı kadar sabırlıydı nedense;

— Olmaz çocuğum, diye başımı okşadı. "Çarşaflı, peçeli girilmez öyle yerlere.. Hortlak görmüş gibi bakar herkes.. Gel ikimiz eve dönelim.."

— Dönmem, onlarla gideceğim.

On üç yaşına gelmiş bir Rüştiye talebesi değil, küçücük bir çocuktum sanki.. Ayağımı vura vura tepiniyordum. Benimle başa çıkamayacağını anlayan annem son kozunu oynadı bu gidişi engellemek için;

— İşret bile varmış orada Cemil Bey.. Dost düşman arkamızdan dedikodu edecektir yaptığımızı duyunca..

Babamın sesi birden gürledi iskele meydanında;

— Geliyor musunuz, gelmiyor musunuz Seniyye Hanım? Niyetiniz yoksa çocukların hevesini kırmayın bari..

* * *

Gözüm öyle hızlı dolaşıyordu ki pastahânenin dört yanında, gördüklerimi belleğime aktaramıyordum. Oysa ikinci gelişim olmayabilirdi bu şık dükkâna. Geniş salonun en dibinde, kuytu bir masaya oturmuştuk annemin isteği üzerine. Babam, kapıdan girerken peçelerimizi açmamız için zorlamıştı bizi. Zaten burada kim yadırgardı yüzümüzün açıklığını? Keşke çarşafımızı da atabilseydik sırtımızdan.. Hem içeri çok sıcaktı hem de büründüğümüz çuval utandırıcıydı her zamanki gibi. Bunları düşünürken yüksek tavandan, ışıltılı abajurlardan yanı başımızda oturan kadınlara kaydırmıştım bakışlarımı. Şapkalıydı hemen hepsi. Tüller, fiyonklar altında, ipek giysili omuzlara dökülen permanantlı ya da enselerde hoş kıvrımlarla bükülmüş zarif topuzlar görünüyordu. Eldivenli olanlar da yok değildi. Ama kadın teni

görünmesin kaygısını taşımıyordu onlar. Gösterişli elbiselerinin tamamlayıcısıydı bu yalnızca.

Az önce neler istediğimizi soran çıtkırıldım garson, bu kez gümüş bir tepsiyi parmaklarının ucunda havalandırırcasına masamıza yaklaşıyordu. Elinde tuttuğu kırmızı karanfili koklayan güzel bir kadın resmiyle bezenmiş has porselenden büyükçe fincanı annemin önüne bıraktı.

— Chocolat chaud pour Madame..

Kıvrak olduğu kadar yapmacık devinimlerle babamın sade kahvesini, Süheyla ile benim pastalarımızı sundu;

— Cafe pour Monsieur.. Et les gateaux aux framboises pour les Demoiselles..

Annemin sabrı kalmamıştı. Adam yanımızdan biraz uzaklaşınca eğilip babama sordu;

— Neler anlattı bu züppe?

— Getirdiği şeylerin Frenkçe adlarını söyledi Seniyye Hanım.. Mesela sıcak çikolata Madam için, dedi..

Annem ilk yudumu almak üzere ince kulpundan tutup kaldırdığında o güzel kadını tabağın ortasında yeniden gördüm. Belli belirsiz bir hüzün vardı yüzünde..

— Bildiğim sütlü kakao bu Cemil Bey..

İğrendiği bir şey içmişçesine söyleniyordu annem. Babam da günden güne kırları artan bıyıklarını oynatarak gülüyordu karşısında;

— Frenkler böyle diyor işte nûr-u aynım.. Kızların pastası da frambuazlı.. Yani bizim dilimizle ağaççileği..

— Geldiğimizde ne istediğimizi Türkçe söylemedik mi bu adama?

— Söyledik sultanım..

— O da pekâla anladı..

— Anladı elbet..

— Niçin böyle konuşuyor şimdi?

— Bilmem.. Buranın havasına uygun olsun diye belki..

— Bize ne bundan Cemil Bey? Müslüman olduğumuz belli olmuyor mu?

— Oluyor Seniyye Hanım.. Hem de her halimizden belli oluyor..

Onlar aralarında konuşurken Süheyla pastasından kocaman bir parçayı parmaklarıyla kavramış, ağzına götürmek üzereydi. Hemen fark etti babam.. Çatalı sol, bıçağı da sağ eline tutuşturdu;

— İşte böyle yiyeceksin kızım.. Bak şu çevrende gördüğün insanlara.. Onlar senden daha akıllı değil herhalde..

Bu sözler pek hoşuna gitmişti Süheyla'nın. Aptal olmadığını kanıtlamak istercesine kibarca yiyordu artık. O kadar ki, dudaklarını fazla aralamaktan bile korkuyordu. Yutkunduğu bir anda tabağıma bakıp hınzırca gülümsedi. Benim payımı da bitirmeyi aklından geçiriyordu sanki..

* * *

— Lambaları yakayım mı abla?

Ben izin vermesem hiçbir şey yapmayacakmış gibi boyun bükmüş duruyor karşımda. İçeri iyiden iyiye kararmış.. Çarşafımı atar atmaz kendimi bıraktığım ince ayaklı sandalyeden yavaşça kalkarken;

— Yak hadi, diyorum. "İçimdeki sıkıntıyı yoğunlaştırıyor bu loşluk.."

Babamın öksürüğü duyuluyor o sırada. Evde olabileceğini ummamıştım nedense. Bunu düşünürken kendi beliriyor hole açılan dar koridorda. Omuzları daha mı çökmüş Salı akşamından bu yana? Asker elbisesi sırtında olmadığındandır belki.. Sırmalı püsküllleri, pırıldayan üç yıldızı ile göz kamaştıran apoletleri yok çünkü şu anda.. Hayır. kendimi kandırıyorum.. Miralay üniforması giyinmiş olsa da görünümünü değiştiremezdi.. Bana doğru yaklaştıkça yanılmadığımı anlıyorum.. Adımları bile yavaşlamış.. Gün geçtikçe mi içine oturuyor sürgünlüğün acısı?

— Hoş geldin kızım..

Süheyla aynalı küçük konsolun önündeki pembe fanuslu gaz lambasını yakmış.. Birbirimizi rahatça görebiliyoruz şimdi.. Çok yaşlanmış.. Beni kucaklamak için kollarını uzatıyor.. Epey geciktirdiğim cevabımla sarılıyorum;

— Hoş buldum baba.. Evde olduğunu bilmiyordum..

— Ya nerede olacaktım? Vazife başında mı? Cezalı bir zâbiti Harbiye Nezareti'nden uzak tutmaları gerekir yola çıkıncaya kadar.. Askerliğin kuralları katıdır çocuğum, sivil hayata benzemez..

Duvar dibine atılmış ders kitaplarımla dolu torbaya bakıyor uzun uzun. Başını üzüntüyle iki yana sallıyor;

— Yazık oldu emeğine.. Bir yılın bile kalmamıştı şurada..

Kendini suçlarcasına ezik konuşması yüreğimi kabartıyor. Biraz rahatlasın diye;

— Belki gideceğimiz yerde de dârülmuallimat vardır, diyorum.

Süheyla bunu duyar duymaz sevinçle atılıyor babamın boynuna;

— Dârülmuallimat varsa rüştiye de vardır, değil mi baba?

Babam yalnızca dudak büküyor kardeşimin sorusuna. Süheyla'nın az önce söylediği cümle geliyor aklıma; *"Heyhat!.. Münevver bir kadın olamayacağım artık.."* Şimdi güldüremiyor beni bu sözler. Acılarımız gittikçe koyulaşıyor çünkü. Babam gözünü torbadan ayırmadan bana hafifçe sırtını dönüyor. Konuştuklarından utanarak mırıldanıyor;

— Bu son tatilindi Süreyya.. Cumartesi sabahı dönmeyeceksin mektebe..

Kanım donuyor sanki birden.. Bu denli çabuk muydu İstanbul'u terk edişimiz? Benden saklamışlar demek.. Bir haftamız filan yokmuş. Başka bir şey söylememek –ya da sorularımla bunalmamak– için yanımızdan uzaklaşıp salona gidiyor babam. Annem de orada eşya topluyor. Ardından bakakalırken Süheyla'nın bana sokulduğunu fark ediyorum. Yetişkin bir kadın edasıyla kulağıma fısıldıyor;

— Yarın gidiyoruz abla..

Ben de aynı biçimde ona soruyorum;

— Nereye sürgün edildiğimizi biliyor musun sen?

— Bilmiyorum.. Babam da bilmiyor.. Sabah erkenden gelecekmiş emir.. Alır almaz yola çıkacağız..

* * *

Alabildiğine yağmurla yıkanıyor Beyoğlu sokakları.. Gece başlayan sağanak sabaha dek sürdü.. Gidişimize gözyaşı döküyor sanki gök kubbe.. Sahurdan sonra yatmadım. Uyumadan sağa sola dönmektense İstanbul'da şafak sökerken son kez gökyüzünü seyretmek daha güzel, diye düşünmüştüm. Oysa tan ağardığından beri pek az aydınlanabildi ortalık. Kapkara bir perde çekilmiş Dersaadet üstüne. Kalkacağa da benzemiyor. İçim daralıyor alacakaranlıkta. Belki yalnız ben değilim kulağı seste olan.. Bütün hâne halkı huzursuz beklemekte kapının çalınışını. Aslında Harbiye Nezareti'nden gelecek emrin o kadar önemi yok artık. Çıkmalı pencerelere tıpır tıpır vuran iri damlalar da onaylıyor düşüncemi.. Önemi yok.. Yok.. Yok.. Yok.. Nereye gideceksek gideceğiz işte.. Camın buğusunu elimle siliyorum. Alnımı yaslayıp Humbaracı Yokuşu'nun Cadde-i Kebir'e açılan ucuna bakıyorum; kimse gelip geçmiyor. Memur takımının Ramazan günlerinde hiç acelesi yoktur kaleme ulaşmakta. Peki esnaf dükkânını erkenden açıp temizlik yapmayacak mı müşteriler sökün etmeden? Derken bugünün Cuma olduğunu anımsıyorum. Ben de hafta tatili için evde değil miyim? Fransızca muallimesi Keriman Hanım'ın bize bazı parçalar okuduğu bir kitap vardı.. *İki Sene Mektep Tatili*.. Jules Verne'in romanı.. Limandaki bir teknede otururken halatların kopmasıyla denize sürüklenip ıssız bir adada iki yıl geçirmek zorunda kalan çocukları anlatıyordu.. Evlerinden, ailelerinden ayrı düştükleri o zor zamanda, yetişkin insanların beceremeyeceği bir dayanışma yaratmışlardı yuvaya dönünceye kadar.. Benimki de iki sene mektep tatili olsa keşke.. Bu şehirle bağımızı acımadan kesip atanlar pişman olsa ya da cezalandırılsa yaptıkları haksızlıktan dolayı.. Kaldığım yerden devam edebilsem.. Aslında o serüveni yaşayanlardan talihliyim ben.. Yakınlarımla birlikte çıkacağım ıssız ada yolculuğuna.. Hem korktuğumdan farklı olabilir her şey.. Belki dârülmuallimat açılmıştır babamın sürgün edildiği vilayette.. Kız rüştiyesi de.. Süheyla'nın deyimi ile; *Münevver bir kadın* olabilme şansımızı yitirmeyiz.. Kimbilir?

Kapının çıngırağı çalacak birazdan.. İnce bıyıklı genç bir zâbit, sürgün emrini getirdiğinden habersizmişçesine saygıyla topuk vurup selam verecek Miralay Cemil Şekib Bey'e.. Elindeki mühürlü zarfı uzatacak.. Toplanmış eşyalar dünden çağrılmış hamalların sırtında at arabalarına yüklenecek.. Tren istasyonuna mı yönelecekler, vapur iskelesine mi? Trense eğer, Sirkeci Garı'na mı, Haydarpaşa'ya mı? Her nasılsa, bu gece İstanbul'dan epey uzaklaşmış olacağız işte.. Cumartesi sabahı mektepte herkes birbirine soracak, Süreyya neden gelmedi, diye.. Sonra bir fısıltı dolaşacak kulaktan kulağa.. Babası kovulmuş Harbiye Nezareti'nden, diyecekler.. Dersaadet'ten sürülmüş.. Muallimlerden çoğu üzülecek buna.. Hem beni sevdikleri hem de –açıkça söylemeseler de– pâdişâhın baskıcı tutumunu beğenmedikleri için.. Ya arkadaşlarım?

* * *

İkinci kat hademesinin koridorda salladığı çan sesi duyulur duyulmaz sınıftaki kızların hemen hepsi ayaklanmıştı. Tarih muallimesi Naime Hanım kürsüde yayılmış kitaplarını toplarken onlar kapı ağzında çıkmaya sabırsızlanıyorlardı. Mektep içinde siyah ipek bir örtüyle sıkmabaş biçimi bağladığı topuzlu başını hafifçe iki yana sallayarak gülümsedi Naime Hanım. Kendi gençliğini anımsayarak onlara hak veriyordu belki.. Yalnız sıra arkadaşım Adviye ile ben kalmıştık yerimizde. Aralık bırakılmış yüksek pencerelerden ılık ilkyaz havası geliyorsa da, bahçede on dakika dolaşmak uğruna çarşafa bürünüp peçe takmak zorunda kaldığımızdan pek heveslenmezdik teneffüslerde dışarı fırlamaya. Diz dize oturup dertleşir, geleceğimiz üstüne konuşurduk. Doğrusu, son zamanlarda onu bile yapamıyorduk. Adviye çok üzgündü çünkü. Mülâzım olan ağabeyi Hulusi üç aydır hapisteydi. İttihatçılarla bağlantısı ortaya çıkmış, tutuklanacağını haber alınca deniz yolundan Rumeli'ye kaçmak isterken yakalanmıştı. Konuşmamakta direndiğinden sorgulaması bitmek bilmiyordu. Serbest bırakılsa da ordudan atılacağı kesindi. Hafiyeler gözünü ondan ayırmayacaktı artık. Oysa ailenin tek umuduydu Hulusi. Oymacı ustası olan babaları, üç yıl önce bacağında çıkan yılancık

çıbanı yüzünden ölmüş; o günden bu yana evin geçimini üstlenen oğulları da zindana atılınca para edebilecek eşyaları satarak karınlarını doyurmaya başlamıştı Adviye ile annesi. Bir de Hulusi'nin tütün masrafı vardı.. Ne kadar sürecekti girdikleri bu zorlu savaş? Ne kadar dayanabileceklerdi? Adviye önümüzdeki sene bitirecekti dârülmuallimatı. Ağabeyi gibi Rumeli topraklarına gidip orada muallime olmak, annesini de yanına almak istiyordu. Eskiden de sevmezdi İstanbul'u, ama şimdi iyice soğumuştu hayatını karartan bu şehirden.

— Sana bir şey göstereceğim Süreyya..

Naime Hanım çıkıp gitmişti sınıftan.. Adviye'nin yüzüne baktım; gıdasızlıktan gittikçe zayıflayan bedeni, kara gözleri, esmer teni canlanmış, kıpır kıpır oynuyordu sanki.. Neden heyecanlıydı böyle? Göstereceği şeyi merakla beklerken elini koynuna daldırıp bir zarf çıkardı. Fotoğraf saklıydı içinde. Süslü elbisesiyle çok genç bir zâbit, beyaz bir at üstünde heybetle duruyordu. İçerde bizden başka kimse olmadığı halde yavaşça sordum;

— Ağabeyin mi?

— Elbette..

Başka bir şey söylemedi. Bugüne dek yalnız adını, son zamanlarda başına gelenleri duyduğum Hulusi'yle tanıştırılmamın amacı neydi? Abdülhamid'e karşı çıkan, tahttan indirmek için yıllardır savaş veren İttihat Terakki Cemiyeti'ne hizmet etmesi, bu yolda zindana atılması beni fazlasıyla heyecanlandırır sanıyordu belki.. Açık açık dile getiremesem de; memleketin ilerlemesine, halkın eğitilmesine yarayacak her türlü yeniliğin, kendine bir zararı dokunabilir, diye Osmanlı sınırlarından içeri girmesini yasaklayan, aydınlara kan kusturan, korkak olduğu kadar baskıcı pâdişâhı ailece sevmediğimizin farkındaydı. Oysa babam, İttihatçılar arasında gerçek vatanseverlerden çok iktidar aşkıyla yanıp tutuşanlar bulunduğunu anlatıyordu. *"Devlet yönetimini ele geçirecek olsalar, Abdülhamid'i aratır bu adamlar,"* diyordu sık sık. Adviye'nin ağabeyi hangilerindendi bilmem, ama onu bana neden gösterdiğini yavaş yavaş kavramaya başlamıştım. Beğendirmeye çalışıyordu aklınca. Gözlerini benden ayırmaması, kir-

piklerini tedirginlikle kırpıştırması haklılığımın kanıtıydı. Bana büyük bir iyilik yapıyormuşçasına kurumla oturuyordu yanımda. Bir yandan da fotografiyi önüme uzatıyordu. Aldım, uzun uzun baktım süvari mülâzımına. Yakışıklı bir gençti doğrusu. Kimse aksini savunamazdı. Göğsüne sırma kordonla kaytan çekilmiş gösterişli asker elbisesi, kalıplı fesi, belinden sarkan kabzası püsküllü kılıcı –hepsini yitirmişti ya şimdi– at üstünde duruşu bile hoştu. Ancak, kız kardeşine ne hissediyorsam, ondan öte bir duygu uyandıramamıştı gönlümde. Beni kendine çekememişti. Adviye'nin niyetini anlamamazlıktan gelerek;

— Tez vakitte kurtulur inşallah, diyebildim.

Hızla çekti resmi parmaklarımın ucundan. Zarfa koyup yeniden koynuna saklarken burnunu havaya dikti;

— Kurtulacak zaten.. Aldık haberini..

Yalan söylediğinden kuşkum yoktu. Bana inat gösterileri yapacağına haksızlığını neden kabul etmiyordu? Bir görüşte delice vurulmak zorunda mıydım bu zâbite? Yüreğim kıpırdamıyordu işte.. Sevda uyansaydı gönlümde, Hulusi'nin hapishâneye düşmesi, ordudan atılıp işsiz kalması önemli görünmeyebilirdi gözüme. Üstelik, büyük olasılıkla İttihatçıların gerçek yüzünü tanımadan, toy bir vatanperverlik duygusuyla girmişti bu işlere. Ama Adviye'nin başka derdi yok muydu şu günlerde? Hem neden beni seçmişti? Ağabeyine eş olabilecek kız mı yoktu çevrelerinde? Hoşlanmadığı biriyle kendi evlenir miydi acaba? Sorular karınca sürüsü gibi beynimi sarmışken duyduğum çıngırak sesi kurtarıcım oldu. Az sonra beş çocuklu hesap muallimesi Fikriye Hanım, bir eliyle sıkıca tutturmayı hiç beceremediği gevşek topuzunu, öbürüyle de hemen her gün birkaç düğmesi kopuk gömleğinin yakasını tutarak sınıfa girecek, tam kürsüye çıkarken kolunun altındaki kitapları yere düşürecekti. Kızlar sinsice kıkırdasa da ben yapmayacaktım aynı terbiyesizliği. Zaten gülebilecek durumda değildim. Adviye öfkeden gerilmiş kapkara suratıyla oturuyordu yanımda. Ağabeyini bana beğendirmeye çalışmasını fazla yadırgamasam da, beğendiremeyince aksileşmesi çok çirkindi.

* * *

Cadde-i Kebir'de, Zahariadis mağazasının bulunduğu köşeye gelir gelmez annem durakladı. İçeri girip girmemekte kararsızmışçasına vitrinde sergilenen renk renk havlulara, kenarı püsküllü damasko masa örtülerine bakıyordu. Her ayın ilk Perşembe öğleden sonrası –babam maaşını alıyordu çünkü– çarşıya çıkma günümüzdü. Ayaküstü yemeğimi yer, dinlenmeden yollara düşerdik. Yarın evlenecekmişim gibi çeyiz sandığımı dolduruyordu annem. Çocukça şeylere heves ettiği için Süheyla'yı çoğunlukla evde bırakırdı. Doğrusu hoşlanacağı dükkânlara gitmeyeceğimizi bildiğinden o da pek üzülmez, dönüşümüzde Hacı Bekir'den bir torba bonbon şekeri ya da bir kutu güllü lokum götürürsek mutlu olurdu. Aşırı ölçüde para harcamıyorduk zaten. Çünkü geleceğimiz belirsizdi. Tamtakır hazineden aylıkların verilip verilemeyeceği her defasında ağızdan ağza konuşulur, sonunda paşalardan başlayarak, binbaşıdan miralaya kadar *"Ümerâ-yı Askeriye"* sınıfına, sonra da diğer zâbitana ödeme yapılırdı. Ama bir gün korktuğumuz başımıza gelecek, boş keseyle kapıyı çalacaktı babam. Öyle hallere düştüğümüzde el atabileceğimiz, Sultan Abdülmecid devrinden kalma, her biri elli kuruş değerinde otuz altınımız, annemin de fazla pahalı olmayan birkaç parça takısı vardı. En zorunlu gereksinimlerimizi karşılamak üzere, ancak bir yıl idare ederdi hepsi. Memleket uçurumun kıyısındaydı. Bir yel esip savursa paramparça olacaktı Osmanlı. Geçmişte aldığı ağır yaralar kapanmamış, kanamaktaydı zaten. Ama bu korkunç gidişi durdurmak için ne pâdişâh kılını kıpırdatıyordu ne de çevresini saran hünersiz dalkavuklar. İttihatçıların büyük kısmı da iktidar aşkıyla yanıp tutuşan sahte vatanperverler ise kim kalıyordu güvenebileceğimiz? Hem devlet tükenmişse neden herkes aynı biçimde etkilenmiyordu bundan? Kıtlık, yokluk, açlık yalnız halkın elini, ayağını bağlayan bir zincirdi. Yine av köşkleri, mehtap kasırları yaptırılıyor, İngiltere'ye saltanat arabaları, yatlar ısmarlanıyor, saraylıların iç çamaşırlarına kadar tüm giyecekleri, sofra takımları Avrupa'dan getirtiliyordu. Düğünlerinde harcanan parayla binlerce zâbitin, memurun maaşı ödenebilirdi. Yine

de hesap sormuyordu kimse. Ya ölüm vardı karşılığında ya zulüm. Hangisini beğenirsen.. Bir an, bizden kötü durumda olanları düşünüp her ay alışverişe çıkabildiğimizden utandım. Oysa bu da gelecek kaygısındandı. Ekmek bulamayacağımız günler gelirse bir de çeyiz derdine düşemezdik. Peki kaç yıl bekleyecek, sonunda kimin evine gidecekti dolu sandık. Bir bakıma hoştu bunu bilmemek, bir bakıma da ürkütüyordu. En azından Hulusi'nin hânesine yollanmayacaktı süslü atların çektiği arabalar. Düşünürken gülümsediğimin farkına vardım. Tam o anda, aklımdan geçenleri sezmiş gibi annem kulağıma fısıldadı;

— Şimdi anladım o kızın merâmını?

Yine de kuşkum kalmasın diye sordum;

— Hangi kızın?

— Adviye'nin..

Birkaç gün önce sınıfta yaşadığım tatsız olayı ona da anlatmıştım. Biraz toyluğuna vermişti Adviye'nin biraz da kızmıştı. Ama pek o denli önemsemez görünüyordu. Meğer içinde biriktiriyormuş öfkesini;

— Babanın nüfuzundan yararlanmak için görücüye çıkarmış ağabeyini..

— Hulusi'yi hapisten kurtarmak istiyorsa Dersaadet'te babamdan başka miralay mı kalmamış?

— Belki ülfet ettikleri hatırlı biri yoktur ümerâ-yı askeriyeden.. Hem baban erkân-ı harp miralayı.. Yakında ferik olacak.. Müşir olacak..

— Böyle de yardım isteyebilirdi..

— Damatlık başka şey a benim saf kızım.. Zindandan çıkmakla kalmayacak, ömür boyu paşa kayınpedere sırtını yaslayıp rahat edecekti Hulusi Efendi..

Sözü biter bitmez hızlı adımlarla dükkâna daldı. Ben de ardınca yürüdüm. Orta yerde duraklayıp aklında kalanları da fısıldadı;

— Bunlar ailece düzen kurmuş Süreyya.. İyi ki gönül düşürmedin şu oğlana.. İşte o zaman zordu işimiz..

Peçelerimizi korkmadan arkaya attık. Müslüman hanımlar

çekinmeden gelebilsin diye olsa gerek tezgâhtarlardan dördü kadın, biri de temizliğe, ayak işlerine bakan, zengin müşterilerin paketlerini taşıyan on iki-on üç yaşlarında bir oğlandı. Yirmi üç yıllık mağazanın kurucusu Dimitri Zahariadis kuytuda, önü camlı küçük bir bölmede –aydan aya biraz daha yaşlanarak– oturur, kasaya bakardı yalnızca. Arada bir göz ucuyla alışveriş edenleri süzse de fazla ilgilenmezdi. Ama duvarda asılı fotografisi bizi hep gülümseyerek karşılardı. Kırlaşmış saçı, pos bıyıklarının altında hafifçe aralanmış ağzı hem ürkütür hem de utandırırdı beni. *"Yine mi siz Matmazel?"* diyordu sanki.. *"Bu defa neler lazım çeyiziniz?"* Havlu demetlerinin yığıldığı raflara yaklaştı annem. Şimdiye kadar aldıklarımız yetmez miydi acaba? Sormazdım böyle şeyleri, çünkü aklına koyduğunu sardırmadan eve dönmeyeceğini bilirdim. *Hanımlara Mahsus Gazete*'de çıkan ilânları kesip saklar, içinden bütçemizi zorlamayacak olanları önem sırasına göre bir kâğıda yazardı. Sonra bir gün, hiç görmediğimiz bir semtte, hiç girmediğimiz bir sokakta bulurduk kendimizi. Beyoğlu, Galata, Kapalıçarşı dışında Sirkeci'ye, Pangaltı'ya, hatta Kadıköy yakasına geçtiğimiz, çok dikkât çekmeyen küçük dükkânlardan kucağımızda ucuz ama şık eşyalarla çıktığımız olurdu. Korkmuyor da değildik o izbe yerlerde. Bir defasında annem, emir erinin bize eşlik etmesini istemiş, babam da; *"Böyle işler çocuğun görevi midir Seniyye Hanım?"* diye kibarca paylamıştı. Dârülmuallimatın evimize çok uzak hem de ıssız sayılabilecek bir yerde, Koska'da olması nedeniyle yatılı okumama karar verildiğinde, yalnız Perşembe öğle vakti beni mektepten almak, Cumartesi sabahı da geri götürmekten başka hiçbir özel işini yüklemezdi Recep Çavuş'a. Başımızın çaresine bakmak zorundaydık. Neler toplamamıştık bugüne dek? Şam ipeğinden kenarları püsküllü masa örtüleri, nakışlı peşkirler, elbiselik kumaşlar, Bursa bürümcüğünden çarşaflar, danteller, çoraplar, çamaşırlar, çeşit çeşit mendiller, canfes üzerine sırma işlemeli tütün, para keseleri, gümüş aynalar, fildişi taraklar, cam kandiller, şekerlikler, pirinç şamdanlar, seccâdeler, tespihler, şerbet takımları.. Bir de sandığın dibinde hepsine hoş koku veren Girit'ten gelme Latifzâde Kandiye Sami sabunları..

Kimi yuvarlak, kimi dört köşe.. Sarı, yeşil, pembe.. Mavi yoktu ama.. Küçük yaşta çok eziyet gördüğü üvey annesinin gözlerini anımsattığı için mavi renkli nesnelerden nefret ederdi annem..

— Hoş gelmişsiniz Madam..

Tezgâhtarlardan en genç olanı Aleksandra karşıladı bizi. Sık geldiğimizden hepsinin adını, hikâyesini öğrenmiştik artık. Baktım, annem havlu almaktan vazgeçmiş görünüyordu. İstanbul'da başka hiçbir mağazada satılmayan Tomadis kolonyalarının dizili olduğu tarafa yönelince bu kez Maria telaşlandı;

— Buyursunlar Madamcığım..

Jelatine sarılmış, boynuna kırmızı fiyonk bağlanmış şişelerden birini zarif bir devinimle camekândan alıp tezgâha koydu. Uzun yıllardır müşterilere mal beğendirip Dimitri Efendi'yi biraz daha zenginleştirmekten yorulmuşsa da belli etmemeye çabalıyordu. Biri, Büyükada'daki Aya Yorgi kilisesinde papaz yamağı, öbürü okuyan iki oğlu vardı. Kocası çoktan ölmüştü. Diğer çalışan Teodora ise çocuksuz duldu. Kazandığı parayla kendi hayatını sürdürmekteydi. Annem alışveriş yaparken her biri gizlice öbürlerini çekiştirir, dedikodular fısıldardı kulağımıza. Aleksandra'nın gençliğini, güzelliğini iki kadın da kıskanıyordu. Bir de sevgilisi olmuştu son zamanlarda Sarraf kalfasıymış.. Akşam iş çıkışında onunla fingirdiyormuş.. Doğrusu Aleksandra da onlardan eksik kalmazdı ya.. Maria'nın küçük oğlu haylazmış.. Okuyup adam olmakta gözü yokmuş.. Teodora çenesinin düşüklüğü, huysuzluğu yüzünden kocasını genç yaşta verem edip öldürmüş.. Mösyö Zahariadis'in kızacağından korktukları halde çamaşırları, havluları önümüze yayarken usul usul anlatırlardı her şeyi. Ama bize neydi bütün bunlardan? Başka müşterilerle de paylaşıyorlar mıydı acaba dillerinde tutamadıkları gizleri? İlk bakışta üçü de iyi insanlardı. Üstelik az da olsa birbirlerine benziyorlardı. Belki de mağaza sahibinin isteğiyle aynı biçimde giyindiklerinden öyle sanılıyordu.. Uzun siyah etek, karpuz kollu beyaz gömlek, sımsıkı topuz yapılmış saçlar.. Teodora öbürlerine göre biraz şişman. Aleksandra ikisinden biraz boyluydu o kadar..

— Alacaksınız kolonyayı Madamcığım?..

Annem jelatine sarılmış süslü şişeyi elinden bırakmıyor, kararsızlıkla dudak büküyordu. Aklı yine havlulardaydı çünkü. Alıcı kurnazlığıyla asıl gereksinimi olan mallara fazla yaklaşmadan satıcının kafasını karıştırıp cesaretini kırıyordu. Aleksandra'nın bulunduğu tezgâha doğru yürüdü ağır adımlarla. Ne istediğini tam bilemiyormuşçasına nazlanarak mırıldandı;

— Aslında pek ihtiyaç yok da.. Göz görünce hoşa gidiyor her şey..

* * *

Kucağımızda irili ufaklı paketler, torbalarla oturduğumuz apartmana yaklaşırken çıkmadaki pencerede Madam Valentine Avedis'in solgun yüzünü gördüm. Can sıkıntısından çoğunlukla kitap okur, o sırada biraz uyuklar, silkinip kalktığında ise cam önündeki yüksek koltuğuna yerleşerek hem Humbaracı Yokuşu'nu hem de iki köşe arasından Cadde-i Kebir'i seyrederdi. Dışarı pek az çıkması yaşlılığın getirdiği güçsüzlükten, aynı zamanda hayata karşı küskünlüğünden olsa gerekti. Yaz, kış siyah elbisesi, aynı renkte kadife başlığı içinde, bir eli gümüş toplu bastonu, öbürü de hizmetçisi Despina'nın kolunu kavrayıp Beyoğlu'na adım attığı günlerde de gittiği yerler hiç değişmezdi. Hasta olmadıkça, hemen yakınımızdaki Aya Panaia kilisesinde Pazar âyinlerine katılır, bazen de Reboul eczahânesinin sahibi Jean Cesar Reboul'un evinde akşam çayı içerdi. Ancak fazla kalmadan gelir, yalnızlığına gömülürdü yeniden. Yitirdiği kocası ile oğlunun, Mösyö Avedis'le evlenebilmek uğruna Rodos adasından İstanbul'a kaçtığı günden beri hiç göremediği –altmış yılda neredeyse hepsi dünyadan göçmüş– ailesinin özlemini dindiriyordu herhalde. Belki de düşsel bir dünyada onlarla gizli gizli konuşuyordu..

Zarif biçimde el salladı bize. Annem de işaretlerle onu ziyaret etmek istediğimizi bildirdi. Sevindi buna Madam Avedis. Camdaki görüntüsü bir anda silinmişti. Kapıyı açacaktı çünkü. Peçelerimizi arkaya atıp içeri girdik. Basamakları çıkarken kucağımızdaki paketlere baktım; Zahariadis mağazasından aldığı-

mız mallar dışında Süheyla'nın bonbon şekerleri, babamın içki yanında sevdiği çerezler de vardı torbalarda. Ama bir şey eksikti bu Perşembe çarşı dönüşünde; her hafta tatilinin bitiminde Adviye'ye götürdüğüm Hacı Bekir lokumu. Ben yine safça dopdolu kutuyla gidecektim mektebe, annem aklımı başıma getirdi. *"Öyle bir ahmaklık edersen Hulusi'yle evlenmeyi kabullendiğini sanır,"* dedi. Kırgınlığımı sessizce bildirmeliymişim.. Bildirecektim.. Zıkkım yesindi bundan sonra.. Anlayacak mıydı bunu neden yaptığımı? Aptal değildi ya.. Ekmek parasını zor bulan ailenin bu tür yiyeceklerle ağız tatlandıramayacağı belliydi. Hem hoşlanır hem de utanırdı Adviye karşılık veremediği için.. Doğrusu haksızlık ediyordum kıza.. Aslan gibi mülâzım ağabeyini feda edecekti ya.. Ben burun kıvırıp geçtim..

Kapı gıcırtısı düşüncelerimi dağıttı bir anda. Ev sahibimiz Madam Avedis eşikte dikilmiş sabırsızlıkla bekliyordu bizi..

* * *

— Buyursunlar efendim.. Asıl ben gelmeli idim ziyaretinize.. Bakmayınız kusura..

— O nasıl söz Madam?

Annem potinlerini çıkarabilmek için kucağındakileri yere bırakırken göz ucuyla bana da aynı şeyi işaret etti. Yalnız çarşafına el atmadı. Bu da fazla kalmayacağımızı gösteriyordu. İşimiz bittiğinde gösterişli eşyalarla döşeli büyük bir odaya girdik. Annem kadife kaplanmış oymalı koltuklardan birine oturdu. Ben de hemen yanındakine ilişirken kolunda asılı ipek tora elini daldırmış bir şeyler arıyor, bir yandan da Madam Avedis'le konuşuyordu;

— Çarşıya çıkarken uğradık evde yoktunuz..

Yaşlı kadın utançla gülümsedi;

— Evdeydim ama uyuyakalmışımdır..

Annem iki gümüş mecidiye uzattı henüz ayakta duran Valentine Avedis'e;

— İlk kiramız Madam..

— Yoktu acelesi..

— Borç yükü ağırdır.. Kalksın üzerimizden vebâli..

Paraları elbisesinin cebine attı Madam. Sonra yavaş adımlarla annemin karşısına yerleşti. Henüz aramızda derin bir bağ kurulmadığı için konuşabileceği sözler bulmakta epey zorluk çekiyordu. Kısa bir suskunluğun ardından laf olsun diye sordu;

— Rahatsınız evde?

Annem de kadınların çoğunda gördüğüm abartılı el, kol devinimleriyle hikâyemizi anlatmaya girişti;

— Ah pek rahatız sâyenizde Madam.. Çanakkale'de bahçe içinde iki katlı bir evde oturuyorduk.. O da taş yapıydı, lâkin denize ziyâdesiyle yakındı.. Nemden çürümeyen eşyamız kalmadı billahi.. Bir de fırtına eksik olmazdı.. Hele kış gecelerinde dalga sesinden uyuyamazdık.. Çocuklar da küçük, korkuyorlardı..

Madam Avedis tedirginleşti birden;

— Öbür yavru nerededir? Yalnız bıraktınız yukarda?

— Hayır Madam, babası yanında.. Mâlumunuz tatil bugün.. Yoksa henüz dört yaşında Süheyla'mız.. Yalnız kalamaz..

Birden bana çevirdi bakışlarını ev sahibimiz. Kumral saçlarımın büklümlerini ortada bırakan beyaz dantel şapkamdan, eteği fırfırlı pembe elbiseme temiz çoraplarıma kadar tepeden tırnağa süzdü;

— Ya siz kaçındasınız Matmazel?

Çocuk olduğum halde ilk defa biri bana *"siz"* diye sesleniyordu. O denli şaşırdım ki, konuşamadım bir süre. Bocaladığımı görünce annem benim yerime cevap verdi;

— Süreyya sekizi bitirip dokuza basmak üzere Madam.. Çanakkale'de mektebe gidiyordu, burada da devam edecek inşallah..

Üç yıla kalmadan kapkara çarşafa gireceğimi söyleyemedi. Utandı belki.. Valentine Avedis başını sallayarak dinledi onu;

— Asker ailesi seyyâre gibidir, dedi. Bir oradadır bir burada..

Söyleşi yavaş yavaş kıvamını bulmaya, geldiğimiz zamanki sıkıcı hava dağılmaya başlamıştı süslü eşyalarla döşeli aydınlık odada. Yine annem aldı sözü;

— Zevcim Cemil Şekib Bey yüzbaşılıktan kolağası rütbesine

terfi ederek tâyin olundu Dersaadet'e.. Binbaşılığa, miralaylığa burada yükselebilir, biraz uzun kalabilirmişiz İstanbul'da.. Ama kısmet tabii, belli olmaz..

Birden ayaklandı Madam Avedis;

— Size ne ikram etsem Madam Şekib?

Herkes gibi *"Seniyye Hanım"* değil de *"Madam Şekib"* demesini çok yadırgamıştım. Bu da ilk kez tanık olduğum bir sesleniş biçimiydi. Daha neler görecek neler duyacaktım acaba bu şehirde? Ben düşünürken annem kalkmış, çarşafına çeki düzen veriyor, bir yandan da ev sahibimizin mutfağa gitmesini engellemeye çabalıyordu;

— Zahmet buyurmayın Madam.. Fazla vaktimiz yok.. Evin bazı ihtiyaçlarını görmek için çarşıya çıkmıştık kızımla, şöyle ayaküstü uğradık.. Tam yerleşemediğimizden daha yapılacak çok iş var..

Gözleriyle bana toparlanmamı buyurdu. Biz hole açılan geniş kapıya doğru yürürken Madam Avedis konsolun üstünde duran gümüş şekerliği önümüze uzattı;

— Bir fondan da almazsınız canım?

Fondan.. Çikolataya benzer bir şeydi görünüşte. Yalnız kâğıda sarılmamıştı. Üstelik kocamandı her biri. Yumuşaktı. Ağzımda hemen eridi. İstanbul'da yabancı olduğumuzu anımsatan bir sözcük daha çıkmıştı karşımıza; fondan..

* * *

Annem elinde tuttuğu kolonya şişelerinden birini Madam Avedis'e uzattı. Zahariadis mağazasından neden iki tane aldığımız böylece anlaşılmıştı. Ama ne zaman girmiştik biz bu eve? Bir düşten uyanırcasına şaşkınlıkla çevreme bakındım. Ne eşyalar değişmişti ne de kişiler. Bir solukta akıp giden sekiz yıl, annemle Madam Avedis'in yüzünde derin izler bırakmış, benim de eteği fırfırlı pembe elbisemle o güzelim şapkamı sinsice uçurup götürmüştü. Gece karası bir çarşafa bürünmüştüm şimdi. Çocukluğum bitmişti. Birden bire mi büyümüştüm? Hulusi'ye eş olabilecek kadar.. Cumartesi sabahı elimde lokum kutusunu

göremeyince bozulacaktı Adviye.. Ağabeyini kurtarmak uğruna beni tuzağa düşürmeye çalışması bağışlanabilir miydi?

— Aman ne zahmeti Madam..

— Demek Valentine Avedis anneme *"Zahmet ettiniz"* filan demişti ben düşünürken..

— Süreyya'nın çeyizine koymak için alıyordum, biri de size hediyem olsun istedim..

Gerek var mıydı bu tür açıklamalara? Bizi her zaman gülümseyerek dinleyen ev sahibimiz içten bir dille söyleşir, ancak yaşantısının kendine özgü ayrıntılarından asla söz açmazdı. Oysa annem tam tersine, onu hiç ilgilendirmeyecek şeyler anlatarak –kibarlığından belli etmese de– canını sıkar, beni utandırırdı böyle. Çeyizime koyacakmış Tomadis kolonyasını.. Ne kazanmıştı acaba bunu söylemekle? Yüzyıllarca aynı topraklarda, iç içe yaşamıştık ama ayrı kültürlerin insanıydık gayrimüslimlerle. Davranışlarımız, giyimimiz, yemeklerimiz, konuşma biçimimiz çok farklıydı. Kendimi ayıplasam bile ruhumda gizli gizli onlara benzeme isteği duyuyordum. Dış görünüşümü çirkinleştiren çarşaftan kurtulamasam da düşüncelerimi günden güne değiştirebilir, dünyaya başka pencereden bakmayı başarabilirdim aslında. Yaşadığım ortam da buna uygun sayılırdı. Çanakkale'den geldiğimizde annem; *"Frenk mahallesinde ne işimiz var Cemil Bey?"* diye hoşnutsuzluk gösterse de babam Süheyla ile benim iyi yetişmemiz için Avrupa uygarlığına öbür semtlerden daha yakın olan Beyoğlu'nda bir apartman dairesi kiralamıştı. Üstelik, memleketin dört yanında kadınların çoğu okuma yazma bilmezken muallimelik hakkını elde edecek, babamın deyimiyle *"İkbâli yâver nisvân"*dan biri olup erkekler gibi devlet kapısından aylık alabilecektim. Derken, sinsi bir kuşku girdi aklıma; ya ilerde evleneceğim adam mesleğimden uzaklaştırırsa beni? Babam izin vermezdi böyle bir yobazlığa.. Sonra annemin çarşıda söylediklerini düşündüm; *"İyi ki gönül düşürmedin şu oğlana.. İşte o zaman zordu işimiz.."* Bense aksini beklemiştim Adviye'nin yaptığını anlatırken. Hulusi'yi tanımak isteyeceklerinden korkmuştum. Ucuz atlatılmış bir belaydı bu doğrusu. Belki dârülmuallimatı bitirmeden nikâhlanmış bula-

caktım kendimi.. İlerde karşıma nasıl biri çıkacaktı bilmem, ama şimdilik kurtulduğuma şükretmeliyim.

* * *

Puslu hava hiç kalkmayacak sanki şehrin üstünden.. Neyse ki yağmur dinmiş. Sırılsıklam olmayacağız eşyalarımız arabalara yüklenirken. Son saatlerimizde siyahlara bürünmüş yaslı bir kadın gibi uğurluyor Cemil Şekib Bey ailesini İstanbul. Yarın Dersaadet ufuklarından pırıl pırıl bir güneş doğsa da biz görmeyeceğiz artık. Birden Tevfik Fikret'in dizeleri canlanıyor belleğimde;

"Sarmış yine âfâkını bir dûd-i muannit
Bir zulmet-i beyzâ ki pey a pey mütezâyid"

Altı yıl önce soğuk bir kış günü, Aşiyân'ın penceresinden gördüğü koyu siste duygulanarak Abdülhamid döneminin gittikçe artan baskısı altında inleyen memleket için yazdığı *"Sis"* şiiri bu sabaha ne kadar yakışıyor? Şimdi de kalem elinde midir acaba üstâdın? Yoksa hevesi kırılmış, umutsuzluk içinde midir? En büyük edebiyatçıların hazırladığı *Servet-i Fünûn* dergisi, Fransız Devrimi'nden söz etti diye kapatılmış, daha sonra yeniden çıkan sayılarında ise ancak sağlık bilgileri, yemek tarifleri, arıcılık gibi aydınları hiç ilgilendirmeyen yazılarla yayınlanabilmişti. Böyle bir ülkede sanat eseri yaratılabilir miydi? Yine de yaratıyordu şairler, yazarlar. Sonunda sürgün, hapis, işkence, hatta ölüm olsa bile boş durmuyor, gizlice bildiklerini okuyorlardı yıllardır. Babamın pâdişâha kızıp da; *"Bir Lâhza-i Teahhur"*u okuması yüzünden cezalandırıldığını duysa üzülür müydü Tevfik Fikret? Belki de bu korkunç gidişe karşı koyanların çoğaldığını duyunca mutlu olurdu.. Ya Adviye? Ağabeyine bir bakışta vurulmadım diye fotografiyi nasıl öfkeyle çekip almıştı elimden.. O günden sonra eski yakınlığını esirgedi benden.. Hulusi serbest bırakılsa da ordudan atılmış, işsiz geziyordu. Bunun suçlusu bendim sanki.. Hain domuz.. Karga suratlı.. Gidiyoruz işte.. Size kalsın İstanbul.. Birden Madam Avedis'in sözleri geliyor aklıma "Haksızdır

Mösyö Şekib?.." Değil Madam.. Ama herkes sizin gibi düşünebilse.. Dün gece vedalaşmak için uğradığımda kucak dolusu kitapla uğurladı beni.. Bir gün yeniden dönebilsek bile buraya onu sağ bulabileceğimden kuşkuluyum. Gideceğimiz yerde de öyle biri çıkmaz karşıma. Zaten kolay dost edinebilen biri değilim. Dârülmullimatta da yalnız Adviye vardı yakınlık kurabildiğim.. Yarın Cumartesi.. Ben yanında olmayacağım.. Dilediğince sevin..

Evin sessizliği içimi daraltıyor. Herkes yatağında uyanıktır oysa. Toplanacak eşya kalmadığından annem de acele etmiyor kalkmaya. Uyumasa bile yorgundur. Hem bedeni hem de ruhu. Hangimiz değiliz ki? Ama en çok babam üzülüyor onun yüzünden tedirgin olduğumuza. Hastalanmasından korkuyorum. Kapı çalınsa artık.. Yola çıkmak bu durgunluktan iyidir.. Bekleyiş ne büyük bir azap.. Hava da aydınlanmak bilmiyor.. Sis azalacağına koyulaşıyor sanki.. Tevfik Fikret Aşiyândan sesleniyor öfkeyle;

"Ey debdebeler, tantanalar, şanlar, alaylar"
Katil kuleler, kal'alı zindanlı saraylar
Örtün evet ey hâile, örtün evet ey şehr
Örtün ve müebbed uyu ey fâcire-i dehr."

"Gâvur Zâbit"

Kış 1909 / Urfa

Sabah ezanından önce babamla birlikte elimizde muşamba fenerlerle çarşı içindeki Veli Bey hamamına, oradan da hemen yanı başında –belki bin yıllık bir yapı– Ömeriye camisine uzanan yolumuzun son durağı, esnaf kısmının uğrak yeri Köroğlu kahvehânesi, tenimizi sızlatan soğuktan sonra güler yüzlü bir dost sıcaklığıyla karşılıyor erkenci müşterilerini. Ama kapıyı bizden önce açanlar da yok değil. Çayını yudumlayan üç kişiden biri, Bedesten'de dükkân komşumuz Kazzaz Himmet Ağa. Ocağın sağ tarafında halı döşeli yüksek peykenin tam köşesinde, sırtını ot yastığa dayamış, bir yandan da çubuğunu tüttürmekte. İyice yaklaştığımızda, omzuma asılı kocaman bez torbaya bakıp nereden geldiğimizi anlıyor;

— Selamünaleyküm Mihman Ağa.. Sıhhat ola..

Beni adam yerine koymuyor her zamanki gibi. Daha doğrusu tanıdığımız herkes gibi.. On dokuz yaşına basmışlığım, idadiyi bitirmişliğim bir anlam taşımıyor bu insanların gözünde. Evlenmedikçe –hele bir oğul sahibi olmadıkça– Mihman Ağa'nın gölgesiyim yalnızca. Gölgeye Allah selamı verilir mi hiç?

— Aleykümselam Himmet Ağa.. Ömrüne bereket..

Babam komşumuzun yanına yerleşiyor. Ben de karşılarında, geleneğe göre gençlerin oturması için sıralanmış çapraz ayaklı kürsülerden birine ilişiyorum. Fenerleri önümdeki kalaylı siniye, torbayı da dizimin dibine bırakıyorum. Başımızdaki poşuyu, sırtımızdaki şal abayı çözüp atıyoruz ikimiz de. Babam, uşağından

hizmet beklercesine kendininkileri tortop edip kucağıma fırlatıyor. Hepsini düzgünce katlıyorum. Yakınımdaki oturaklardan birine koyarken ince belli üç bardakta çaylarımız geliyor. Himmet Ağa, biz görmeden işaret etmiştir kahveciye. Böyle durumlarda önceliği kimseye bırakmaz çünkü.

Yaşlıların ilk yudumu almasını beklemeden sabırsızlık gösterirsem ayıplanacağımı bildiğim halde içimdeki ürperti buna zorluyor beni. Neyse ki, aralarında konuşmaya dalıp fark etmiyorlar içtiğimi. Zaten az sonra babam, kuşağındaki anahtarı bana uzatacak. Ondan önce gidip dükkânı açmamı isteyecek. Çırakların, kalfaların benden geç gelmesine kızmayacağım. Onlar garipmiş.. Yoksulmuş.. Evleri çarşıya uzakmış.. Biz kolayca para kazanırken onların ipek büke büke canları çıkıyormuş.. Adam olanın yüreği yufka gerekmiş.. Kendi bana karşı niçin katı öyleyse? Annem ölmemiş.. On yedi yıl sonra bildirdi.. Halep'te imiş.. Belki.. Kapıyı vurup gidemeyecek kadar sessiz yetiştirdi beni.. Korkak demeliyim aslında.. Onun da cevabı hazır.. Atalara baş kaldırmak hüner değilmiş.. Hem İstanbul'a gitmek, dârülfünûnda okumak da ne yakışıksız hevesmiş.. Ne işim varmış Kafdağının ardında?.. Haklı.. Dört mevsim Bedesten'in kuytusunda, yaşlı komşularımızın beni ilgilendirmeyen söyleşilerini, her gün yeniden anlata anlata eski halı gibi nakışları solmuş, ilmikleri kopmuş hikâyelerini dinlemek dururken.. Çırakların kadınlar üstüne cahilce konuşmalarına, açık saçık şakalarına katlanmak.. İlkyazda dutlukları dolaşıp dallarda uyuklayan böcekleri toplamak, zenginler has kumaştan elbise giyebilsin diye o zavallıların acımasızca haşlanmasını seyretmek.. İnce ibrişime inci taneleri dizmek.. Cep saatlerine, silahlara kaytan, köylü kızlarına saç bağı, poşulara, tespihlere ipek bükmek.. Ömür bitinceye dek Urfa'nın bir köşesinde ipek bükmek.. Annemin yüzünü merak ederek bükmek.. Hiç umut olmasa da İstanbul'a gidebilmeyi düşleyerek bükmek.. Bedesten'de Kazzaz Memduh Ağa adını almak için mi idadiyi bitirdim, diye öfkelenerek bükmek.. Muallim İhsan Şerif Bey Urfa'dan ayrılmamış olsaydı bana yardım eder, yol gösterirdi belki.. Meşrutiyet'in ilânıyla sürgünlüğü bitince ben sahipsiz kaldım sanki.. Başka kim

var bu şehirde derdimden anlayan? Arada bir kafamı kızdırsa da İshak can yoldaşımdı yine. Dükkânda çalışmaya başlayalı onunla da pek görüşemez oldum. Gün doğuşundan batımına kadar zincirli köle gibi yanından uzaklaştırmıyor babam. Her an bir bahane bulabiliyor izin vermemek için. Nasıl özlüyorum o serseriyle söyleşmelerimizi.. Halepli Bahçesi'nde söylediğimiz türküleri, hoyratları.. Ağaçlar dile gelse Urfa'nın dört köşesinde çınlar sesimiz.. Sara Teyze de meyan şerbeti götürmemi bekler çok zamandır.. Bir kurtulabilsem şu tutsaklıktan.. Yalnız İshak'la buluşmaya değil Halep'e kadar giderdim..

Ansızın babamın gözleri yakalıyor beni.. İrkilmiş görünüyor. Düşündüklerim yüzümden okunuyor mu yoksa? Onu için için suçladığımı anlamış sanki.. Bunaldığımın neden farkına varmıyor? Kendi dünyasının bir benzerini bana da hazırladı, o dar kafeste mutlu olmamı bekliyor. İsyan etsem, yadırgayacak. Bakışlarımı kaçırıp siniye çeviriyorum. Çayım dopdolu duruyor.. Üşüyordum sözde.. Onlar çoktan bitirmiş.. Hemen ağzıma devirip kalkıyorum ayağa. Anahtarı almak üzere elimi uzattığımda biraz şaşırsa da hiçbir şey sormuyor babam. İşlere artık iyice alıştığımı, hatta sevmeye başladığımı sanıyor herhalde. Yanlarından ayrılacağım sırada ikisi de hareketleniyor oturdukları yerde. Kahvehânenin önünden yavaş adımlarla geçen yaşlı zâbit dikkâtlerini çekiyor çünkü. Hele Himmet Ağa, peşinden koşacakmışçasına tetikte duruyor. Sonra babamın kolunu çekiştiriyor;

— Şu geçen *Gâvur Zâbit* değil mi Mihman Ağa? Hani, sizin karşı komşu?

Babam *"Gâvur Zâbit"* lafından hoşlanmadığını belli eden boğuk bir sesle karşılık veriyor;

— Odur elbet..

Gösterişli asker elbisesi, kalıplı fesi, yaşına karşın dimdik yürüyüşüyle Köroğlu kahvehânesinin kapısından gölge gibi süzülüp giden adam, Mektupçu Emin Efendi'nin ölümünden beri boş duran evi kiralayıp yerleşen İstanbul sürgünü Miralay Cemil Şekib Bey'den başkası değil. Sarışın, yeşil gözlü olması, Avrupalı kadar şık giyinmesi dışında, Urfa'ya geldi geleli vakit namazlarında

camilere hiç uğramaması da neden oldu bu çirkin adlandırmaya. Ailece bizlere benzememeleri suç sayıldı bu şehirde. Karısının, kızlarının ehram ya da bol kesimli çarşaf giymemesi, peçelerinin bizim kadınlarımızınkine göre inceliği, geldikleri zaman evin eksiklerini tamamlamak için sık sık çarşıya çıkmaları hep sakız edilip çiğnendi ağızlarda. O kadarla da bitmedi. Pek asrî insanlarmış.. Frenk tarzı eşyaları varmış.. Koltuklarda oturur, masada yemek yerlermiş.. Zaten Halife efendimize baş kaldırmış adam her günaha yatkın olurmuş.. Sürgün edilmenin acısı yetmezmiş gibi bir de halkın ayıplayan bakışlarına katlanmak zorunda kalınca dört duvar arasına kapandı zavallılar. Yalnız Cemil Bey işine gidip gelirken görülüyor artık sokaklarda.

Buruşuk dudağının kıvrımında sinsi bir gülüşle dedikoduya hazırlanan Himmet Ağa peykeye daha bir rahat yerleşiyor. Babam böyle şeylerden hoşlanmasa da onu yakışıksız sözlerine zorla ortak edeceğinden kuşkum yok. Dinleyip de sinirlenmemek için poşuyu, şal abayı sımsıkı sarınıp kahvehâneden dışarı atıyorum kendimi. Çıkar çıkmaz bir duvarın dibinde Cemil Şekib Bey'le karşılaşıyorum. Zayıflıktan sırt kemikleri fırlamış bir tekir kediyi okşuyor. Önüne de yemek suyuna batırılmış ekmek parçaları koymuş. Ayak sesimi duyunca hemen dönüp bakıyor;

— Merhaba Memduh Bey oğlum.. Nasılsınız?

Şaşkınlıktan cevap veremiyorum. Çünkü ilk kez konuşuyorum bu adamla. Doğrusu o konuşuyor.. Bense dilsiz gibi dikiliyorum karşısında. Taşındıklarından beri yalnız selamlaşıp geçmiştik birbirimizin yanından. Şimdi nasıl utanıyorum.. Oysa benim ne suçum var? Babam isteseydi dostluk kurabilirdi. Himmet Ağa kadar cahilce yakıştırmalar yapmasa da sevmiyor İstanbullu Miralay'ı. Zenginliğine karşın okuma yazmayı bile pek az bilen bir adam olduğundan mı soğuk duruyor acaba? Cemil Bey'le yakınlaşmak ağırına gidiyor, kıskanıyor mu onu?

— Nasılsınız demiştim evladım.. İşitmediniz galiba..

Öyle ya, az önce de sormuştu bunu.. Hem de bana "siz" diye sesleniyor.. Oğlu yerinde olduğum halde.. Himmet Ağa gibiler selam vermeye tenezzül etmezken.. Epey geciksem de toparlanıp;

— Teşekkür ederim, diyebiliyorum.

— Pederiniz de âfiyettedir inşallah..

— Çok şükür efendim..

Elinde tuttuğu sefertasını havada sallayarak karnını doyurmaya çalışan bitkin hayvanı gösteriyor;

— Biliyor musunuz, her sabah yaparım ben bu işi.. Evdeki yiyecek artıklarını şu kaba doldurur, sokaklarda gördüğüm kedileri köpekleri beslerim yol boyunca..

Sonra kendi konuştuğuna için için gülüyor;

— Yani, adım *Gâvur Zâbit* olsa da yüreğim yufkadır çocuğum..

Kanım donuyor sanki bir anda.. Kulağına gitmiş.. Ona bu çamuru ben atmışım gibi utanç duyuyorum. Olgunluğundan fazla önemsemez görünüyorsa da gönlü incinmemiş olamaz. Hem bizlere ne kötülüğü dokundu bu kibar insanların?

— Gerçi görüşmek kısmet olmadı ya, pederiniz Mihman Ağa ipekçilikle uğraşıyor, değil mi?

Konuyu değiştirmeye can atıyorum zaten. Çabuk silkinip;

— Doğru duymuşsunuz efendim, diyorum. "İpekçiyiz biz.. kazzaz derler buralarda.. Bedesten'de dükkânımız var.. Bir gün teşrif buyurur da bir acı kahvemizi içerseniz..

Hafifçe dudak bükerek dinliyor beni. Baltayı taşa vurduğumu anlıyorum ama iş işten geçiyor yine. Bizim gidip onlara hoş geldiniz, dememiz gerekirken adamı davet etmem ne büyük ayıp? Bir buçuk yıldır evlerinde veba varmışçasına uzak durduk bu insanlardan. Utançla yere bakarken bir tansık gerçekleşiyor, günahımızı bağışlatabilecek sözler buluyorum bir anda;

— Aslında o vazife bizimdi fakat mâlûmunuz, vâlidem olmadığından babam ziyaretinize gelmekte çekindi biraz..

Yalana bak.. İnanan da yok ya.. Cemil Bey garip bir baş devinimiyle karşılıyor palavralarımı. Hatırımı yıkmak da istemiyor;

— Gücenmedim evladım.. Gelen de sağ olsun gelmeyen de..

Kimse gelmedi diyemez ki.. Sonra yeniden değiştiriyor sözü;

— Siz de baba mesleğini sürdürüyorsunuz herhalde..

— Ben aslında idadi mezunuyum efendim..

Epey şaşırıyor bunu duyunca. Fark etmediğimi sanıp başımdaki poşudan sırtımdaki şal abaya, kahverengi çuha şalvarımdan ayağımdaki kara postallara kadar tepeden tırnağa süzüyor beni. Okumuş adamın bu kılıkta gezmesini yadırgıyor. Ama nedenini açıklamakta gecikmiyorum;

— Esnaf kısmı, setre pantolon, kalıplı fesle gezemez efendim.. Zaten talebeliğimde giydiğim elbiseler de şimdi üzerime girmiyor.

— Kaç yaşındasınız Memduh Bey oğlum?

— On dokuza bastım bir ay önce..

— Tam gelişme, boy atma çağınız..

Ne kadar kolaymış meğer bu adamla konuşup dost olabilmek.. Hem de aramızdaki kuşak farkına karşın.. Acaba babama anlatsam, vazgeçer mi inadından? Yüreğindeki buz kalıbını yavaş yavaş eritir mi? Ya Miralay hazretleri nasıl karşılar bu gecikmiş yakınlaşmayı? Yoksa kibarca kovar mı bizi kapısından?

— Merakımı mâzur görün evladım..

Cemil Bey'in sesiyle düşüncelerim paramparça oluyor;

— Niçin devlet kapısında bir vazifeye girmediniz? Ya da esnaf olacaksanız neden tahsil yaptınız?

Yine dilsizleşiyorum. Nasıl anlatırım, babamın beni yıllarca çarşıdan uzak tutmak amacıyla mektebe gönderdiğini? Böylece, annemi boşayıp Urfa'dan gönderdiğini –biraz da ağzı sıkı dostlar sayesinde– on yedi yıl öğrenemediğimi.. Şimdi de uzaklara gitmemem için dizinin dibinden hiç ayırmadığını..

— Keşke imkân bulup da İstanbul'a, dârülfünûna gidebilseydiniz..

Bunu söyler söylemez yüzümdeki kasılmadan yarama bıçak sapladığını anlıyor. Çoktan karnını doyurmuş, keyifle yalanan kedinin başını okşarken;

— Hayat her zaman istediklerimizi vermiyor değil mi? diyor. "Benim kızım da sizin yaşlarınızda.. Aslında iki kızım var ya, küçüğü çocuk sayılır daha.. Büyüğü dârülmuallimatı bitirecekti buralara gelmesek.. Öbürü de rüştiyeyi.."

Suçlu gibi boyun büküyor karşımda;

— Lâkin ne yapabilirdim Memduh Bey oğlum? Halkına bunca zulmü revâ gören Abdülhamid efendiye alkış tutup pâdişâhım çok yaşa diye mi bağırsaydım?

Gittikçe daha fazla sevmeye başlıyorum ben bu adamı. Hocam İhsan Şerif Bey Urfa'dan gitmişse Tanrı onun bir benzerini gönderdi işte..

— Keşke burada çocuklarımın gidebileceği mektepler olsaydı.. Ya da büyük kızım Süreyya'nın yapabileceği bir vazife..

Çabuk toparlanarak söze giriyorum;

— Bundan yedi yıl önce, Karameydanı semtindeki bir evde, kız çocukları için bir iptidâ mektebi açılmıştı.. İstanbul dârülmuallimatından da bir muallime gönderildi.. Fakat talebe bulunamayınca kapandı..

Başını kederle iki yana sallıyor Cemil Bey;

— Yazık.. Çok yazık..

— Mektebi bitirememiş de olsa Süreyya Hanım orada muallimelik yapabilirdi belki..

— Dedim ya evladım, hayat istediklerimizi vermiyor çoğu zaman..

Sonra birden telaşlanıyor;

— Hem yürüyüp hem konuşalım çocuğum.. Ben kışlaya, siz de dükkânı açmaya geç kalacaksınız..

Bir süre sessizce ilerliyoruz. Derken duraklıyor yeniden;

— İdadiyi bitirdiğinize göre Fransızca bilirsiniz herhalde..

— Bilirim efendim.. Ama çok iyi değil..

Hoşlanıyor bunu duyunca;

— Büyük kızım da bilir.. Epeyce kitabı var.. Doğrusu çoğunu İstanbul'dan ayrılırken ev sahibemiz Madam Avedis hediye etmişti.. Şimdilik oyalanacağı bir şeyler var ama onlar da bitince ne yapacak bilmem..

Hemen atılıyorum;

— Bendeki kitaplar da az sayılmaz efendim.. İdadide Fransızca hocam İhsan Şerif Bey verirdi okumam için.. Giderken de hiçbirini geri almadı..

— Nereye giderken?

— Hocam Urfa'ya sürgün gelmişti yıllar önce.. Meşrutiyet'in ilânıyla kurtuldu..

Bunu söyler söylemez kulaklarıma kadar ateş basıyor. "Sürgün" sözcüğünü nasıl böyle rahatlıkla kullanabildim ben bu adamın yanında? Niye bu denli aptalım? O da anlıyor bocaladığımı. Babacan bir tavırla omzuma vuruyor;

— Üzülmeyin evladım, alıştım ben bu kelimeye..

Ben de çabuk toparlanıp hoşuna gidebilecek sözler buluyorum bir solukta;

— Eğer memur olsaydım ya da asker, ben de sessiz durmaz, bir yerlere gönderilirdim herhalde..

Kahkahaları sokağı çınlatıyor Cemil Bey'in;

— Sizinle çok iyi anlaşacağız Memduh Bey oğlum.. El ele verirsek Abdülhamid'i bile devirebiliriz belki..

Söylediklerinin ayaküstü eğlencesinden başka bir şey olmadığını hemen kavrayamadığımdan safça soruyorum;

— Gücümüz yeter mi efendim?

Gülerek göz kırpıyor;

— Deneriz çocuğum..

İdadiyi boşu boşuna bitirmiş bir gencin cahilliğine mi vermiştir sözlerimi, yoksa acınılası salaklığına mı? Şaka ya da gerçek, bütün bu konuşulanlar bana silik bir düş gibi geliyor. Olayların içinde yaşamadıkça ne pâdişâhın haksızlığını kavrayabiliyorum ne de ona karşı çıkanların düşüncesini. Eski bir İttihatçı olan İhsan Şerif Bey, çok sevdiği halde, beni bu tür söyleşilere ortak etmezdi. Muallim arkadaşlarıyla memleket davasını konuşurken dünkü çocuğu aralarına almak yakışıksız olurdu doğrusu. Üstelik, yaşadığı yıllar kimseye güvenmemesi gerektiğini öğretti ona. Peki ben nasıl görebileceğim Dersaadet'te kaynayan kazanın içini? Benim yaşadığım çevrede konuşulanlar; ipekçilik, cülhacılık, bakırcılık, tarakçılık, debbağlık.. Kahvehâneler, boyahâneler, hamamlar, sıra geceleri, Ramazan, bayramlar.. Kısas-ı enbiyâ.. Kısas-ı evliyâ.. Hac yolculukları.. İstanbul'dan kalkan süre alayının süslenmiş develerle Urfa'dan geçip Hicaz'a gidişi.. Hacıların dönüşü.. Kapısı yeşile boyanmış

evlerin selamlığında kurulan pilavlı, zerdeli sofralar.. Zemzem.. Gülyağı.. Hurma.. Amber kokulu Mekke tespihleri.. Oysa benim ilgimi çeken bunların hiçbiri değil.. Devletin dirliği üstüne aydınlarla tartışmak istiyorum. Hatta kavgaya tutuşmak.. Vatan uğruna hapse girmek.. Namık Kemal gibi soğuk, nemli zindanlarda çile çekmek.. Ya Mithat Paşa'nınkine benzerse kaderim? Sürgün yolunda canımı alırlarsa? Hem, Urfa'nın bir köşesinde, kendi halince yaşayıp gitmek dururken bu merak niye? Okumakla büyük adam mı oldum? Bir ben miyim idadiyi bitiren? Mürekkep yalamışlar arasında dönüp bedestende ipek büken de yok ama..

— Aslına bakarsanız evladım..

Cemil Şekib Bey'in yanımda olduğunu unutmuşum sanki.. Son konuşmamızın üstünden saatler mi geçmiş?

— .. İttihatçılar Meşrutiyet'i getirmekten başka bir halt beceremedi.. Onu da kendi çıkarları için kullanıyorlar şimdi.. Meclis-i Meb'usan'ı, kabineyi ele geçirir geçirmez Abdülhamid'den daha zorba, daha acımasız olup çıktılar..

Yeni bir cahillik yapmaktan korkarak susuyorum. Zaten yol ayrımına yaklaşıyoruz. Birazdan Cemil Bey kışlasına, ben de çarşıya gitmek üzere ayrılacağız. Derken duraklıyor Miralay. Sağ elini kasığına bastırıp acıyla yüzünü buruşturuyor. İlk şaşkınlığını geçer geçmez iyice yanına sokuluyorum. Ürktüğümü görünce sarı kaşlarını havaya kaldırıyor "önemli bir şey değil" dercesine. Dişlerini sıkarak mırıldanıyor;

— İki yıla yakın zamandır fıtık belasından muzdaribim Memduh Bey oğlum.. Yolculuk sırasında oldu.. Günden güne de kötüleşiyor..

— Ameliyat olsanız, diyorum çekinerek.

Dudak bükerek dinliyor önerimi;

— Masadan kalkacağımı bilsem.. Ölüm korkutmuyor da, üç kadını gurbette yalnız bırakmak titretiyor yüreğimi..

Çektiği azaba karşın gülümsemeye çabalıyor;

— Şairin dediği gibi; *Virân olası hânede evlâd ü ayâl var..*

* * *

Telfıtır tepesi her yönüyle görünmekteydi pencereden. Acaba kaç saattir burada dikilmiş, karşımda uzanan yeşil yamaçlara

bakıyordum? Sabah vakti değil miydi Hamidiye hastanesinin kapısından girdiğimde? Güneşin yükselerek şehrin üstüne geldiğini, artık yavaş yavaş batıya doğru akmaya başladığını fark etmemiş miydim? Şimdi ikindi sularıydı öyleyse.. Akşam da yakındı.. İlkyazda günler uzun olsa bile..

Ansızın omzuma bir el dokundu. İrkilerek dönüp baktım; İhsan Şerif Bey'di. Bir zaman yüzüme baktı hiç konuşmadan. Sonra göz kırparak bir haber alıp almadığımı sordu sessizce. Ben de başımı havaya kaldırdım. Anladı daha beklememiz gerektiğini. Kolumdan tutup koridorda sıralı tahta koltuklara yaklaştırdı beni. Oturduk. Keskin eter kokusu genzimi yakıyordu. Ama yakınmıyordum. Gittikçe yoğunlaşsaydı keşke.. Hiçbir şey düşünemez olmak için bayılmaya razıydım. Aklımdan bunlar geçerken İhsan Şerif Bey kolunu omzuma attı;

— Beklediğimize değecek Memduh.. Ralidis Efendi güvenilir bir cerrahtır.. Uzun sürse de kurtaracak babanı..

Bana annemi kaybettiren adamın kurtulmasını gerçekten istiyor muydum? Evet, istiyordum.. Yalnız kalma korkusundan mıydı yoksa? Nefret etmeliydim ondan.. Edemiyordum.. Kan bağı bu kadar mı önemliydi? Belki de.. Hem ben de suçluydum.. Gizlice Halep yoluna düşsem kim durdurabilirdi? Korkaklığım.. Cesur bir erkek gibi davranamıyorsam günah yine babamın değil miydi? Ürkek bir kız çocuğu yetiştirmişti sanki Mihman Ağa.. Dizinin dibinden ayrılmasın, körü körüne baş eğsin, diye.. Doğruları hep o bilirdi çünkü.. Annemi boşarken de.. Bir kadın ayrı hâne istemek namussuzluğunu yapar da kocasını Urfa halkına rüsvây ederse cezası kovulmaktı.. Defolup gitsin de ister ölsün, ister sürünsün..

Oturduğum yerden Telfıtır tepesinin doruğu görülebiliyordu ancak. Yarısı gölgedeydi yarısı güneşte. Birkaç saat içinde tümüyle kararacaktı yamaçlar. Şehir halkı yüksek taş duvarların arkasına çekilecek, çarşılar, sokaklar ıssızlaşacaktı. Kimi evde sıra gecesinin son hazırlıkları tamamlanacak, kiminde bir doğumun

telaşı yaşanacaktı, kiminde ise yarın kaldırılacak bir cenazenin.. Ya bizimkinde?

* * *

Hastaneden ayrılacağımız sırada İhsan Şerif Bey'in –nereden bulduysa– elime tutuşturduğu camlı fenerle kapısından girdiğim yer selamlık değil, korkunç bir zindandı sanki.. Sessizlik nasıl ürkütücüydü.. Neyse ki Gülnar Hanım vardı. Birazdan gidip odasında bulurdum onu. Alacakaranlıkta hangi yana baksam, babamın yavaş yavaş ayılırken hafif çarpılmış gibi görünen solgun yüzü canlanıyordu gözümün önünde.. Belli belirsiz bir gülümsemeyle; *"Korkma iyiyim,"* diyebilmişti.. Sonra Ralidis Efendi beni odadan uzaklaştırdı.. Hünerli bir cerrah olabilirdi, ama soğuk adamdı.. Belki de öyle davranmak zorundaydı.. Acıma duygusuna yenik düşse, çarşı içinden farkı kalmazdı Hamidiye hastanesinin..

Cılız ışıkta bile parıldayan pirinç sini ortasında, geceleri okumaya çalıştığım Fransızca kitap duruyordu. Alphonse Daudet'nin *Küçük Şey* adlı hazin romanı.. Bir zamanlar doğumuyla aileye uğursuzluk getirdiğine inanılan Eysette'lerin büyük oğlu Daniel'e benzetirken, bu akşam tam tersine, kardeşi Jacques'ın yerine koymuştum kendimi. Varsıllıktan yoksulluğa düşen, parçalanan baba ocağında bir süre tek başına yaşayan, zayıf bünyeli, ince duygulu küçük oğlan, evdeki sessizliği kabullenemediğinden kapıları açıp kapatıyor, ne kadar gürültü yaratabilirse o denli rahatlıyordu. Zaten yuva dağılmadan önce de baba Eysette onu hiç beğenmiyor, şaşkınlığına, beceriksizliğine öfkelenip durmadan haykırıyordu; *"Jacques, sen bir eşeksin.."*

Hızlı adımlarla selamlıktan çıkıp avluya geçtiğimde haremliğin merdiveni altında pencerelere baktım; ne mutfaktan ışık sızıyordu ne de Gülnar Hanım'ın odasından. Ama içerdeydi kuşkusuz. Aslı Süryânî olduğundan mı bilmem, komşuların hizmetçileriyle dostluğu, gidiş gelişi yoktu eskiden beri. İşleri bittiğinde hep kendi kabuğuna çekilirdi. Anlaşılan bu gece de benden haber bekleye bekleye yorulup uyuyakalmıştı. Belki de onu hanımıyla

birlikte Halep'ten kaçırıp getiren, zorla Müslüman yapan efendisi Mihman Ağa'nın kurtulup kurtulmayacağını merak bile etmiyordu.

Camı tıklatıp uyandırmak geçti bir an aklımdan, kıyamadım. Hem üç-beş adım ötede olduğunu bildikten sonra yalnız da sayılmazdım. Şadırvanlı havuzun kenarına oturdum. Aysız, kapkara gök kubbe altındaydım. Fenerin aksi suya vurmuş ışıl ışıl oynaşıyordu..

* * *

Kazan ocaklarında yakılan yağlı odunların hoş kokusu mutfak penceresinden dışarı taşınca yemeklerin pişip sofraya gelmesi için daha epey beklemem gerektiğini anladım. Acıkmış değilsem de sabırsızdım. Eğlenceli bir gece yaşanacaktı çünkü geniş avluda. Pek sık görülmezdi bizim evde böyle şeyler. Bugün niye sevindiğimizi, neyi kutlayacağımızı sormuyordum kimseye. Konuşursam dört yanımı saran büyülü hava bozulacak sanıyordum.

Dedemin sıcak göğsüne başımı yasladım. Yanı başındaki sırça hazneli nargileden her çekişinde onunla birlikte biraz arkaya yatıyor, soluğunu bıraktığında saçlarımın titreştiğini duyumsuyordum. İçi oyulmuş küçük karpuzların kabuğuna neft doldurup yakılarak havuza bırakılmıştı. Allı yeşilli alevlerle yüzen yuvarlak kandiller, tepeden dökülen su taneciklerini güneş ışığına dönüştürüyordu sanki.. Fıskiye bile bir başka türlü şırıldıyordu. Alazlar hem selamlığın hem de haremliğin duvarlarında, pencerelerinde tılsımlı gölgeler yaratmıştı. Dedemin sık sık anlattığı cennet bağı böyle bir yer olmalıydı işte. Ninem hiç söz etmezdi o güzel bahçelerden. Yalnız cehennemi bilirdi çünkü. Binlerce insanı yakabilecek ateşler vardı orada.. Sivri kulaklı zebaniler.. Günahkârların yandıkça inlemesi, inledikçe daha çok yanması gerekti. Yedi yaşında bir çocuğun düş dünyası bütün bunları tam olarak canlandıramasa da korkutmaya yetiyordu. Ben yine bizim avludaki bayram havasını yaşamak istiyordum. Herkes hoşnuttu zaten. Halalarım en güzel elbiselerini giyinmiş, salı-

nıyorlardı şadırvanın çevresinde. Ayaklarında burnu püsküllü, üzeri sırmalı Halep işi terlikler.. Nişanlı olan büyük halam Zeliha, yakında Harput'a gideceğinin acısını unutmuş görünüyordu. Nigâr halam ise her zamanki delidolu tavırları içinde, pullu eteğini savura savura Gülnar Hanım'ın elinden aldığı sürahileri, bardakları, kapaklı sahanları getirip orta yere kurulmuş çifte siniye diziyordu. Babam biraz keyifsizdi yalnızca. Her gün sabunlu sularla yıkanmaktan ağarmış avlu taşlarına sırayla yerleştirilmiş kaba minderlerden birinde oturuyor, hiç konuşmadan mercan tespihinin tanelerini yuvarlıyordu. Yorgunluktan mıydı sessizliği? Akşama dek hazırlıklarla en çok o ilgilenmiş, sonra kadınlara bırakmıştı işi..

Dedemin parmakları saçlarımın arasında gezinmeye başladı. Derken yüzüme indi. Gıdıklanırcasına bir hoş oluyordu içim. Yanaklarımı sıkıyor, biraz canımı acıtıyordu. Yine de yakınmıyordum. Öyle ya, büyü vardı bu gecede.. Tam o sırada upuzun siyah entarisi, beyaz başörtüsüyle haremliğin merdiveninde ninem göründü. Ağır adımlarla iniyordu basamakları. İyice yaklaştığında yüzünün çizgileri daha da sertleşmiş gibi geldi bana. Esmer teni alevlerin ışığında kızıllaştı birden Babam ayağa kalkıp yerini ona verdi. Başka bir mindere bağdaş kurdu. Otururken yan gözle dedeme baktı ninem. Suçluyormuşçasına sordu;

— Yatsı namazını kılmayacak mısın Hakkı Efendi?

Umursamadı dedem;

— Kılarım.. Vakti geçmemiştir hele..

Ninem olduğu yerde iki yana sallanmaya başladı. Ellerini de hafif hafif dizlerine vuruyordu;

— Senin acelen yok da göktekilerin var efendi.. Melekût âleminde cümle melekât boyun bükmüştür şimdi Rabbin huzurunda.. Sorgu sual başlamıştır ibâdeti geciktirdin diye..

Bir an kıpırdandı dedem; kalkıp gidecek sandım. Oysa, nineme biraz yan dönmek içindi devinimi. Bir yandan da ancak benim duyabileceğim yavaşlıkta söyleniyordu;

— Melekâtın başı sanki mübarek.. Gök kubbede olan bitenleri görüyor..

Yine de sezmişti ninem aleyhinde konuşulduğunu. Hepimizin keyfini kaçırmak istercesine yüksek perdeden duaya başladı;

— Sen bizleri cehennem azabından koru Ya Rabbi.. Kâfirleri yak ateşinde.. Muhammed ümmetinden merhametini esirgeme..

Önce babam sıkıldı bu ürkütücü sözlerden. Kurtuluşu dedemin yüzünde aradı. O da konuyu değiştirmek için yakınımızda dikilmiş, şadırvanın ışıltılı sularını seyreden küçük halama seslendi;

— Nigâr kurban, birkaç karpuz daha oy da neft doldurup ateşle.. Bu gece ay ışığı da yok, havuzdakiler yetmiyor gönlümüzü aydınlatmaya..

* * *

Hiç bu kadar karanlık olmuş muydu bizim avlu çocukluğumdan beri? Hiç bu kadar sessiz?.. Bunaltı içinde tek başına oturmaktansa kalkıp selamlığa dönmek, uyuyamasam da yatağıma uzanmak yeğdi. Gülnar Hanım da yattığına göre.. Sabah erkenden hastaneye gidecektim. Babam iyice kendine gelir miydi o zamana dek? Benimle konuşabilir miydi? Ne söyleyecekti peki? Beni yıllarca anasız bıraktığı için affedilmeyi mi bekleyecekti? Öleceğini bilse özür dilemezdi. Doğrusu artık dilese de bir işe yaramazdı ya.. Çerağ sefasının, ertesi gün yapılacak sünnet düğünümün öncesinde ailece eğlenmek üzere hazırlandığını sonradan anlamıştım. Babamın o gece neden sıkıntılı olduğunu da şimdi kavrayabiliyordum ancak. Hem anneme hem de bana karşı kendini suçlu hissediyordu. Töreler dev bir yılandı, Mihman Ağa ise güçsüz bir yaratık.. Direnmeden yem olmuştu.. Bunu düşününce aklım onu haklı buluyor, gönlüm her şeye karşın bağışlayamıyordu.

Feneri alıp ayağa kalkacağım anda haremlikte, annemin odasında belli belirsiz bir ışık gördüm. İçerde lamba yanıyordu da, biri perdeyi aralayınca aydınlığı dışarı sızmıştı sanki.. Büyük bir olasılıkla göz yanılmasıydı.. Ya değilse?

Hızlı adımlarla basamakları çıkarken yıllar önce ninemin basamaklardan inişini anımsadım. Nasıl da ürkütücüydü.. Herkes gülüp söyleşirken ettiği gereksiz duaların, dilinden düşürmediği

"kâfirler" sözcüğünün hedefi benmişim meğer.. Süryânî gelinin yarı Müslüman çocuğu cehennem ateşlerinde yanmalıydı..

Babamın avucuma koyduğu günden beri hep cebimde taşıdığım kara anahtarı bulup kilit yuvasına soktum. Döndürmeme zaman kalmadan gıcırtıyla aralandı kapı, Gülnar Hanım karşımdaydı. Korku dolu bakışlarını gözüme dikerek sordu;

— Kurtulmuştur Efendi Ağa?

Başımı salladım; sevindi. Ya da sevinmiş göründü. Eşikten biraz yana çekilip bana yol vermek zorunda kaldı. Girer girmez büyük bir şaşkınlık yaşadım. Annemin kendini seyrettiği, çekmecelerindeki hoş kokulardan süründüğü aynalı konsolun önünde büzülmüş oturan biri daha vardı. Bir kadın.. Lambanın fitili epey kısılmış olduğundan yüzünü seçemiyordum. Yalnız, torbaya benzer kapkara elbisesinden, aynı renkte başörtüsünden bir rahibe olduğunu anlamakta gecikmedim. Gülnar Hanım da fark etmişti irkildiğimi. Elini omzuma koydu. Suçunu bağışlatmak istercesine bir şeyler mırıldandı;

— Akşam alacasında kapımızı çalmıştır bu garip.. Yardım toplarmış yetimler için.. Derdini anlatırken fenalık gelmiştir.. İçeri almışım ki bir tas su vereyim..

Ellisekiz Meydanı'ndaki büyük yapıyı manastır gibi kullanan Fransisken rahibelerinden biriydi anlaşılan. Misyonerlik göreviyle Avrupa'dan, Amerika'dan kalkıp buralara gelir, sözde yoksul Hıristiyan ailelerine, kimsesiz çocuklara yardım etmeye çalışırlardı. Oysa hem babamın hem de idadi muallimlerinin dediğine göre; asıl amaçları gittikleri her memlekette başka dinlere inanmış insanları etkileyerek kendi taraflarına çekmekti. Gülnar Hanım'ın anlattığı hikâye de beni hiç inandıramamıştı zaten. Ermeniler'in, Süryânîler'in oturduğu mahalleler dururken bizim kapımızı çalmaya cesaret edemezdi bunlar. İnancımızdan saptırmanın sinsice yollarını buluyorlardı. Fakir Müslümanlara, Musevilere –en çok da bayram günlerinde– yiyecek, giyecek gönderirken arasına İncil'den bazı âyetlerin yazıldığı pusulalar iliştirmeyi de unutmazlardı. Öyleyse ne işi vardı bu kadının evimizde? Dönüp bir daha baktım; başındaki örtüyü iyice aşağı çekmişti. Yüzü hiç

seçilmiyordu artık. Genç mi, yaşlı mı olduğu belli değildi. Doğrusu beni ilgilendirmiyordu da. Yalnız annemin kutsal anılarını saklayan odada bulunmasını kabullenemiyordum. Bir de Gülnar Hanım'ın babam yokken onu buraya getirmekteki amacını anlayamamak kudurtuyordu beni. Kendi yalnızca görünüşte Müslüman olmuştu da, bana usul usul Hıristiyanlığı mı aşılayacaktı? Yapamazdı bunu.. Babamdan korkardı.. Ya kurtulmasaydı ameliyattan? Onu din değiştirmeye zorlayan aileden öç almış olacaktı belki.. Haksız mıydı? Bunları düşününce dinlerin, mezheplerin, insanları birleştirmek yerine ayırdığına, birbirine düşman ettiğine inanmaya başladım. Ama yine de öfkemi yenemiyordum. Hoşlanmadığım konuğumuzun Türkçe biliyor olabileceğini umursamadan yüksek sesle sordum hizmetçimize;

— Su içmesi pek mi uzun sürdü? Hem niçin kendi odana almadın onu?

— Orası berhanadır oğul.. Dedim Mihman Ağa'nın kâşânesini göre ki herkese anlata..

Yalan söylüyordu. Çözemediğim bir fitnelik gizliydi kafasında. Bize zarar vermek için bunca yıl fırsat kollamış olabilirdi. Ne var ki kimseyle kavga edemeyecek kadar bitkindim. Sinirlerim bozguna uğramıştı. Ancak yarın, babamla görüştükten sonra sorabilirdim bunun hesabını. Yalnız, kara giysilere bürünmüş, karanlık suratlı kadın hemen gitmeliydi annemin odasından. Onu kovmadan önce gerçekten rahibe olup olmadığını öğrenmeliydim. Hangi memleketten gelirse gelsin, misyonerlerin aralarında ortak dil olarak çoğunlukla Fransızca konuştuğunu İhsan Şerif Bey'den duymuştum. Sözcükleri kafamda sıralayıp sertçe kimliğini sorguladım;

— Qui êtes-vous Madame?

Tedirginleşti bunu duyduğunda. Başını yerden kaldırmadan yanlışımı düzeltti;

— Pas madam.. Mademoiselle..

Rahibelerin evlenmediğini unutmuştum. Cahilliğimin ortaya çıkmasından utansam da belli etmemeye çalışarak Urfa'ya nereden geldiğini, amacını sordum;

— D'ou venez-vous Mademoiselle a Urfa? Et porquoi?

— De France Monsieur.. Pour bonheur de tous les hommes..

Ürkütücü görünümüne karşın yumuşak bir sesi vardı. Sandığımdan da gençti belki.. Fransa'dan geldiğini söylüyordu.. Doğru olabilirdi.. Ama son sözleri.. Tüm insanların mutluluğu için.. miş.. Bu muydu amacı? Birden bu cümlenin altında yatan anlamı sezdim.. Asıl mutluluk Hıristiyanlığa inanmakla gerçekleşecekti.. İsa'nın öğretisine kulak vermekle.. Hışımla Gülnar Hanım'a döndüm;

— Uzaklaştır bu kadını evimizden, diye bağırdım. "Hele annemin odasında bir an bile kalmamalı.."

Öfkeyle çıkıp gideceğim sırada bir mırıltı duydum. Günler önce yanaşma gibi eşiğimizden içeri sokulan sokak kedisi aralık kapıdan girmişti. Gülnar Hanım hemen koşup kucakladı sarmanı. Büyük bir muhabbetle sevmeye başladı;

— Şamaş.. Şamaş..

Dönüp bir daha azarladım;

— Şamaş değil onun adı, Güneş..

* * *

Cemil Şekib Bey gözden kaybolmak üzere.. Ne çok dikilip kalmışım yol ağzında? Ardından bakıyorum da, hafifçe topallıyor sanki.. Ameliyat olmadan kurtulamaz fıtık belasından. Hamidiye hastanesinden söz etse miydim ona? Ya Cerrah Ralidis Efendi ayrılmışsa oradan? Doğrusu söylememe gerek de yok. Bir buçuk yıldır Urfa'da yaşayan adam bilmez mi bütün bunları? Hem benim yüzümden başına bir dert açılırsa ömür boyu vicdan azabı çekmez miyim? Babam kadar kolaylıkla atlatamayabilir ameliyatı. Masada kalmaktan korkuyor zaten. Üç kadını gurbette yalnız bırakma düşüncesi yüreğini titretiyor. Zaman zaman kızlarını merak etmekten alamıyorum kendimi. Küçüğü çocuk sayılırmış.. İstanbul yaşantısına alışkın, alafranga bir aile için öyle görünür elbet. Buraya gelmeseler rüştiyeyi bitirecekmiş.. Demek on beşinde filan şimdi.. Urfa'da, o yaştaki kızlar kucağı çocuk-

lu gelindir artık.. Büyüğünün adı Süreyya.. Benimle yaşıt gibi.. Dârülmuallimatın son sınıfından ayrılmış sürgünlük nedeniyle.. Peçe arkasından bile görmüş değilim yüzünü.. Sarışın mıdır o da? Belki babasına hiç benzemiyor, annesi esmerdir de ona çekmiştir.. Gururludur herhalde.. Havaya kalkık bir burnu vardır.. Beni küçümser.. Keşke idadide okurken taşınsalardı Mektupçu'nun evine.. Setre pantolon, kalıplı fesle çıksaydım karşısına.. Beğenir miydi? Çuha şalvar, püsküllü poşu, şal aba giyinmiş bir oğlandan iyiydim yine.. Bu halimle mürekkep yalamışlığım neremden belli? O hep süslü elbiselerle gezer herhalde.. Yakası, kolları fırfırlı ipek gömlek.. Arkası kuyruklu uzun bir etek.. Saçına bile mücevher takar.. İhsan Şerif Bey'in gitmeden önce bana bıraktığı kitaplardan birinin kapağında öyle bir kadın resmi var.. Onun da Fransızca kitapları çokmuş.. Madam.. bilmem kim hediye etmiş.. Onlarla oyalanıyormuş.. Karşılıklı konuşabilsek.. Benimkilerden ona versem, o da bana.. Olacak şey mi? Kendini beğenmişin tekidir.. Ya değilse? Gerçekten anlatıldığı kadar asrî insanlar mı acaba? Cemil Bey'in davranışlarında, konuşmalarında asla züppelik yok.. Kızında niye olsun?

Düşüncelerimin karanlık dehlizlerinde boğulmamak için hızlı adımlarla babamın lâyık gördüğü yere, Bedesten'e doğru yürüyorum..

* * *

Dizimin dibine koyduğum koca mangal ısıtamıyor içimi. Dün geceden bu yana soğumuş taş duvarlar, yayılan sıcaklığı hemen yutuyor çünkü. Daha birkaç saati böyle titreyerek, hem de sıkılarak geçirmek zorundayım. Pek müşteri uğramaz sabahın erken vakitlerinde. Öğleye doğru canlanır çarşıda alışveriş. Doğrusu, cümle Urfa halkı bir anda içeri dolsa gönlümü şenlendirecek değil ya.. Halı serili, tıkız yastıklı peykede bağdaş kurup kaç yıl bekleyeceğim? Neyi? Yaşlanmayı.. Dükkânın temizliği bitince arka bölmede güle konuşa ipek büküp türküler, hoyratlar okuyarak ibrişime inci taneleri, tespih boncukları dizen yoksul çırakların bile amacı belli. Kalfalığa erişmek, keselerini doldurunca da ken-

di tezgâhlarını kurmak istiyorlar. Ya ben ne için sabrediyorum? Aslında, Kazzaz Memduh Ağa olmayı kabullenebilsem mesele kalmayacak.. Bir de annemi hiç bulamayacağımı..

Kapının önünden biri geçiyor.. Hayır, geçermiş gibi yaparak geri dönüyor.. Yüzünü poşuyla gizlemiş garip bir adam.. İçeri girecek de cesaret edemiyor sanki.. Parası mı yok? Birden kararını vermiş olacak, dükkâna dalıyor.. Korkuyla dört yanına bakındıktan sonra örtüyü başından sıyırıp atıyor.. İshak bu.. Kuşbaz İshak.. Çıldırmış mı, ne? Babam her an arkasında belirebilir.. Onunla arkadaşlık etmemden hoşlanmadığını bile bile.. Yaklaşıyor.. Suratı allak bullak.. Gözümün içine bakarak sesleniyor;

— Sabahın hayrola yoldaş..

— Seninki de..

— Benimkinin hayrolacağı yok şimdiden sonra..

— Neden? Ne oldu ki?

— Anam öldü.. İki gün oluyor..

Sara Teyze ölmüş.. Aylardır ne ziyaretine gidebildim, ne de çok sevdiği meyan şerbetinden götürebildim.. Hep babamın yüzünden.. İplerini dilediğince oynatabildiği bir kuklaya çevirdi beni.. Sevdiğim her şeyi yasakladı.. Ben bunları düşünürken İshak'ın sesi gürlüyor;

— Anam öldü diyorum be.. Duymadın mı?

— Duydum, diyorum utançla. "Başın sağ ola.."

— Sağ olsa neye yarar? Tek başına kaldım o izbede.. Aptal kuşlarla birlikte mi yaşayacağım?

Annesinin ölümünden bu kadar etkileneceği aklıma gelmemişti. Sevmediğini söyleyemem ama küçük bir çocuk gibi acizliğe düşeceğini, yalnızlıktan korkacağını ummazdım. Fazla yaşlı olmasa da yıllardır inmeli yatan Sara Teyze'nin günden güne çöktüğü, ömrünü tükettiği belliydi. Üstelik İshak, dünyayı umursamayan, hovarda ruhlu bir oğlandı. Cesurdu, güçlüydü sözde.. Yoksa öyle görünmeye çabalıyor, rahat davranışların ardında zayıflığını mı gizliyordu?

— Hepsini satacağım o salak hayvanların.. Evi de.. Dağ başında bir kulübe kursam yeter bana..

Kendiliğinden peykeye yerleşiyor. Kalkıp gitmesini nasıl söylerim ben bu deliye? Zaten kötü durumda.. Ya babam kapıdan içeri girerse ne yapacağım? İshak tedirginliğimi fark ediyor. Ağzının kenarında sinsi bir gülüşle gözümün içine bakıyor;

— Korkma Mihman Ağa gelmez kolay kolay..

— Nereden biliyorsun?

Elini sallıyor "daha nelerden haberim var" dercesine;

— Babanın keyfi yerindedir şimdi..

— O da ne demek?

— Halvette demek salak oğlan..

— Ne halveti? Nerede?

— Rahibeler evinde..

— Babam?.. Rahibeler evinde?

— Elbet..

— Ne işi var orada?

— Gelince kendine sor..

— Eğleniyorsun benimle İshak..

Birden patlıyor öfkesi. Elindeki poşuyu tortop edip yere vuruyor;

— Kimseyle eğlenecek halde değilim.. Anamın toprağı kurumadı daha..

Hemen haç çıkarıp peygamberinden şefaat diliyor annesinin öbür dünyada huzura kavuşması için. Sonra sakinleşmiş bir sesle sürdürüyor konuşmasını;

— Güvercin meraklısı Amerikalı bir kadın vardı orada.. Adı Elisabeth.. Misyonerlerin başı mıymış, ne? Önceden verdiğim kuş ölmüş.. Yenisini götürdüm bu sabah.. Odalardan birinin kapısı aralıktı.. Babanı yaşlı bir rahibeyle diz dize oturmuş söyleşirken gördüm.. Elini bile tutuyordu arada bir..

Dilim tutuluyor sanki.. Başka bir şey soramıyorum İshak'a. Ne kalmış ki zaten? Nasıl bir açıklaması olabilir bunun? Hem, beni Bedesten'e gönderdiğinde Himmet Ağa ile sohbete dalmıştı.. Daha sonra mı.. Derken aklım yavaş yavaş uyanıyor.. Hamama gittiğimiz sabahlar, dönüşte hep Köroğlu kahvesine uğramaz mıyız? Babam orada dükkânın anahtarını bana uzatıp önden

göndermez mi? Kendi epey gecikmez mi her defasında? Ama manastırda ne işi.. Birden, ameliyat olduğu geceyi, Gülnar Hanım'ın annemin odasına aldığı rahibeyi anımsıyorum.. Eve geldiğinde öfkeyle anlatmıştım olan biteni, pek fazla kızmamıştı.. *"Gülnar Hatun yanlış iş etmez oğul, bana danışmadan hatırını yıkmadığın iyi olmuş,"* diye geçiştirmişti konuyu.. O kadınla mı görüşüyor yoksa?.. Neden? Bunca yıl dul kalmakta ısrar eden adam şimdi neyin peşinde?.. Üstelik bir Hıristiyanla.. Yok canım, olacak iş değil.. Rahibeler evlenmezmiş.. Âşık da olamaz mı?.. Arkadaşlarının yanında umursamazca davranamaz en azından.. İzin verirler mi hiç böyle bir ilişkiye?.. Eğer İshak doğru söylüyorsa –kör olayım doğrudur çoğunlukla– gizli saklı değil, orta yerde diz dize oturmuş, konuşuyorlarmış.. Hem de elini bile tutuyormuş babam.. Çıldıracağım.. Az sonra karşıma gelecek kahveden yeni ayrılmış gibi.. Ben nasıl davranacağım? Aptallığa vurup bilmemezlikten gelsem.. Yapamam.. Ne yapabildin ki zaten bugüne dek?.. Halep'e gidip anasını aramaya cesaret edemeyenden ne beklenir? Acaba para yardımında bulunmak için mi uğradı manastıra?.. Babam?.. Misyonerlere?.. Öleceğini bilse kuruş vermez.. Urfalı gayrimüslimlere asla düşmanlık beslemedi, çok sevdiği dostları var aralarında, ama sinsice içimize sokulan bu insanlardan nefret ediyor.. Öyleyse neden?

— Ben gidiyorum Memduh..

İshak ayaklanmış.. Karşısında şaşkın, üzgün duruşuma bakıp kendini suçladığını anlıyorum. Yavaş sesle soruyor;

— Söylemesem daha mı iyiydi yoksa?

Ben de kararsızlıkla omuz silkiyorum;

— Bilmemek çare değil.. Belki de yıllardır böyleydi bu iş.. Sen bu sabah gördün..

Dudak büküyor bu olasılığa. Sonra poşuyu yine yüzünü örtecek biçimde sarınıp sımsıkı kucaklıyor beni;

— Yalnız bırakma beni Memduh.. Baban hoşlanmıyor bana yoldaşlık etmenden ama yine de kaç gel ara sıra.. Başka kimsem yok..

Başımı sallıyorum. Geldiği gibi hızla çıkıp gidiyor dükkândan.

Bense onu sevindirmek uğruna nasıl bir kaçış yolu bulabileceğimi düşünerek ardından bakakalıyorum bir zaman. Toparlandığımda çıraklardan en büyüğüne sesleniyorum;

— Seyfo.. Gel hele yanıma..

On yedisinde, cin bakışlı, karayağız oğlan bir solukta fırlıyor dışarı. Arka tarafta yine açık saçık bir şeyler konuşuyor olmalılar ki, daha yüzünden silinmemiş pis bir gülüşle karşımda dikiliyor;

— Buyur Ağa..

— Ben gidiyorum, dükkân sizlere emanet.. Babam geldiğinde, Memduh Ağa azıcık hastalanmış, dersin..

* * *

Yokuşun altında at kişnemeleri geliyor kulağıma. Sokağın ortalarına varır varmaz da Cemil Şekib Bey'in evi önünde beş-altı kişilik bir asker topluluğu ile karşılaşıyorum. Kimi süvari, kimi piyade. Fazla önemsemeden bizim tarafa yöneleceğim sırada, ardına kadar açılmış selamlık kapısı dikkâtimi çekiyor. Başına siyah örtü atmış bir kadın zâbitlerden biriyle konuşuyor içerde. Yanında biri daha.. Kızı olmalı.. Süreyya.. Büyüğü.. Yan durduğundan yüzünü pek iyi göremiyorum. İkisi de gözlerini siliyor.. Yeni bir sürgün emri mi aldılar yoksa? Gidecekler mi? Buradan kimbilir nereye? Yalnız Cemil Bey yok ortalıkta.. Hem bu sabah öyle bir olasılıktan hiç söz etmemişti.. Ya habersizdi ya da benden gizledi.. Ana kız, kendi dertlerine düştüklerinden beni fark etmiyorlar.. Bugün mü yola çıkacaklar acaba? Birden bana doğru dönüyor.. Delici bakışları gözümün içinde.. Dikilip seyrettiğimden utanıyorum.. Kılığımdan da.. Ateş basıyor bedenimi.. Kaçmak istiyorum, kaçamıyorum.. Dizlerimin bağı çözülmüş.. Burnu havada bir kıza benzemiyor.. Sandığım gibi süslü elbiseler yok üstünde.. Yeşil, uzun bir elbise.. Saçı omuzlarına dökülmüş.. Kumral.. Örtünmemiş erkeklerin yanında.. Şaşkınlıktan belki.. Büyük bir çabayla geri çekilip uzaklaşmaya zorluyorum kendimi.. Ama son bir defa.. Kibar da züppe değil..

Selamlık kapısından hızla içeri giriyorum. Bir daha bakarsam rezil olacağım çünkü.. Bir soluklanıp avluya geçiyorum. Kilerden

çıkan Gülnar Hanım'ı gördüğümde asıl derdim aklıma gelebiliyor ancak. Babam.. Rahibe.. Manastır.. Dilim söz dinlemiyor ki.. Şimşek hızıyla neler etti bana şu İstanbullu kız? Önce karşı evde neler yaşandığını öğrenmeliyim.. Sormama gerek kalmıyor;

— Kalabalığı görmüşsün oğul? diye yaklaşıyor emektarımız, "Gurbette ölüm müşküldür.."

Şaşkınlıkla mırıldanıyorum;

— Kim ölmüş?

— Komşu hânenin efendisi..

— Cemil Bey?

— He kurban..

— Nasıl olur? Daha bu sabah yolda karşılaştık.. Konuştuk..

— Ecel gelmiştir..

Az önceki sarsıntı neymiş ki? Şimdi ayakta duracak halim yok. Havuzun soğuk taşına oturuyorum. Bir yandan da düşünüyorum bu beklenmedik ölümün nereden geldiğini? Fıtık yüzünden olamaz.. Başka bir hastalığı mı vardı? Ne güzel söyleşmiştik.. İlk defa.. Yalan gibi geliyor insana.. Öylesine canlı gözümün önünde.. Hafif topallayarak uzaklaşıyor.. Korktuğuna uğradı işte.. Üç kadını gurbette yalnız bıraktı.. Kızı ne hoş.. Süreyya.. Tam da sırası böyle utanmazlıkların.. Ona tutulmaya çoktan hazırdım sanki.. Görür görmez beğeneceğimi seziyordum.. Garip bir hal bu.. Tarif edilemez.. Etsem de kim inanır? Delilik belki.. Olsun.. Koşup babama haber versem.. Bedesten'e varmış mıdır acaba? Yoksa yine halvette midir? Her şeyi unutmak istiyorum bugün için.. Hesap sormayacağım.. Kabul etse de başsağlığı dilemeye gitsek.. Felaketten çare umuyorsun.. Gönlüme söz geçiremiyorum ki.. Ayıpsa ayıp.. Tılsım var bu işin içinde.. Eskiden gülüp geçtiğim kader kavramına inanmaya başladım.. Cemil Şekib Bey'in Urfa'ya sürgün edilmesi, geldikleri zaman karşı evin boş bulunması başka nasıl açıklanır? Taşlar yerine oturuyor işte.. Yok, babam adım atmaz o eşikten içeri.. Sağlığında tanışmaya yanaşmamışken şimdi erkeksiz hânenin kapısını mı çalacak? *Gâvur Zâbit* ölmüş.. Kına yaksın eline Urfalılar.. Üç kadın yalnız gurbette..

Gülnar Hanım ne zaman kaybolmuş ortalıktan? Soğuk avluda tek başınayım.. Sahi, niye fırlamıştım ben dükkândan? İshak.. Babam manastırda.. Diz dizeymiş.. Elini bile tutuyormuş.. Neden?.. Ya iki yıl önce bir akşam, gizlice annemin odasına giren karanlık yüzlü rahibe kimdi? Niye gelmişti evimize?

"Hiç Böyleliğin Görmemişiz Fasl-ı Baharın"

İlkyaz 1920 / İstanbul

"Cân-ı azizim ablam,

Aylardır sizden bir haber alamadığımdan kedere boğulmuştum. Başınızda kötü haller varsa –Hak saklasın, anneme emr-i ilahi vâki olmuşsa– bana bildirmemezlik eder misin, diye üzülürken postacı kapımızı çaldı. İstanbul'da çetin bir kış yaşadığınızı, şiddetli soğuk algınlığı sebebiyle evden çıkamadığını, mektebe bile gidemediğini yazmışsın. Mektubunun gecikmesi bu yüzdenmiş meğer. Biraz su serpildi yüreğime. Biz de Edirne'de sizden beter geçirdik haşin mevsimi. Şehir karlara gömüldü. Şöyle sekiz-on gündür güneş yüzünü saklamıyor. Gönlümü daraltan beyazlık erimeye başladı. Ondan önce çocuklar haftalarca sokağı ancak pencereden görebildi. Şevki dükkâna kızakla gidip gelebiliyordu. Aslında memleket kan ağlarken, halk ekmek parası bulamazken kimsenin kumaş filan aldığı da yok ya..

Sizler için kaygılanıyorum abla. Duydum ki, Boğaz'da demirli düşman gemilerinden İstanbul'a yayılan İngiliz, Fransız, İtalyan askerleri halkı hırpalıyor, kadınlara sataşıyorlarmış. Sözde resmen işgal değilmiş bu.. Yavaş yavaş yerleşiyorlar. Aceleye ne gerek?

Şevki de her akşam söylenip duruyor; 'İki kadının onca tehlike ortasında ne işi var,' diye. 'Bıraksın ablan şu muallimeliği de gelsin, yanımıza yerleşsinler,' diyor. Bunu

okuyunca kaşlarının çatıldığını görür gibiyim.. Sen bilirsin yine de..”

Annemin tıpır tıpır ayak sesini duyuyorum. Terliklerini sürüyerek sofada gezindiğine göre yine uyku tutmuyor bu gece. Ansızın odama girebileceğinden korkup elimdeki kâğıt destesini kitapların altına saklıyorum. Tam o sırada bir hayalet süzülüyor sanki içeri..

Beyaz geceliği üstüne kocaman siyah şalını sarınmış. Güçlükle bulabildiğimiz odunu, kömürü hesaplı kullanmak uğruna, yatmadan epey önce sobayı söndürdüğümüzden oldukça soğuk evin havası. Başına da çatkı bağlamış. Ağrısı var anlaşılan. Söylenerek yanıma sokuluyor;

— Süheyla'nın mektubunu hiç beğenmedim bu defa.. Ne o öyle, sudan laflarla doldurmuş.. Eloğlunu gördü, yavaş yavaş bizi unutuyor hayırsız..

Zarfın içinden yalnızca o iki sayfanın çıkmadığını bilse ne yapardı acaba? Onu üzmemek için dertlerden, kaygılardan uzak, boş sözlerle başlayıp selamlar, hürmetlerle bitirdiği satırların göstermelik olduğunu.. Avunsun diye uyduruyorum hemen;

— Boşuna güceniyorsun anne.. Hayatı iki çocukla dört duvar arasında geçen bir kadın başka ne yazabilir ki?

Dudak bükerek dinliyor beni. İnanmasa da kendini güçsüz hissettiğinden olsa gerek, tartışmaya girmiyor. Bir zamanlar babamın kahvesini, tütün tabakasını koyduğu üç ayaklı yuvarlak masada yığılmış kitaplara bakıyor. Sabah vereceğim dersin hazırlığına başladığımı sanıp fazla oyalanmadan ayrılmak istiyor odadan. Ama dilinden hiç düşürmediği soruyu yinelemeden gidemiyor;

— Süreyya, yarın mektepten çıktığında Harbiye Nezareti'ne uğrayabilir misin?

— Daha iki gün önce uğramıştım ya.. Dul yetim aylıkları için tahsisat yok, birkaç hafta bekleyin demediler mi?

Başını sallıyor. Kapıyı usulca kapatıp çıkarken kafasından neler geçtiğini biliyorum. Miralay Cemil Şekib Bey'in karısına

bağlanmış elli Osmanlı lirası maaş dururken, bekâr kızının muallimelikten kazandığı –o da babamınki gibi düzenli ödenemeyen– altı yüz kuruşla evi geçindirmesi ağırına gidiyor.

Yalnız kaldığımda bir süre kımıltısız oturuyorum. Annem aklımı da ardı sıra sürükleyip götürmüş sanki.. Güçlükle toparlanıp mektubu gizlediğim yerden alıyorum. Lambanın fitilini iyice kısıyorum. Belki hiç uyumadan karşılayacağım günün ilk ışıklarını. Haznedeki gaz ortalık aydınlanıncaya dek bitmemeli. Mektepte ayaküstü göz attığım sayfaları sindire sindire okuyup sonra da yarın çocuklara neler anlatacağımı belirlemeliyim. Ne öğretmeliyim o körpe beyinlere? Tarih?.. Utanılacak hallerdeyiz.. Coğrafya?.. Günden güne sınırlarımız daralmakta, diyebilir miyim?.. Memleket dediğimiz bir avuç toprak artık.. Hesap?.. En iyisi hesap öğrensinler.. Öğütülmüş mısır koçanı, süpürge tohumuyla yoğrulmuş kara ekmeğin kaça alınabileceğini.. Bir çuval has un karşılığında kaç altın vermek gerektiğini.. Şekerin, gazın, odunun, kömürün kan pahasına satıldığını.. Boğaz'da yatan düşman gemilerinin sayısını.. Her birinde kaç asker bulunduğunu.. Sessiz durmaktan vazgeçip top atışına başlayacak olsalar, hangi semtlerin yıkılabileceğini.. Ölecek canların sayısını.. Düşündükçe içim daralıyor.. Kendimi zorlayarak Süheyla'nın satırlarına dönüyorum yeniden..

"Şevki'nin amcazâdesi Naim Bey'in İstanbul'a geleceğini duyunca ilk defa korkmadan yazdım mektubumu. Getirip mektepte teslim edecek sana. Yani, düşman eline geçme tehlikesi yok. Yalnız, annemin hoşlanacağı havadan sudan havadislerle dolu iki sayfa daha koyacağım zarfa. Öbürlerini ona gösterip de üzme sakın. Çünkü buralarda da durum çok kötü abla. Yunan ordusu her an girebilir Edirne'ye. Balkan Harbi'nde yenilip geri çekilmek zorunda kaldıklarından şimdi acısını çıkarmak niyetindelermiş. Peki, İzmir'den başlayarak bütün Ege'yi işgal ederken neyin öcünü alıyorlardı? Milattan bilmem kaç yıl önce o kıyılarda yaşadıklarının mı? Mütareke idam fermanımız oldu zaten.

Düşmüşe bir tekme vurmakta geç kalmayalım diye, birbiriyle yarışıyor medeni Avrupalılar..

Mustafa Kemal Paşa'nın emri üzerine Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey şehirde seferberlik ilân etti. Biz her şeye hazırlıklıyız da çocukların yüzüne baktıkça yüreğim eriyor. Korkutmamaya çabalıyoruz, yanlarında savaştan söz açmıyoruz, ama seziyorlar başımızdaki belayı. Eh, aklı erecek yaştalar artık. Halide önümüzdeki ay sekizi bitirip dokuza basacak, Neşide yedisinde. Bu defa pek zamansızdım, inşallah bundan sonraki mektubumda yeni bir fotografi göndermek kısmet olur da nasıl boy attıklarını görürsünüz. Büyüğü gün geçtikçe sana daha çok benziyor, küçüğü de Şevki ile rahmetli babaannesinin karışımı..

Şevki dedim de.. Onun durumu da ayrı bir dert abla. Sık sık buhran geçiriyor. Kahrolası Yemen Harbi öyle derin yara açmış ki ruhunda, bedenindeki izler hiç kalır vallahi. Geceleri an hafif tıkırtıyı top sesleri sanıp fırlıyor yataktan.. Uykusunda da şehit olan arkadaşlarının adını sayıklıyor. Geçecek mi bu haller? Sanmıyorum. Esir düşmüş bir milletin evladı hürriyete kavuşmadıkça huzur bulabilir mi? Babasının manifaturacı dükkânında çalışmayı da kabullenemiyor. Anlayacağın şu ki ablacığım; mütarekede asker elbisesinden soyunup silahını İngilizler'e teslim ettiği günden beri rahatı yok zavallının. Tanıdığı biri ona eskisi gibi 'Yüzbaşım' diye seslenince çocukça seviniyor. Vatan için çırpınmaktan da vazgeçmiyor. Posta yollarına güvenemediğimden şimdiye kadar açık açık yazamıyordum; iki yıl önce burada –belki duymuşsundur ya– Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyyesi adı altında bir cemiyet kuruldu. O zamanki sadrazam Talat Paşa emir buyurmuş.. Memleketi macera uğruna harbe sürükleyen, parçalanmasına sebep olan Enver Paşa'nın yardakçısı Talat Paşa.. Bugünkü perişanlığımızın suçlusu onlar değil midir? Talat, Enver, Cemal paşalar.. Her şeyi mahvettikten sonra çareyi kaçmakta buldular. Allah nasıl biliyorsa öyle yapsın üçünü de.. Her neyse,

o dernek Sivas Kongresi'nde Anadolu'daki benzerleriyle birleştirilip tek vücut haline getirildi biliyorsun. İşte Şevki de Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin Edirne şubesinde görev aldı. Akşamları arkadaşlarının evine gidiyor, gizli toplantılar yapıyorlar. Bazen de bize geliyorlar. Ben de boş durmuyorum bu arada. Komşu kadınlara elbise dikme bahanesiyle Mondros Mütarekesi'nin ölüm sessizliği demek olduğunu, bedenimize giydirilmeye çalışılan kefeni yırtıp atmamız; saraydan değil, Mustafa Kemal Paşa'dan, Kuvâ-yı Milliye'den fayda ummamız gerektiğini söylüyorum. Ama yüzyıllardır halk öylesine cahil bırakılmış ki; ne desem boşuna.. Pâdişâha sırt çevrilmez, eteği terk edilmez sanıyorlar. Saltanattan çok hilâfet makamı olması korkutuyor herkesi. Allah, peygamber, halife dedin mi akan sular duruyor. Onları öfkelendirmeden yola getirmek hiç kolay olmuyor abla. Keşke sen de gelebilseydin buraya.. El ele verseydik..

Gurbet zor abla.. Hasret zor.. Şevki'den şikâyetim yok da sizleri çok özlüyorum. Üç yıl olmuş İstanbul'a ayak basmadığım. Mütarekeden epey önceydi, değil mi? Hep düşlerimde görüyorum sizi. Beyoğlu'nu.. Humbaracı Yokuşu'ndaki eski evimizi.. Madam Avedis'in apartmanında yaşadığımız o güzel yılları.. Ne zaman gözümü yumsam hep aynı sahne canlanıyor.. Perşembe öğle vakti, sen dârülmuallimattan gelmişsin hafta tatili için.. Annemle çarşıya çıkıyorsunuz.. Dönüşte bana Hacı Bekir'den meyve kokulu bonbon şekeri almışsınız.. Hiç unutmazdınız ya.. Neden geldi bütün bunlar başımıza? Memleketin bahtı mı daha kara yoksa bizimki mi? Keşke babam sağ olsaydı da Urfa'da kalsaydık, diyorum bazen.. O ağlaşarak gittiğimiz sıcak şehirde.. Gerçi Urfa da düşman çizmesi altında şimdi.. Önce İngilizler işgal etmiş sonra Fransız ordusuna devretmişler.. Kimin malını kime veriyorlar böyle? Yine de orada hep birlikte olsaydık gam yemezdim belki.. Babam yaşasaydı.. Fıtık ağrısı ile karışan apandisit illetini nasıl

anlayamadı hekimler? Ya bizler, son günlerde yüzünün sarı yeşil bir renk aldığını göre göre niye şüphelenmedik? Kederinden böyle sararıp soluyor sanmıştık.. Bilmem kadere mi inanmalıyız abla? Hoş inanmasak benim Edirne'de işim neydi?"

* * *

Güz havasının nemli ayazıyla içimizin ürpermesi yetmezmiş gibi bir de ansızın bastıran yağmurda ıslanmamak için saçak altlarına sığınarak Tepebaşı'nda, Mezarlık Yolu'nun bir köşesinde kurumla Haliç'e bakan Bristol Oteli'nin önüne vardık. Beyazıt'ta tramvaya bindiğimizden beri hiç konuşmamıştık. Öfkeliydim çünkü. Bir zamanlar; *"Heyhat.. Münevver bir kadın olamayacağım,"* diye sızlanan, sürgünlüğün yarasına tuz biber eken kız, babamı kaybedip de İstanbul'a döndüğümüzde; değil dârülmuallimata girmek, yarım bıraktığı öğrenimini bile tamamlamaya hevesli görünmüyordu. Gözümden uzaklaştırmamak amacıyla Beşiktaş yerine Beyazıt İnas Rüştiyesi'ne kaydını yaptırmıştık bu defa. Ancak, ders çalışmadan, boşu boşuna gidip geliyordu mektebe. Üstelik davranışları hoppalaşmaya başlamıştı. Annemin haberi yoktu bunlardan. Bir köşede daha babamın yasını tuttuğundan farkına varamıyordu Süheyla'nın kafasında esen yellerin. O denli bunalıyordum ki; Urfa'da kalmamakla hata ettiğimizi bile düşünüyordum. Oysa hem kendi geleceğim kararacaktı, hem de barınamayacaktık orada. Bir buçuk yıl boyunca pek az dışarı çıkabilmiştik. Hayatımız dört duvar arasında geçtiğinden, babamın üzgün bakışlarından başka hiçbir anı taşımıyor belleğim. Bizim yaşantımız o insanların alıştığı düzene uymuyordu; onların da bize benzemesini beklemek saçmalık olurdu. Aslında, İstanbul'dan kovulmanın acısıyla bizler de biraz soğuk duruyorduk ya.. İsteseydik kaynaşamaz mıydık Urfalılar'la? Kendimizi sevdiremez miydik? Çaba göstermedik ki.. İnatla içimize kapanmayı yeğledik göçümüzü yüklediğimiz sabaha dek..

Başında erkek bulunmayan bir asker ailesi olduğumuzdan, yanımıza süvari zâbitler katılıp bir konaktan diğerine teslim edi-

lerek bin bir zorlukla ulaşabilmiştik buraya. Babamın eski dostu, bahriye miralayı –biz gittikten sonra ferik olmuştu– Sermet Feridun Bey'in Cihangir'deki evinde utana sıkıla geçirdiğimiz üç haftanın sonunda, Nur-u Ziyâ Sokağı'nda, dar cepheli bir apartmanın giriş katında –bekârhâne denilebilecek– iki odalı küçük daireye taşınırken, yollarda kırılan ya da kaybolan eşyalarımızdan geriye pek bir şey kalmadığına üzülmemiştik. Çünkü fazlasını nereye yerleştirecektik? Madam Avedis ölmüştü biz Urfa'dayken. Ölmese de; aldığımız dul yetim aylığı onun kiracısı olmamıza yetmezdi. Yine de Beyoğlu'nda yaşamaya kararlıydık. Nasıl ki, Çanakkale'den geldiğimizde babam çocuklarının batılı gibi yetişebilmesi için başka bir semt düşünmemişse, bu defa da annem arzu etmişti burada oturmamızı. Hem güzel anılarını canlandırmak istiyordu, hem de "Küçük Avrupa" denilen Pera'da yalnız kadınların hayatını daha kolay sürdürebileceğini biliyordu. Çoğunlukla gayrimüslimlerle dolu bu çevrede ikimizin her şeye karşın Türk kızı olarak kalacağımızdan da kuşkusu yoktu. Yakında dârülmuallimatı bitirecek, hemen yanındaki staj mektebinde muallimeliğe başlayabilecektim. Benim maaşımla bütçemiz epey rahatlayacaktı. Peki ya Süheyla'nın halleri ne olacaktı? Anneme anlatsa mıydım? Belki de sabretsem değişirdi zamanla.. On altı yaşına basmıştı henüz..

Bristol Oteli'nin önünde duraklayıp kalmıştım.. Birden kolumdan tutup az ötedeki Bortoli Biraderler'in şık mağazası Bon Marché'ye doğru sürükledi beni. Bir kapısı Tepebaşı'na, öbürü Cadde-i Kebir'e açılan iki katlı dükkân sıcak bir geçitti böyle kötü havalarda. Neredeyse karşısına gelen Nur-u Ziyâ Sokağı'ndaki evimize de kolaylıkla ulaşabiliyorduk. Ama içeri girer girmez Süheyla'nın gözleri fırıl fırıl dönecekti tezgâhlar arasında. Haksız da sayılmazdı doğrusu. Giyimden ev eşyasına, oyuncaktan fonografa kadar Avrupa'dan getirilmiş gösterişli mallar satılıyordu. Hele losyonların, kolonyaların, pudraların sergilendiği bölüm ne hoş kokardı.. Eskiden annemle çarşıya çıktığımızda hep önünden geçer, gönlümüzü çelen o pahalı nesneleri görmeyelim, diye vitrinlerine bile uzun uzun bakmazdık. Bilmem on altı yaşın

uçarılığından mı, yoksa yaradılışından mı, Süheyla bu gerçeği kabullenemiyordu işte..

Ardı sıra girmek zorunda kaldım Bon Marché'ye. Sağ tarafta, birkaç tanesi açık olarak sunulmuş şemsiyeler dikkâtimi çekmişti. Çevresi fırfırlı, içi muslinle kaplanmış renk renk şemsiyeler.. Yağmura hazırlıksız yakalanmış müşterilerin parasını almak için iyi fırsat bulmuştu doğrusu Bortoli Biraderler. Hepsi birbirinden güzeldi ama yalnızca seyretmesi bedavaydı. Hızlı adımlarla uzaklaştım oradan. Bu kez, kadife elbiseli, dantel şapkalı boy boy taş bebekler gülümsüyordu kutularda.. Sarı saçları büklüm büklüm omuzlarına dökülmüştü. İçerde alışveriş yapan kadınların da onlardan farkı yoktu. Ya İstanbullu gayrimüslimler ya da Avrupa'dan gelmiş elçilik görevlilerinin eşleriydi gördüklerim. Annemin yıllar önce çarşafından utanarak Le Bon pastahânesine gitmemekte direnişini, babamla tartışmalarını anımsadım. Şimdi de ben rahatsızdım kılığımızdan. Mağazanın Cadde-i Kebir kapısından fırlamak, ıslanacağıma aldırmadan eve kadar koşmak istedim. Dönüp Süheyla'ya baktım; peçesini arkaya atmıştı serseri. Çıkmaya hazırlandığım anda karşı duvarda asılı elbiseye gözüm takılınca neler söylemem gerektiğini bile unuttum. Tozpembe, ipekten, ceketinin yakası ile kol ağızlarına beyaz kürk geçirilmiş çok hoş bir takımdı. Yanına da kendi kumaşından torba biçimi bir çanta iliştirilmişti. Vallahi cehennemlikti Bortoli Biraderler.. Kadın milletinin yüreğini hoplatmakla günaha girdiklerini bilmiyorlar mıydı acaba? Aslında suç onlarda değil, böyle dükkânlara ayak basanlardaydı ya..

O şık elbiseyle bir toplantıya giderken hayal ettim kendimi.. Alafranga saz heyetinin çaldığı vals kulaklarımda uğulduyor, çevremdeki herkes Fransızca konuşuyordu.. Kalabalık içinde genç, sarışın bir zâbitin bakışları benim.. Hayır, Süheyla'nın üzerindeydi.. Benim yüzümde kapkara peçe vardı çünkü.. Silkinip toparlandım. Dans müziği çoktan susmuştu. Tezgâha yaslanan adam erkek eldivenlerine bakıyordu, ama alıcı gözle değil.. Aklı kardeşimde kalmış gibiydi. Süheyla da hareketlenmişti birden bire. Her zaman mağazadaki gösterişli eşyaları saatlerce seyretse

bıkmayan kız öbür kapıya ulaşmakta nasıl da sabırsızdı bugün.. Tam zâbitin yanından geçerken utangaç bir edayla başını öne eğdi. Gizli bir cilve vardı bu davranışında. Cadde-i Kebir'e çıkacağımız anda hafifçe arkama döndüm; o da bizi gözlüyordu. Omuzları pek dolu sayılmazdı. Mülâzımdı büyük bir olasılıkla, ama kimdi?

* * *

Annem, kırmızı çiçekleri çoktan solmuş, oturma yerindeki kumaş yırtılmaya başlamış koltuklardan birini yeşil çini sobanın karşısına çekmiş, öne arkaya sallanarak uyukluyordu. Son sarsıntıda öylesine korktu ki, bir dahasını yaşamamak için ayağa kalktı. Yatmaya gidecekti anlaşılan. Göğsüne inmiş kara başörtüsünü –babamın ölümünden beri başka renk kullanmıyordu– sıyırıp eline aldı. Kabarık yer minderlerine büzülmüş kitap okuyan kızlarına bakıp bir hoş gülümsedi. Miralay Cemil Şekib Bey'in ailesi dağılmamıştı işte. Akmasa da damlayan maaşımızla İstanbul'da yeniden düzenimizi kurmuş, ocağımızı tüttürmüştük. Ben de dârülmuallimattan mezun olacaktım çok yakında. Anneme göre tek üzüntümüz babamın uzak bir diyarda yalnız yatıyor olmasıydı. Ama beden toprağa girse de ruhun ölümsüzlüğüne inandığı için onun da şu anda yanımızda olduğunu varsayıyordu. Bunu düşününce içim ürperdi. Süheyla'nın hallerini görüyor muydu babam? Öbür dünyada kaygılanıyor muydu?

Duygularıma yenilirsem bunalacağımı, sabaha dek uyuyamayacağımı biliyordum. Oysa bitirmem gereken iki ödev vardı. Bir de kardeşimin sorgulanması.. Annemin odadan çıkmasını bekledim. Sofada uzaklaşan ayak sesini dinledikten sonra elimdeki tarih kitabını yere fırlattım;

— Kimdi o adam?

Şaşırmıştı Süheyla. Yoksa bana öyle görünmeye mi çalışıyordu? Duraklayarak o da bana sordu;

— Hangi adam abla?

— Bugün Bon Marché'de gördüğümüz sarışın zâbit.. Mülazımdı galiba..

— Bilmem? Tanımıyorum?

— Yalan söyleme tanıyorsun.. Peçeni bilerek açtın.. Hatta o anda mağazada olacağını da biliyordun belki..

Bir an kaçıp gitmeye davrandı, ama ne zaman olsa hesap vereceğini bildiğinden usulca oturdu kalktığı yere. Yüzüme hiç bakmadan mırıl mırıl bir şeyler anlatmaya başladı..

* * *

".. Hatırlar mısın abla, o akşam pek inanmamıştın söylediklerime. Annemle çarşıya çıktığınız bir gün, arkadaşını ararken yanlışlıkla bizim kapıyı çalması aklına yatmamıştı. Oysa doğruydu hepsi. Sorduğu ailenin bizden beş-altı adım ötede başka bir apartmanda oturduğunu öğrendiği halde ayrılmak istememişti Şevki karşımdan. Sonra sık sık bizim sokakta görür oldum onu. Her defasında, kaynar sular fışkırtan bir şadırvan şırıldıyordu sanki içimde.. Sevince böyle mi olur insan, diye düşünüyordum kendi kendime. Kimseye soramadım ki.. Birinde tanıdı beni. Zaten Meşrutiyet'le birlikte peçelerimiz incelmişti. Ayaküstü hal hatır sormak istedi, utanıp kaçtım yanından. Bir zamanlar gitmeye can attığım dârülmuallimatın değeri kalmamıştı gözümde. Şevki vardı artık.. Yanılmamıştın, mülâzımdı Hassa ordusunda.. Evlenince İstanbul'dan ayrılmayacaktım.. Araya Cihan Harbi girmeseydi.. Şevki Yemen'e gönderilmeseydi.. Mütareke'nin ardından baba yurduna yerleşmekte ısrar etmeseydi.. Benim Edirne'de işim neydi?

Halide'yi birlikte yürüttüğümüz, konuşma öğrettiğimiz günler ne güzeldi.. Neşide doğduğunda kardeşini kıskanmasın, diye kucağından indirmiyordun onu..

Neyse abla, dertleri anlatmaktan asıl sözümü unutacağım neredeyse.. Şevki'nin amcazâdesi Naim Bey sana mektubu getirdiğinden birkaç gün sonra yeniden uğrayacak mektebe. O da milli direniş hareketinin içinde zaten. İstanbul'a gizli bir görevle gönderildi. Olur ki buraya gelmeye karar verirseniz, sizi kanadı altında uçurur Edirne'ye..

Ha, şunu da bilesin abla.. Naim Bey otuz bir yaşında, bekâr bir adam. Yıllardır tanırım, beğenilmeyecek bir yanı yoktur vallahi. Her şeyden önce dürüstlüğü, vatanperverliği dillere destandır. Üstelik, yumuşak kalplidir. Gerçi sen herkesi sevmezsin, ama yine de bir alıcı gözle bak, olmaz mı?

Okuduğum sayfaları katlayıp zarfın içine yerleştirirken annemin daha yatmadığını, sofada usul usul gezindiğini fark ediyorum. Çalıştığımı sanıp yanıma gelmeye cesaret edemiyor anlaşılan. Onu içeri alıp Süheyla'nın düşüncelerini açıklamak geçiyor bir an aklımdan; bana ayrı bir mektup yazdığını öğrenirse güceneceğinden korkup vazgeçiyorum. Ama Edirne'ye taşınmamız konusunu nasıl gizlerim? Acaba bu çağrıyı Naim Bey'in ağzından duymuş gibi.. Gitmeyeceğini az çok bilsem de heveslleneceğinden kuşkuluyum. Küçük kızının, torunlarının hasreti canına yetmiş zaten.. Aslında beni İstanbul'a bağlayan ne var ki? Anılar.. Hayır, özgürlüğüm.. Orada çalışma fırsatı bulsam da bulamasam da benden yalnızca üç yaş büyük damat beyin buyruğuna gireceğim.. Kibar bir insan olsa da kabullenemem.. Şevki'nin gölgesinde yaşamayı.. Sinirleri de bozukmuş üstelik.. Hem Yunan ordusu Edirne'yi kuşatmak üzereymiş.. Bıçak boğazımıza dayanmışken Süheyla'nın söylediğine bak.. Naim Bey bekârmış.. Otuz bir yaşındaymış.. Sıkıntıdan esnemeye başlıyorum. Bedenim de ağırlaşıyor gitgide.. Uyku değil bu.. Yine de kalkıp yatağıma uzanacağım.. Sabaha dek gözümü kırpmasam da.. Yarınki dersleri de hazırlayamam bu sersemlemiş kafayla.. Boğaz'ın iki kıyısında toplar üstümüze çevrilmişken her şeyin canı cehenneme.. Resmen işgal edilmiş bu.. Mondros Mütarekesi'ni imzalayıp memlekete dönen Hamidiye kahramanı Rauf Bey, muzaffer bir kumandan edasıyla; "*Bir tek düşman neferi bile Dersaadet'e çıkmayacak.. Saltanatın hukuku kurtulmuştur,*" diyordu hani.. Sokaklarımızda çalım satan askerler niye geldi peki? Perişanlığımızı görüp yardım etmek için olmasın.. Biz de ne kıymet bilmez milletiz böyle..

* * *

Çıngırak sesi duyulur duyulmaz, pencereleri arka bahçeye bakan loş sınıf arı kovanına dönüşüyor sanki.. Yaşları yedi ile dokuz arasında değişen çoğu şehit yetimi kız çocukları neşeyle dışarı fırlamakta sabırsızlanıyorlar. Oysa her geçen gün renkleri biraz daha soluyor; elbiselerindeki yamalar biraz daha çoğalıyor. Savaş zenginlerinden başka kimsenin karnı tok, sırtı pek değil yıllardır. Arasam hepsinin saçında bit bulabilirim şu zavallıların. Sabun ekmekten de değerli oldu neredeyse. Salgın hastalıkların biri bitmeden öbürü uğruyor Dersaadet'e. Hele tifüsle veba işbirliği yapmış, kol kola geziyorlar aramızda. Yalnız, başımıza çöreklenmiş sarı yılanlara dokunmuyorlar. Çünkü şişeler dolusu aşı varmış onların gemilerinde. Bizim gıdasızlıktan derisi kemiğine yapışmış insanlarımız ise ilaç da olmayınca tez zamanda ölüme gidiyor. Belki yarın bana da bulaşacak o korkunç illetlerden biri.. Benden de anneme.. Süheyla'nın dediği gibi babam sağ olsaydı da Urfa'da kalsaydık keşke.. Fransız çizmesi altında.. Ne fark eder? Burada da aynı bela başımızda değil mi? Bir yandan da kıtlık, açlık hastalık.. İzmir'in işgali yüzünden ticaret yolu kapanınca birçok şeyin adı bile unutuldu çarşıda. Seferberliğin ilânından beri, önce Şehremaneti İaşe Umum Müdürlüğü, sonra da Harbiye Nezareti piyasayı denetim altında tutmaya çabaladı. Halkın temel gereksinim maddelerinden yoksun bırakılmaması amacıyla şekere, tuza, gaza, ekmeğe, ete, sabuna, kibrite narh konuldu. Gittikçe de genişletiliyor fiyatı dizginlenecek malların kapsamı. Ama vurguncuları kimse yolundan döndüremiyor. Cezalar da korkutmuyor o arsızları. Her şeyi ambarlarında saklayıp belirlendiği üzere en fazla iki değil dört, beş katına satıyor kanımızı emen asalaklar. Zaten Dünya Savaşı boyunca Anadolu buğdayı vagonlarla Almanya'ya sevk edildiğinde bizler yine açtık. Değerli müttefikimiz Almanlar iyi beslenmeliydi.. Pos bıyıklı Kayser Wilhelm'in midesi tıka basa dolmalıydı.. Türkler başının çaresine bakardı nasıl olsa.. Hem daha büyük dertlerimiz vardı bizim.. Saltanat kavgaları, beceriksiz sadrazamların birbirini suçlayarak göreve gelip gitmesi önemliydi.. Harpte yenilmiş, perişan hallere düşmüşüz ne gam.. Hasta ruhlu Enver Paşa'nın pâdişâhtan bile

gizlice ateşe attığı memleketi düşmana teslim etmeye dünden hazır bir vatan haini Damat Ferit Paşa, sadâret koltuğuna dördüncü kez oturmanın keyfini sürüyor on gündür.. Meclis-i Meb'usan'ı da dağıtır bu alçak, Anzavur'u da yeniden besleyip Kuvâ-yı Milliye'nin üstüne salar.. Abdulhamid devrilirse devletin başındaki uğursuzluk bitecek sanırdık eskiden.. Otuz Bir Mart gerici ayaklanması onu tahtından indirip Sultan Reşat'ı getirdi.. Ardından da Vahdettin'i.. Değişen bir şey yok yazgımızda.. İngiliz kuklası Damat Ferit dönüp dolaşıp sadrazamlığa layık görülürse, memlekette dirlik mi kalır? Anadolu hareketinden de umutlanabileceğimiz bir haber çıkmıyor son zamanda.. Kemal Paşa'nın Sivas'tan Ankara'ya vardığı aylar oldu. Tek duyduğumuz, İstanbul'daki vatanseverleri yanına çağırdığı.. Meclis-i Meb'usan'da Misâk-ı Milli'yi kabul ettiren Felâh-ı Vatan Fırkası birer, ikişer gitmeye hazırlanıyormuş, diyorlar ya.. Doğrudur inşallah..

Sınıf çoktan boşalmış.. Yavaşça kürsüden kalkıp yayılmış kitaplarımı topluyorum. Biraz hesap, biraz yazı derken geçirdik bugünkü dersleri. Yarın da Cuma. Tatil dönüşünde toparlanmış olurum herhalde. Birden Edirne'ye taşınma konusu saplanıyor beynime. Canım sıkılıyor yeniden. "*Bıraksın ablan muallimeliği de gelsin, yanımıza yerleşsinler,*" diye buyurmuş Şevki Beyefendi.. Haksız mı? Değil.. Düşüncelerimle boğuşurken hademe Şükriye Hanım yırtık pabuçlarını sürükleyerek yaklaşıyor. Benden borç isteyecektir yine. Bir oğlunu Balkan Harbi'nde şehit vermiş çileli kadın, iki yüz kırk beş kuruş maaşla hem karnını doyurmaya çalışıyor, hem de faytonculuk yaparken fazla para istediğini bahane eden serhoş bir müşteri tarafından öldürülen diğer oğlunun karısı ile iki yetimine bakıyor. Öbür muallimelere pek sokulmaz eli daraldığında. Çünkü onların hepsi evli. Bekâr kızdan almak daha insaflı oluyor anlaşılan. Sararmış gözlerini yüzüme dikip ilk defa görüyormuşçasına bir süre seyrediyor beni. Sonra başıyla salonu gösteriyor;

— Misafirin var Süreyya Hanım.. Temiz giyimli bir beyzâde..

Naim Bey'in bu kadar çabuk geleceğini ummamıştım doğru-

su. Annemle konuşamadım ki.. Süheyla'ya cevap da yazamadım. Bu ne sabırsızlık böyle? Yoksa beni görmek için mi.. Belki onun kulağına da bir şeyler fısıldamışlardır yola çıkarken. Süreyya Hanım yirmi sekiz yaşında.. Bekâr.. Senin gibi vatansever.. İçimde gitgide kabaran öfkeyle Şükriye Hanım'ın ardı sıra sınıftan ayrılıyorum. Cilası çoktan soyulmuş tahta koltuklardan birinde arkası dönük oturuyor münasebetsiz konuğum. Kül rengi bir elbise var üstünde. Çocukça bir devinimle öne arkaya sallandığından fesinin ipek püskülü sağa sola gidip geliyor ensesinde. Pek heyecanlı olsa gerek. Aramızda birkaç adım kaldığında hafifçe sesleniyorum;

Hoş geldiniz Naim Bey..

Hemen yerinden fırlayıp bana bakıyor.. O değil.. Naim Bey değil.. Bir yabancı.

Şükriye Hanım doğru söylemiş.. Gerçekten beyzâde.. Peki onun adını anmadığım halde niye ayaklandı böyle?

Kim bu adam?

— Süreyya Hanımefendi ile mi müşerref oluyorum acaba?

Başımı eğmekle karşılık verebiliyorum ancak. Şaşkınlıktan yerimde kımıldamadığımı görünce o bana yaklaşıyor. Elini kibarca karşıya uzatıp oturmamızı rica ediyor. Korkarak ilişiyorum. O da yanımdakine yerleşiyor. Gözlerini siyah beyaz çini taş döşeli tabana dikmiş;

— Rahatsız ettim Süreyya Hanım, diyor.

— Tanışıyor muyuz beyefendi?

— Sayılır efendim.. Aslında birbirimizi tanıyoruz da tanışmak kısmet olmadı zamanında..

— Ne zaman? Nerede?

— Urfa'da.. On bir yıl önce..

İrkildiğimi görünce Urfa'dan söz ettiğine pişman oluyor sanki.. Bense, hiç durmadan aklımı zorluyorum; kim bu genç adam? Neden gelmiş?

— Bir buçuk yıl karşılıklı evlerde oturduk Süreyya Hanım.. Bendeniz Kazzaz Mihman Ağa'nın oğlu Memduh..

Karşı komşumuz.. Başsağlığı dilemek için bile kapımızı aç-

mayan, göbekli, Tıknaz, suratsız Mihman Ağa'nın oğlu.. Yalnızca sini dolusu yemek göndermişti hizmetçisiyle.. Kadının da bir hoş adı vardı unutmuşum.. *"Er kişi bulunmayan hâneye varıp da ağzımızla taziyet dilemek münâsip değildir,"* diye buyurmuş Ağa hazretleri..

Hânemizde er kişi bulunduğu zamanlar eşiğimizi aşındırmıştı ya. Babama *"Gâvur Zâbit"* adını takan da oydu belki.. Şimdi ne istiyorlar bizden? Aradan bunca yıl geçmiş.. Hangi yüzle karşıma çıkabildi bu adam? Urfa'dayken yüzünü hiç görmüş.. müydüm? Sis perdesi yavaş yavaş aralanıyor.. Çuha şalvarlı, başı poşulu bir genç sokak ortasında dikilmiş bize bakıyordu o uğursuz günde.. Evin önünde toplanmış askerler dikkâtini çekmişti herhalde.. Göz göze gelince içeri kaçtı.. O muydu? Şimdi nasıl kibar.. Kalıplı fes, setre pantolon giymiş.. Bir gümüş bastonu eksik İstanbul çıtkırıldımlarından.. Konuşması da oldukça düzgün..

— Rahatsız etmiyorum ya..

Az önce sormamış mıydı bunu? Ettiğini biliyorsa burada işi ne? Zaten kafamın içi Mahmutpaşa Çarşısı.. Süheyla'nın mektubuna cevap gerek.. Bir de Edirne davası.. Sonra Naim Bey.. Otuz bir yaşında.. O kadar paha biçilmez bir erkekse niye evlenmemiş bugüne dek? Toparlanıp sorusuna uygun bir şeyler söyleyebilmem öyle gecikiyor ki;

— Estağfirullah Menduh Bey.. Yalnız, ziyaret sebebinizi sorsam..

— Özür dilemek için desem, kabul eder miydiniz?

— Neyin özürü bu Menduh Bey?

— On bir yıl önce memleketimde ailenize yapılan haksızlığın.. Yalnız bırakılmanızın..

— Bunda bizim de kusurumuz var Menduh Bey.. Sürgünlüğün acısından içimize fazla kapandık belki.. Geldiğimiz şehirle gittiğimiz şehir arasında gelenek görenek farkı olabileceğini düşünemedik.. Bu da bizim cahilliğimizdi diyelim. Fakat o iki sözcük..

Rengi sararıyor birden. Başını öne eğip dudaklarını ısırıyor. Bense inatla suçlamayı sürdürüyorum;

— Babam çok dindar bir adam değildi. Gerçi bu da kimseyi ilgilendirmez ya, dinsiz de değildi.. Öylesine çirkin bir yakıştırmayı hiç hak etmemişti.

Sözlerini özenle seçebilmek için durmadan yutkunarak zaman kazanmaya çalışıyor. Yakalığını, kravatını yokluyor düzgün durduğu halde. Fesini çıkarıp eline alıyor. Püskülüyle oynarken;

— Haklısınız Süreyya Hanım, diyor. "Lâkin Allah şâhidimdir ki bizim evde hiç kullanılmadı o yakışıksız laf.. Ne rahmetli pederimin ağzından duydum ne de ben dile getirdim.. Söyleyen densizler adına da bağış diliyorum sizden.."

Konuştukça garip bir bağ kurulmakta aramızda. Sıcak soluğumuz buz kalıplarından örülmüş bir duvarı eritiyor da birbirimizi daha iyi görebiliyoruz sanki.. Yemini de inandırıcı.. Ama neden gelmiş? Gerçekten özür dilemek için mi? Ta Urfa'dan.. Bilmiyorum.. Zaten ne biliyorum ki son günlerde? Süheyla'nın mektubu karıştırdı aklımı.. Edirne yolculuğu.. Naim Bey.. Vatanpervermiş.. Bana ne? Sevilmeyecek yanı da yokmuş.. Sessizliğimiz uzadı gitti yine.. Nasılsa kolay buluyorum bu kez duruma uygun lafları;

— Kusura bakmayın Memduh Bey, uzak yollardan gelmişsiniz, fakat bir kahve bile ikram edemiyorum size.. Mâlûmunuz, her şeyin kıtlığını çekiyoruz..

Hoşlanıyor söylediklerimden. Yüzünde sevinç kıpırtılarıyla gülümseyerek bana bakıyor;

— Süleymaniye uzak mıdır sizce?

Şaşkınlıkla soruyorum;

— İstanbul'da mı oturuyorsunuz artık?

— İki yıldır.. Dârülfünûn lisan şubesinin Fransızca kısmında biraz yaşlı bir talebeyim.. Birkaç ay sonra mezun olacağım kısmetse..

Daha konuşacakmış gibi ağzı aralık kalsa da sesi çıkmıyor bir süre. Derken kendini beğenmiş bir edayla sürdürüyor;

— Siz Urfa'dayken idadiyi henüz bitirmiş bir delikanlıydım.. Geçici olarak Bedesten'de, babamın dükkânında çalışıyordum.. Tahsilime devam etmekte neden bu kadar geciktiğimi soracak olursanız..

Hafifçe gülüyorum;

— Sorayım mı?

Kara kaşlarını havaya kaldırıyor;

— Sormayın.. Çünkü uzun hikâyedir bu, ayaküstü anlatılmaz..

— Peki yalnız mı yaşıyorsunuz burada?

— Hayır, annemle birlikte.. Küçük bir ev kiraladık Süleymaniye'de.. Neden küçük olduğunu sorabilirsiniz..

— Neden?

— Halkın ekmek parası bulamadığı, zavallı göçmenlerin cami avlularında, yangın yerlerinde barındığı şu felaket zamanında, biz varlıklıyız diye gösterişli evlerde yaşamak utanç verici olurdu Süreyya Hanım.. Sizce de öyle değil mi?

Başımı sallıyorum. Buz duvarından koskoca bir parça daha kopup düşüyor.. Bir an elini bana uzatmak istiyor, ama cesaret edemediğinden geri çekiyor;

— Kahveyi dert etmeyin ne olur.. Memleketin hali yürekler acısı..

— Hem de nasıl, diyorum yavaşça. "Balkan Harbi'nden beri belimizi doğrultamadık.. Bundan sonra da doğrulacağı yok.."

Yüzü geriliyor bunları duyar duymaz. Tedirginleşiyor;

— Siz Mustafa Kemal Paşa'ya, Kuvâ-yı Milliye hareketine inanmıyor musunuz Süreyya Hanım?

Fazla belli etmemeye çalışsa da öfkesinin kabardığı anlaşılıyor. Körü körüne pâdişâhın eteğini bırakmayan cahillerden ya da Damat Ferit Paşa'nın destekçisi vatan hainlerinden biri olmakla suçlayacak beni neredeyse. O denli gücüme gidiyor ki sorusu, ondan da sert biçimde karşılık veriyorum;

— Siz beni tanımıyorsunuz Memduh Bey.. Yoksa, yüzyıllardır şeyhülislam fetvâsıyla sırtımıza geçirilmiş kara çarşafla peçe mi yanıltıyor gözünüzü? Tahsilden nasibini almamış, cahil bir mahalle kızı olsaydım, haklı çıkabilirdiniz söylediklerinizde.. Oysa, memleket çocuklarının yolunu aydınlatmaya çabalayan, irfan sahibi bir muallimeyim ben.. Üstelik, zamanında Abdülhamid'e kafa tutmuş cesur bir babanın, Miralay Cemil Şekib Bey'in kızı-

yım.. Kemal Paşa'nın, Kuvâ-yı Milliye'nin değerini şimdi sizin ağzınızdan öğrenecek kadar gecikmişsem yazıklar olsun bana..

Yüzü karmakarışık.. Çok kısa süreli bir gel-git yaşıyor içinde.. Bir an belli belirsiz gülümsüyor, ardından durgunlaşıyor.. Sonra yine memnun.. Hem utanıyor az önceki sözlerinden, hem de kafa dengi biriyle karşılaştığına seviniyor.. Aslında bu denli şaşırması da saçma.. Babamın Urfa'ya neden sürgün edildiğini bildiği halde benim başka türlü olmamı nasıl bekler? Öyle ya, güzel yaşamak uğruna yalnız vatanı değil, kendi namusunu, onurunu bile düşman askerlerine satan Dersaadet kadınlarının hepsi ahlaksız ana babaların kızı mıydı? Sirkeci'den Tepebaşı'na, Tünel'den Taksim'e kadar sayısı her geçen gün çoğalan çalgılı kahvelerde, meyhânelerde şampanya içip sabah bir İngiliz zâbitinin koynunda uyananlar.. Evinden has ekmek, süt, şeker, gaz, çikolata eksik olmayanlar.. Nice soylu aileden nice soysuz yetiştiğini duymuştur elbet.. Ben de yanıltabilirdim onu.. Doğrusu o da beni.. Saltanata, hilâfete köle gibi bağlı bir babanın oğlu çıkabilirdi karşıma.. Ne hoş, ikimiz de aynı davaya gönülden inanıyoruz..

— Süreyya Hanım..

Dönüp bakıyorum, utançla gülümsüyor;

— .. Sizi suçlamak için söylemedim ben bunları.. Öyle anlaşılmışsa bağışlayın lütfen.. Çünkü rahmetli pederinizi tanıdıktan sonra sizi başka türlü düşünceler içinde bulmayı aklımdan bile geçirmemiştim..

Sözlerini aklımda toparlamaya çalışarak soruyorum;

— Babamla tanışmış mıydınız?

— O kötü günde ne yazık ki.. Sabah vakti sokakta karşılaşmıştık.. Aç kedileri doyurmaya çabalıyordu elinde sefertasıyla.. Yol ayrımına kadar konuşa konuşa yürüdük.. Biraz memleket davasından, biraz da sizlerden söz etti.. Sürgünlük yüzünden dârülmuallimatı bırakmak zorunda kalmanıza çok üzülüyordu.. Hemşireniz de rüştiye son sınıftan ayrılmış..

Nedenini bilemediğim bir telaşla konuyu kapatmak istiyorum;

— Kız kardeşim İstanbul'a döner dönmez tahsilini tamamla-

dı. Sonra da evlenip Edirne'ye yerleşti.. Ben de dârülmuallimatı bitirdim gördüğünüz gibi..

Sözü yeniden bizim aileye getiremesin diye bir soruyla şaşırtıyorum onu;

— Valideniz nasıl Memduh Bey? Sıhhattedir inşallah..

— Çok şükür.. Ya sizinki?

— İyi sayılır..

Yine suskunluk.. Uzadıkça da uzuyor.. salon o kadar sessiz ki birbirimizin soluğunu duyacağız neredeyse.. Memduh Bey huzursuz biçimde setresinin dar kesimli yakasını çekiştiriyor.. Fesini ne zaman koymuş başına? Sanki yanında değilim.. İlgilenmez görünmek için karşı pencerelere çeviriyorum gözümü.. Dışardan ılık, güneşli bir hava olsa da eskisi gibi ders bitiminde bahçede gülüşerek oyunlar oynayan çocuklar yok artık. Düşman askerleri sokaklarda dolaşmaya başladığından beri oyalanmadan eve dönmelerini öğütlüyor çünkü anneleri..

— Siz neler yaptınız görüşmeyeli? Yani dârülmuallimatı bitirmekten başka?

Diyor.. Ama patavatsızlık ettiğini de anlıyor aynı anda;

— Kusura bakmayın Süreyya Hanım.. On bir yıl aradan sonra damdan düşercesine karşınıza çıkan adamdan her türlü kabalık beklenir böyle..

Üzülmesin diye neler söylemem gerektiğini düşünürken sürdürüyor konuşmasını;

— Ben öksüz büyüdüm.. Çocukluğumda evimiz epey kalabalıktı, ama dedemle ninem çoktan öldü.. Halalarım evlenip Urfa'dan ayrıldı.. Babamla emektarımız Gülnar Hanım'dan başka kimse yoktu yanımda.. Annem yoktu..

Gülnar Hanım.. Bize yemek getiren kadın..

— On yedi yaşına kadar da olmadı annem..

Gittikçe sersemliyorum karşısında. Onun anlattıkları mı tutarsız, yoksa ben mi kavrayamıyorum? Kimsenin hayatını kurcalamaktan hoşlanmadığım halde sormak zorunda kalıyorum;

— İstanbul'da annemle birlikteyim, dememiş miydiniz az önce?

— Uzun hikâye bu işte Süreyya Hanım.. Ayaküstü dile gelmez..

Ayaküstü dile gelmez de nerede gelir acaba? Ne demek istiyor? Hem annesini bahane ederek bütün hayatını dinlemeye can attığımı kim söyledi? Atıyorsun.. Sıkıldım.. Gitsin artık.. Ayağa kalktı bile.. Sevinsene.. Bir daha gelir mi? İstemiyorsun ya.. Umurumda mı? Biraz.. Bir şeyler söyleyecek de söyleyemiyor gibi.. Bakışları yerde. Derken birkaç sözcük mırıldanıyor;

— Bugünkü dersiniz bitti herhalde..

— Bitti, diyorum sözün nereye varacağını bilmeden. "Hafta tatiline girdik.."

— Evinize giderken size yoldaş olmama izin verir misiniz Süreyya Hanım? Kapınıza kadar gelmeyebilirim.. Eğer arzu ederseniz.

Birlikte.. Yakışık alır mı? Doğrusu hangi köşe başında bir düşman askeri sataşacak diye korkmadan Beyoğlu'na ulaşabilmek, yanımda beni koruyacak bir erkeğin varlığını hissetmek hoş, ama.. Birkaç hafta önce İngilizler şehirde gezintiye çıkabilmek uğruna tramvay hatlarına el koymuştu. Bugün aynı edepsizliği Fransızlar'ın ya da İtalyanlar'ın yapmayacağını kim söyleyebilir? Öyle bir şey olursa uzun yolu tek başına yürümek zorunda kalacağım.. Asıl derdin bu mu? Bilmem. Buzdan duvar çoktan erimiş.. On bir yıl aradan sonra yüzünü ikinci kez gördüğüm birine safça güvenmek istiyorum işte.. Onu fazla tanımasam da.. Konuşa konuşa durağa.. Ayrı vagonlara binsek de inince yine yan yana.. Hem uzun hikâye de anlatılmadı daha.. Sana ne Memduh Bey'in geçmişinden? Cemil Şekib Bey ailesi onlara göre biraz alafranga olduğu için dışlayan, vebalıymışçasına uzak duranlar en başta bu adamla babası değil miydi? *"Gâvur Zâbit"* sözünü hiç ağızlarına almadıkları da yalan belki.. Derken, elini uzatıyor bana;

— Allah'a emanet olun Süreyya Hanım.. Küstahlığımı da bağışlayın.. Sessizliğinizle haddimi pek zarif biçimde bildirdiniz..

Tam yanımdan uzaklaşacağı anda heyecanla söze giriyorum;

— Suskunluğumu yanlış anladınız Memduh Bey.. Kitapla-

rımı toplarken sizi bekleteceğim diye duraksamıştım.. Başka bir nedeni yok..

Bunları duyunca gözlerinin içi gülüyor. Bu kadar mı yakışır bir insana gülmek.. Kar üstüne öğle güneşi vurmuş gibi.. Yüreğim eriyor.. Kalktığı koltuğa yeniden oturup kollarını göğsünde kavuşturuyor;

— Sabrım çoktur benim Süreyya Hanım.. Gün kavuşuncaya kadar beklerim dilerseniz..

Hızlı adımlarla sınıfa doğru giderken Şükriye Hanım'la burun buruna geliyoruz. Öyle anlamlı bakıyor ki yüzüme; iki gün içinde kapımı iki beyzâdenin çaldığını sorguluyor sanki.. Biz konuşurken arkamızda dinliyor muydu yoksa? Belki öbür muallimeler de yanımızdan sırıtarak geçti.. Kimin umurunda? Birden kafamda bir şimşek çakıyor. Memduh Bey'in son sözlerini anımsıyorum da; buna benzer bir şarkı yok muydu;

"Gün kavuştu su karardı beni üzme güzelim
Boynun büküp düşünme gel ver elini gidelim.."

Bilerek mi söyledi acaba? Gün kavuşuncaya kadar beklermiş.. Kabul etmeseydim keşke.. Tam mektebin kapısından çıkarken Naim Bey görse ikimizi.. Bugün uğramaz ki.. Birkaç gün sonraymış.. Sabırsız biriyse? Nasıl tanıtırım ben bu adamı? Bir akrabam derim.. Ya da çocuklardan birinin babası.. Yalan mı yok? Onu inandırmak zorunda da değilim ayrıca.. Peki Naim Bey böyle şarkılı bir dille, *"Gel gidelim,"* dese ardına düşer miydim? Asla.. Şimdi ne oluyor bana? Tanımadığım halde.. Urfa'da karısı, çocukları varsa.. Talebeymiş daha.. Annesiyle birlikteymiş.. Doğru mu bakalım anlattıkları? Bir an aklım gönlümü o denli korkutuyor ki, geri dönüp çok önemli bir işim çıktığını, onunla gidemeyeceğimi söylemek istiyorum.. Yapamıyorum. Kürsüden kalkarken üst üste yığdığım kitapları kucaklayıp fırlıyorum sınıftan. Şarkı yine kulağımda çınlıyor;

"Kara gümrah kirpiklerin kaldır gözün göreyim
Ver elini bak aşkıma işte şahit yüreğim.."

* * *

Tepebaşı Bahçesi'ne ne çabuk varmışız?.. Her gün gözümde uzayıp bitmek bilmeyen yol bir solukta mı tükendi? Ama neler sığdırmışız bu kısa zamana? İkimizin de otuz yıla yaklaşan ömrü.. Bir de hazin sevda hikâyesi.. Halep'ten kaçırılmış Süryânî güzeli, tramvay durağına gelmeden çocuğundan ayrılmış, evinden kovulmuş zavallı bir kadına dönüştü.. Memleketine dönemedi utancından.. manastıra sığındı.. Rahibe kılığında yıllarca saklandı orada.. Misyonerlerden Fransızca öğrendi.. Kocasıyla gizli gizli buluştu.. Oğlunu uzaktan görebildi.. Gelinlik odasına bile girebildi sadık hizmetçisi Anka'nın yardımıyla.. O ölü bir anaydı.. Sonra birden bire dirildi.. Sanıldığı gibi Halep'te değil, Urfa'nın içinde yaşadığı bilindi.. Memduh Bey heyecanla Ellisekiz Meydanı'ndaki rahibeler evine koştu.. Babamın öldüğü gün.. Babasını Hamidiye hastahânesinde yarı baygın bırakıp geldiği aysız bir gecede hakaret ettiği, kovduğu karanlık yüzlü kadınla o sabah ağlayarak kucaklaştı..

— Süreyya Hanım..

İrkilerek dönüp bakıyorum;

— Evinize yaklaştık mı?

— Daha değil.. Yoruldunuz mu?

— Hayır, anlattıklarımla sizi sıktığımı düşündüm..

— Bunu da nereden çıkardınız?

— Epey zamandır susuyorsunuz da..

— Dinlediklerim paramparça resimlere benziyordu Memduh Bey.. Birleştirmeye çalışıyorum..

Bir an duraklıyor yol ortasında. Hüzünlü bir gülümsemeyle;

— Ben bile beceremedim bunu, diyor. "Siz yormayın kafanızı.."

Ne derse desin, duvarcı ustası gibi taşları üst üste dizerek yapıyı kurmaya devam ediyorum. Babasına felç gelmiş.. Biz ayrıldıktan birkaç yıl sonraymış.. Mütarekeye yakın günlerde ölmüş.. Evin tek oğlu diye savaşa hiç götürmemişler Memduh Bey'i.. Altmış altın bedel ödenmiş.. İki senedir İstanbul'da.. Rahibe elbisesinden kurtulabilmiş Feriha Hanım.. Gerçek adıyla

Beriha.. Urfa da işgal altında.. Düşman girmeden malı mülkü satmışlar zaten.. Belki de hiç dönmezlermiş.. Memleketi kurtulsa bile.. peki nereye gider dârülfünûnu bitirince? Hariciye Nezareti'nde memur da olabilirmiş ama Fransızca muallimliği daha güzelmiş.. Ankara'nın adını duyar duymaz da pek coşuyor.. yolumuz azaldı.. Yeniden görüşebilecek miyiz? Annem Edirne'ye taşınmak isterse.. Hele bir de Naim Bey'den söz edecek olsam bir anda heveslenebilir.. Ailece bir araya toplanmak, kibar bir adamla evlenip çoluk çocuğa karışmak dururken, düşman toplarının gölgesinde, izbe sınıflarda bitli talebelere ders vermeyi yeğlerse salağın tekidir Süreyya.. Bristol Oteli'ne yaklaşıyoruz.. Bon Marché mağazasının içinden Cadde-i Kebir'e geçilebildiğini söylemeyeceğim.. Böylece bir sokak boyu daha yan yana yürümüş oluruz.. Ya kendi biliyorsa bunu? Amacımı anlarsa? Anlasın.. O çıktı karşıma.. Arayan var mıydı Memduh Bey'i? Hemen her gün Harbiye Nezareti'nin kapısını aşındırıyormuş Cemil Şekib Bey ailesinin izini bulmak için.. Urfalılar adına özür dileyecekmiş.. Külahıma anlatsın bunu.. Dârülmuallimatı bitirmekten başka ne yaptığımı sormadı mı? Evlenip evlenmediğimi öğrenmek istemedi mi?

— Hep ağaçlar tomurcuklanmış..

Yeniden yavaşlıyor adımlarımız. Sol tarafta uzayıp giden Tepebaşı Bahçesi'ne bakıp acıyla yüzünü buruşturuyor;

— Yakında çiçeklenir bütün dallar..

— Ne yazık, diyorum yavaşça. "Bu bahar başımızda dolaşan kara bulutları bilmiyorlar ki.."

— Şu güzel mevsimde felaket yakışmıyor İstanbul'a..

— Kaderimiz artık canavarların elinde Memduh Bey..

Sözlerime hak verircesine başını sallıyor;

— Halimize pek uygun düşen bir beyit geldi aklıma Süreyya Hanım.. Şeyhülislam Yahya Efendi'den;

— Hangisi?

"Bülbüller öter güller açmış şâd gönül yok
Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı bahârın.."

Hiç konuşmadan yürüyoruz. Sekiz-on adım sonra yine duraklıyor;

— Cenap Şehabeddin Bey'in şiirlerini sever misiniz Süreyya Hanım?

Nasıl bir cevap vermem gerektiğini kestiremiyorum. Yanlış anlaşılmaktan, cahil görünmekten korkarak;

— Zarif bir tarzı var, diyorum. "Fakat dili pek ağdalı.. Herkes çözemez o mısraları.."

Derin bir iç çekerek karşılıyor sözlerimi;

— Tek kusuru bu olsaydı keşke.. Kemal Paşa'ya, Kuvâ-yı Milliye hareketine inanmıyor bu adam.. Dârülfünûnun hangi şubesinde müderrislik yapsa o kutsal kürsüde vatanseverlerin aleyhine çirkin suçlamalarda bulunuyor..

Duyduklarım öylesine şaşırtıyor ki beni, ne söyleyeceğimi bilemeden laf olsun diye soruyorum;

— Size de hocalık ediyor mu?

— Şükürler olsun ki etmiyor.. Ben gelmeden birkaç ay önce Fransızca kısmından ayrılıp Osmanlı edebiyatı tarihi okutmaya başlamış.. Ama oradaki talebelerin gönlünde uyandırdığı nefret de her geçen gün çoğalıyor.. Hem tabib hem de şair olan birine hiç yakışmayan bu haller yakında büyük bir isyan yaratacak..

* * *

Yorganın ağırlığına dayanamayıp atıyorum üstümden. Odanın soğukluğu bile içimdeki yangını söndüremiyor. Öylesine sıkıntılı bir gece.. Güneş hiç doğmayacak sanki.. Karanlıkta saati göremiyorum, yalnız tıkırtısı kulağımda yankılanarak çekiç darbeleri gibi kafama vuruyor.. Aralıksız.. Tekdüze biçimde.. Kalkıp lambayı yaksam da biraz kitap okusam diyorum, ama gazımızın iyice azaldığını anımsayınca vazgeçiyorum. Ne kadar gecikse de sabah olacak elbet.. Yarın Salı.. Naim Bey görünmedi henüz.. Altı gün geçmiş.. Mektubumu hep yanımda taşıyorum, gelen giden yok.. Bu işte bir gariplik var ya.. Zaten Süheyla hoşlanmayacak cevabımdan.. Hoşlanmasın küçük hanım.. Ayrılmayacağım İstanbul'dan.. Edirne'ye taşınma fikrini annem de benimsemedi,

diye kocaman bir yalan uydurdum.. Gidemem buradan.. Damat beyin gölgesinde yaşayamam.. Hele bundan sonra asla.. Bir daha geldi mi Memduh Bey?.. Uğramak için ayıplanmayacak bir neden bulamıyor belki.. Yoksa gönlüm yanıldı da özür dilemekten başka amacı.. Nasıl olmaz? İki yıldır arıyormuş bizi.. "Gün kavuşuncaya kadar beklerim," diyen kimdi? Sözü bittiğinde vedalaşıp gidebilirdi.. Birlikte yürümek istedi.. Yol boyunca sırlarını paylaştı benimle.. İçim kıpır kıpır.. Gün ağarıncaya dek uyku tutmayacak herhalde.. Anneme Memduh Bey'i anlatabilsem.. Yapamam.. Boğulmak üzereyim.. Fırlıyorum yataktan.. Başucumdaki küçük sehpayı, duvarları tuta tuta pencerenin önüne ulaşıp stor perdeyi yukarı kaldırıyorum.. Nur-u Ziyâ Sokağı'nın caddeyle kesiştiği köşede yanan elektrik lambası her tarafı aydınlatmış.. Gerçek Beyoğlu hangisi acaba? Birkaç adım ötemizdeki ışıltılı dünya mı, bizim barındığımız gaz kokulu izbe mi? Tam geri çekileceğim anda silah sesleri duyuluyor. Birbiri ardınca patlıyor tabancalar.. Odanın kapısı hızla açılıyor.. Annem elinde yarısı erimiş bir mumla yaklaşıyor.. O da uyanıkmış demek.. Çocuk kandırırcasına beni yatıştırmaya çalışıyor;

— Korkma kızım, serhoşların marifetidir bu..

Bir haftadır inatla sustuğum, hatta Süheyla'ya yalan söylediğim halde birden aklımı yitirmişçesine;

— Edirne'ye gidelim mi? diye soruyorum.

Şaşırıyor haklı olarak. Duyduğunu kavramaya çalışıyor;

— Ne işimiz var Edirne'de?

— Süheyla çağırıyor anne.. Günlerdir sana anlatıp anlatmamakta kararsızdım.. Şevki her akşam söyleniyormuş, "durmasın gelsinler," diye.. Eğer istersek, mektubu getiren Naim Bey bizi toparlayıp götürecek..

Dinledikçe yüzü kasılıyor. Hırçınlıkla omuz silkiyor;

— Karışmasın damat bey bizim hayatımıza.. Rahmetli babanın aziz hatıralarından ayrılamam ben.. Ama seni zorla yanımda tutacak değilim.. Git arzu ediyorsan..

Koşup boynuna sarılıyorum hemen;

— Aynı şeyi düşünmüşüz anne.. Ben de adım atmam İs-

tanbul'dan dışarı.. Burada düşman varsa Edirne'ye de girmek üzereymiş..

Kaşları çatılıyor birden;

— Sen nereden biliyorsun bunu? Yoksa Süheyla sana ayrı bir mektup mu gönderdi?

Çocukça sevinip her şeyi berbat ettim. Onu kuşkulandıran sözlerimi açıklamaya çabalıyorum;

— Mektepte öyle konuşuluyordu.. Başka bir şey bildiğim yok..

Silah sesleri yeniden duyuluyor o sırada. Pek serhoş eğlencesine benzemiyor bu. Hemen perdeyi indiriyorum. Boğaz'da demirli gemilerden üstümüze ateş açıldığını bilsem yine korkmayacağını sanki.. Annem gitmek istemiyor ya.. Cevabımda yalancı çıkmadım.. Şevki'nin gölgesi çekildi başımdan.. O var şimdi İstanbul'da.. Düşman bile titretemiyor yüreğimi.. Dar zamanda yetişip bizi kurtaracakmış gibi.. Naim Bey'de hissetmediğim bir sıcaklık.. Kızmıyorum, nefret etmiyorum bize uzak durdukları için.. Utanmasam onlar haklıymış, diyeceğim neredeyse.. Zaten Urfa silik bir fotografi gözümün önünde.. Babam da kaybolmuş içinde.. Orada geçen bir buçuk yıl kapkara bir boşluk.. Belleğimi zorlasam da anımsayamıyorum hiçbir şey.. Hiçbir şey..

— Bu gece ayrı yatmayalım Süreyya.. Hem sabaha ne kaldı şunda..

Mumu sehpaya bırakmış, benim yatağıma sokuluyor annem. Duvar dibine doğru çekiliyor. Yorganın altına girerken az önce bedenimi saran yangının söndüğünü fark ediyorum. Aksine üşüyorum şimdi. Kedi dilinden küçük aleve üfleyip karanlığa gömülüyoruz. Tabancalar susmuş.. Biz de hiç konuşmuyoruz. Ellerim, ayaklarım buzlu suya batmışçasına soğuk. Çocukluğumda da korktuğum zaman hep böyle olurdum. Bu gece yalnız korku değil kanımı donduran.. Yarın uğrar mı acaba? Şükriye Hanım yırtık pabuçlarını sürükleyerek sınıfa koşup haber verse yine.. Ya Naim Bey'se gelen? Mektubum hazır cebimde.. Kusura bakma Süheyla'cığım, ayak basmayacağız Edirne'ye.. Senin pek güvendiğin Şevki varsa, burada da Memduh Bey var artık.. Bir

gelseydi.. Aklımı zorlukla ondan uzaklaştırıp sabah anlatacağım dersleri düşünmeye çalışıyorum.. İklimlerden söz edeceğim karnı aç, sırtı yamalı yetimlere.. Bitlere yuva olmuş kirli kafalarını kaşıya kaşıya dinleyecekler, ama gözleri bomboş bakacak.. Ben de aptalca konuşup duracağım kürsüde.. Dünyanın neresinde yaz yaşanırken, neresinde kış olur? Bu odada.. İlkyaz gecesinde kar yağıyor sanki.. Annem horlamaya başladı.. Saatin tıkırtısını da bastırıyor.. Dayanamıyorum.. Midem de rahat değil.. Hem bulanıyor hem kasılıyor.. Akşam sofrasında bir şey yemedim ki.. Un çorbasından, bulgur lapasından, patates haşlamasından tiksiniyorum artık.. İki köfte bulabilirsek bayram günüdür.. Meyvenin adını unuttuk neredeyse.. Bostan döküntüsü bile yok.. Şeker de.. Bulunsa da çuvallarda kirlenmiş, kararmış hepsi.. Zaten kirli olmayan ne var ki? Her şey küf kokulu.. İnsanlar da.. Elmas tenli beyaz Rus kadınları parfümlere bulanmış ama.. İngiliz, Fransız, İtalyan askerleriyle kol kola gezen Türk kızları.. Losyon akıyor süslü elbiselerinden.. Kafeşantanlar sıcacık.. Akordeon çalıyor.. Uzakta çok.. Çilekli pastalar şampanyalı.. Piyanoda sarışın Rus.. Osmanlı kadını hangisi?.. Çikolatalar avuçla.. Cadde ne aydınlık.. Bir gülüşe karşılık.. Öpmek pahalı.. Bir kutu fondanlık kahkahalar.. Le Bon yakında.. Zahariadis mağazasından Bon Marché'ye geçmeli.. Silahlı herkes.. Havlular pembe.. Kolonya bitmiş.. Boğaz gemi içinde.. Babamın elbisesi yıldızlı.. Şapkalı kadınlar Rus.. Edirne kara çarşaflı.. Yunan topları çevrilmiş.. Memduh Bey manastıra gidecek daha.. Şevki beklesin.. Ellisekiz Meydanı yok ki.. Naim Bey uğrasa Urfa'ya bulur.. Akrabamdır Memduh.. Ayıp değil.. Korur bizi.. Madam Avedis pencerede.. Süryânî rahibesi gibi.. Meydan Süleymaniye'ye uzak.. Dârülfünûn kapanacak.. Damat Ferit gazetede.. Sadâret boş.. Fransızlar gitmez ki.. Dönmezmiş.. Urfa soğuk zaten.. Hangi elbisem kırmızı?.. Şeker küflenmiş.. Bit dolu.. Naim Bey görse.. Çanlar çalıyor.. Yine gelseydi.. Zafer bu.. Düşman gitmiş.. Çın çın ötüyor.. Çın çın.. Çın çın.. Bütün kiliselerde.. Karanlık ne koyu.. Hiç susmuyor. Çın çın.. Çın.. Sıçrıyorum.. Annemle çarpışıyoruz.. Mumu yakmış yeniden.. Kapıda biri çıngırağı sallayıp duruyor..

Ama kim? Gecenin bu vaktinde.. Stor perdenin altından ince bir aydınlık sızmış.. Sabah alacası öyleyse.. Fırlayıp gidecek oluyorum; annem kolumdan tutmuş, bırakmıyor;

— Sana düşmez açmak, geri dur..

Işığı da alıp götürüyor sofaya. Ben de ardından çıkıyorum. Bir sandalyenin başında böyle durumlar için hazır bulundurduğu siyah örtüyü başına atıp kapıya koşuyor. Birkaç adım geride dinliyorum konuştuklarını;

— Buyrun.. Kimi aradınız?

Duyduğum mırıltılardan bir erkekle karşı karşıya olduğunu anlıyorum. Sonra annem içeri çağırıyor beklenmedik konuğumuzu. O girmeden odaya kaçıp püsküllerli kopmuş kırmızı terliklerimi ayağıma takıyorum. Eskimiş yeşil sabahlığımı giyiniyorum. Saçlarıma elimle çekidüzen verirken kapı aralığından söyleşmeleri geliyor kulağıma;

— Rahatsız ettim efendim..

— Estağfirullah Naim Bey oğlum.. Aileden sayılırsınız siz.. Ayakta kalmayın lütfen..

Naim Bey.. Bizim evin yolunu bilmez ki.. Süheyla vermiştir adresi.. İyi de, mektebe gelmek dururken.. Hem de alacakaranlıkta.. Usulca dışarı süzülüyorum.. O anda yüreğim yerinden oynuyor.. Çünkü Naim Bey değil.. O gelmiş.. Sesinden nasıl tanıyamadım? Uyku sersemliği var ya.. Yerde ararken gökte buldum.. yok, tersiydi sanki.. Gökte ararken.. Aman her neyse.. Gördüğüm gerçek olamaz zaten.. Henüz uyanamadım da düşüme girdi bu adam.. Yoksa bir tansık.. Ürkek bakıyor yüzüme.. Annemi daha fazla yanıltmamak için açıklamayı benim yapmamı bekliyor.. Aklım uçup gitmiş.. Toparlanamıyorum.. Ona düşüyor bu zor görev;

— Beni başka birine benzettiniz herhalde hanımefendi.. Bendeniz Memduh.. Urfa'da, karşı komşunuz Mihman Ağa'nın oğlu..

Annemin tepki göstereceğinden korkuyor olsa gerek, ona zaman bırakmadan soluk soluğa konuşmasını sürdürüyor;

— Bu saatte kapınızı çalmakla ayıp ettiğimin farkındayım efendim.. Ama mecburdum buna.. Durum çok kötü.. Dün gece

yarısından sonra İstanbul resmen işgal edildi.. Şehzadebaşı'nda Muzıka Karakolu'nu basmış İngilizler.. Askerlerimizi uykuda dipçikle şehit etmişler.. Sokaklar, iskeleler, istasyonlar hep onların denetiminde artık.. Sakın evden çıkmayın.. Ben bile zor geldim Süleymaniye'den buraya.. Sizleri uyarmak için..

* * *

Annem boşalmış çay bardağını avuçları arasında sımsıkı kavramış oturuyor karşımda. Memduh Bey gideli iki saat oldu; pek az konuştuk bu zaman içinde. İstanbul'a neden geldiğini, iki yıldır bizi aradığını, mektepte uzun uzun konuşup sonra birlikte sokağın başına kadar yürüdüğümüzü kısaca anlattım. İşgalin acısından mı bilmem, başka bir şey sormadı bana. Acaba içinde mi saklıyor öfkesini? Memleketin başındaki uğursuzluktan da söz açmıyor. Doğrusu şaşılacak bir şey değil ya.. Sokağa çıkmamalıymışız bir süre.. Boğaz'daki gemilerde ne kadar asker varsa boşalmış şehrin yüzüne. Atabilecek miyiz bu ağır yükü sırtımızdan? Hiç umudum yok. Memduh Bey akşam yeniden uğramaya çalışacakmış. "*Ekmeğiniz bitmişse getireyim,*" dedi. Bunu söylerken annemin yüzüne baktım; hoşlanmıştı. Konuşsa keşke.. Böyle susmasa.. "Çayımız kaldı mı?" diye sordu konuğumuzu uğurladıktan sonra. Torbanın dibinde bir tutam vardı ancak. Limonataya benzer bir şey oldu demlediğimizde. Yedi tane zeytin –dördünü bana bıraktı– parmak büyüklüğünde bir parça küflü peynir, kupkuru ekmekle karnımızı doyurduk sözde. Birbirimize belli etmesek de sofra başında hep onu düşündük..

— Süreyya..

Annemin seslenişiyle irkiliyorum. Bardağı masaya bırakmış, ellerini ovuşturarak gözümün içine bakıyor;

— .. Bu oğlan sana sevdalı mı?

Dilim karşılık bulamıyor sorusuna. Kendim de bilmiyorum çünkü. Masadaki ekmek kırıntılarını parmağımın ucuyla boşalmış zeytin tabağına atıyorum durmadan. O anda benden alamadığı cevabı kendi veriyor;

— Yoksa niye arasın bunca yıldan sonra?

Memnun olmuş anlaşılan Memduh Bey'in gelişinden. Kimseden hoşlanmayan, burnu havada kızı bu adamı beğenir mi, diye merak ediyor;

— Değil mi Süreyya?

— Bilmem ki..

Bir an beni bırakıp Urfa'ya gidiyor aklı. Mangaldaki külleri eşeleyip de altından köz bulmuşçasına anılarını canlandırıyor.

— Fakat bu çocuğun anası yoktu galiba.. Baba-oğul yaşıyorlardı karşı evde..

Nasıl anlatırım şimdi ona Süryânî gelin masalını? Gücüm yetmez ki.. İçim kıpır kıpır.. Geçiştirmek zorunda kalıyorum;

— Yanlış biliyormuşuz demek.. Varmış..

Başını sallıyor. O da fazla önemsemiyor bunu. Aklı fikri Memduh Bey'de çünkü. Hoşuna gitti bizi sahiplenmesi. Pek belli etmese de Şevki'ye fazla kanı kaynamadı hiçbir zaman. Süheyla'nın hatırına severmiş gibi göründü. Doğrusu bir kusuru da yok ama yıldız barışması dedikleri bu olsa gerek; gönülden benimsemedi onu. Ben de öyle. Oysa bu adam Urfa'dan bir top ateş getirdi sanki.. Birden Naim Bey geliyor aklıma. İyi ki anneme söz etmemişim Süheyla'nın düşüncesinden. Bir de onu tanıyalım, deseydi.. Ucuz kurtulmuşum.. Akşam yeniden uğrayacak.. Ya sokakta yolunu çevirse düşman askerleri? Bir suç yükleyemezler ki.. Silahı bile yoktur.. Acaba?

Kalkıp sofrayı toplayacağım anda çıngırak sesi duyuluyor yine. Korkuyla birbirimize bakıyoruz. Beğendikleri evi karargâh yapmak üzere boşalttırıyormuş bu namussuzlar.. Gerçi bu izbe hoşlarına gitmez ya.. İçindeki kadınlara göz koysalar.. Çalıyor işte.. Açmamak daha mı iyi? Kapıyı kırıp girerler sonunda.. Annem siyah başörtüsünü sarınıp ağır adımlarla gidiyor.. Hafifçe aralıyor.. O gelmiş.. Akşamı beklemeden.. Kucağı dolu.. İki somun ekmek.. Filede birkaç patates.. Soğan.. Gazeteye sarılı bir şey daha var.. Ya helva ya da peynir.. Hızla içeri dalıp dirseğiyle kapıyı kapatıyor. Elindekileri anneme verirken görevini tamamlamış bir kumandan edasıyla;

— Bunlar sizi birkaç gün idare eder hanımefendi, diyor.

Annem de sandalyeyi gösteriyor dinlenmesi için;

— Zahmet etmişsiniz bey oğlum.. Oturun da bir soluk alın..

Göz göze geliyoruz. Benimle fazla ilgilenmez görünmek istiyor olacak, hafifçe yan dönerek ilişiyor. Fesini çıkarıp alnında birikmiş teri eliyle sildikten sonra setresinin cebinden dörde katlanmış bir kâğıt çıkartıyor. Bir yandan da şehirdeki durumu anlatmaya çalışıyor;

— Halimiz pek kötü efendim.. Harbiye Nezareti, Tophane Kışlası, Harbiye Telgrafhânesi işgal edilmiş.. Anadolu'ya geçiş yasaklanmış..

Annem ayakta iki yana sallanarak dinliyor korkunç haberleri. Memduh Bey hiç durmadan konuşuyor;

— Şu gördüğünüz lanetli yazı İngiliz Kumandan Wilson'ın İstanbul halkına duyurusudur.. Gelirken burnuma dayadı alçaklar.. Sokak başlarına da asmışlar zaten.. Türkçe, İngilizce, Fransızca, Rumca, Ermenice lisanlarıyla haddimizi bildiriyor hazret..

Ağlamaklı bir sesle soruyor annem;

— Neler diyor bey oğlum?

— İstanbul'da güvenliği sağlamak amacıyla sıkıyönetim ilânına karar vermişler.. Kuvâ-yı Milliye'nin eşkıyalığından korktukları için.. Sakin davranır, emirlerine karşı gelmezsek canımız yanmazmış.. Aksi halde fena cezalandırılacakmışız.. Ateşli silah, bıçak, hançer taşıyamazmışız.. Demiryolları, caddeler, telgraf, telefon idareleri, ışıklandırma ile su şebekeleri de onların yönetimindeymiş.. İtilaf kuvvetleri pasaport dairesinden izin almadıkça Pendik hattından öteye geçemezmişiz..

Kâğıdı buruşturup yere atıyor Memduh Bey. Annem de daha fazla dayanamayıp öbür sandalyeye ilişiyor. Elini uzatıp konuğumuzdan yardım istercesine mırıldanıyor;

— Ne yapacağız evladım?

— Bu namussuzların emrine itaat edeceğiz hanımefendi.. Doğrusu edermiş gibi görünüp saman altından su yürüteceğiz..

"Kum Gülü"

Kış 1926 / Urfa

Kesilmiş dut ağacı.. Avluda havuz kırmızı.. Zerdali çiçekli.. Askerler Fransız.. Balıkların rengi ateş kuyu başında.. İnönü ovasında tipi çok.. Seçilmiyor dağlar.. Urfa cehennem.. Karanlıkta mitralyöz sesi.. Süreyya korkar.. Islak ıslak Beyoğlu.. Yunan ordusu Süryânî.. Süleymaniye'de yalnız.. Rahibeler kuşatmış.. Kapısı açık.. Afyon yakınmış.. Seniyye Hanım kilisede yatıyor. Şarapnel yağmuru acı.. Albay İsmet Bey tepede.. *"Yürüyün evlatlar.."* Kuşlar üstümüzde.. İshak salıvermiş sürüyle.. Yollar güvercin ölüsü.. Postalarım eziyor karda.. Vıcık vıcık leş.. Mermi kalmamış.. Düzlükte kaldım.. Ayaklarımda kan donmuş.. Sol yanım kesik.. Bağırabilsem.. Tünel'den duyar mı?.. Tramvaylar ne hızlı.. Zâbitler taşıyor yaralı.. Ben de içinde.. Süreyya su dibinde gülümsüyor.. Süreyya.. Süreyya..

Güneş odanın ortasında.. Sabah mı yoksa? Al karanfiller ilmek ilmek solar bu demde.. Karyolada tek başınayım.. Aynalı konsolda pembe kum gülü.. Urfa'dayım.. Ama nasıl geldim?

* * *

Tren yavaşlamaya başladı. Karanlıkta yol aldığımızdan hangi istasyona yaklaştığımızı bilemiyordum. Doğrusu benim için fark etmezdi. Son durakta inecektim zaten. Günün ilk ışıklarıyla denizi görecek, ardından da İstanbul'a ayak basacaktım. Akşam alacasında Ankara garından törenle uğurlanmış yedi vagon dolusu gazi saatlerdir batıya doğru ilerlemekteydik. Yorgunduk. Hem de

ölesiye. Savaş tam zamanında bitmişti. Bir gün daha uzasa, elimiz silah tutamayacak, parmaklarımız tetiği çekemeyecekti sanki..

İniltiler, horultular, anlaşılmaz mırıltılarla sayıklamalar birbirine karışmıştı. Düşlerinde o korkunç anları yeniden yaşayan, düşmanla çarpıştığını sanıp çırpınanlar da az değildi. Gece yarısında lambalar söndürülmüş; Polatlı'yı geçerken pencerelerden süzülen dolunay da bizi rahatsız etmekten çekinir gibi Bilecik'ten sonra buluta girince hepimiz karaltı haline gelmiştik. Ancak seslerden anlamaya çalışıyordum kimin ne yaptığını. Benden başka uyanık da yoktu belki.. Nefer, çavuş, zâbit yüzlerce bitkin asker, ara istasyonlarda üçer-beşer eksilerek gidiyorduk işte.. Bazılarının yolculuğu Haydarpaşa'da bitmeyecek, oradan Trakya'ya kadar uzanacaktı. Bindiğimizde biraz diriydi herkes. Memleketine, ocağına kavuşacak olmanın sevinciyle türkü söyleyenler bile vardı içimizde. Urfa kokusu taşımıyorsa da hoşuma gitmişti dinlediklerim. Savaştığımız cepheleri, aldığımız yaraları, kumandanlarımızı anlattık uzun uzun birbirimize. Mustafa Kemal Paşa'nın adı geçince tren sarsılıyordu sanki.. Öylesine coşuyorduk hepimiz.. Benim gibi onu hiç görememiş olanlar hem merak ediyor, hem de yazıklanıyorduk. Derken yine kendi kabuğumuza çekilip geride bıraktığımız yakınlarımızı anımsıyorduk..

* * *

— Ben alışmışım göçebeliğe oğul.. On dört yaşından beri hiçbir yere ait değilim.. Kim olduğumu bile unutmuşum artık..

Avucunda tuttuğu pembe kum gülünü okşayarak söyledi annem bunları. Çöllerde pek az bulunan, alçıtaşına pirinç büyüklüğünde billur taneciklerin yapışmasıyla kendiliğinden oluşan doğa süsü, evinden uzaklaştırıldığı zaman yanında götürdüğü, ömür boyunca da yanından ayırmadığı tek nesneydi. Babamın hediyesiydi çünkü. İstemese de töre baskısıyla boşamak zorunda kaldığı karısının Halep'e gitmediğini, Urfa'daki rahibeler evine sığındığını öğrendikten sonra gizli gizli buluştukları günlerde onu hep elinde görmüş, büyüleyici ışık yansımalarını birlikte seyre dalıp hoşça geçen demleri anımsarken pişmanlığı bin kat daha artmıştı

herhalde.. Bense bilmeden kovmuştum onu kendi odasından.. Onunla kucaklaşıp eve döndüğüm akşam babama hesap sormuştum.. Şal hırkasının içinde küçüldü, yok oldu sanki.. Ellerini ovuşturmaya başladı; *"Billah söyleyecektim oğul,"* dedi. *"Birden ağır gelir gönlüne, diye yavaş yavaş anlatacaktım.. Önce ölmediğini bildirdim.. Ötesinin de bir vakti gelecekti elbet.."*

* * *

Sabah güneşi kafesli pencereden annemin üstüne dökülmüştü. Esmer yüzü solgun görünüyordu. Birazdan terk edecektik iki yıldır içinde barındığımız kiralık evi. Eşyalarımızı yoksullara dağıtıp bir tahta bavul, bir de bohçayla Beyoğlu'na çıkacaktık. Süreyya'nın annesi Seniyye Hanım, savaş bitinceye kadar onu yalnız bırakıp da huzursuz olmamam için yanlarında konuk etmek istemişti. Hakları ödenmezdi doğrusu o iyi insanların. Yine de sinsi bir kurt ara sıra beynime giriyor, Urfa'da kendilerine soğuk davranmamızın öcünü şimdi bizi utandırarak aldıklarını söylüyordu. Aslında annemin hiç günahı yoktu bu işte. Bana karşı da kötü niyet beslediklerine inanmak istemiyordum.

Kirlenmiş duvarlara, tahtaları bel vermiş tavana baktım.. Süleymaniye'nin bir kuytusunda, kuş yuvası gibi altta tek, yukarda iki odalı viranede geçen zamanlarımızı düşündüm. Babamın ölümünden sonra hem dârülfünûnda okuyabilmek hem de annemi rahibe elbisesinden kurtarıp birlikte yeni bir hayata başlayabilmek üzere mallarımızı satıp paraya çevirmiştim. Ama gösterişli bir dünya kurmamıştık İstanbul'da. Herkesin çektiği yokluğu, kıtlığı paylaşan, kendi yağıyla kavrulan insanlardık görünüşte. Memleketin perişanlığına karşın varlıklı yaşamak utandırıcı olduğu kadar tehlikeliydi. Akşamları komşu çocuklarına Fransızca, edebiyat, güzel yazı dersleri verip geçimimizi sağlıyordum sözde.. Oysa bugün Süreyya'nın evine iki kese dolusu altınla gidecektik. Büyükçe olanı Seniyye Hanım'a teslim edecekti annem, süresi bilinmeyen konukluğuna karşılık; öbürü de koynunda saklı kalacaktı. Ya hiç dönmezsem cepheden? Ne o dile getiriyordu bu

korkunç olasılığı ne de ben. Tüm vatanseverler gibi gizlice Anadolu'ya geçecek, kurtuluş hareketine katılacaktım. Mütarekenin boyun eğmek değil, aldatıcı bir sessizlik olduğunu anlayacaktı memlekete doluşan kargalar. Annem ise bir sürgüne gidiyordu işte.. Tanımadığı insanların yanında her gün oğlunun acı haberini bekleyerek yaşamak ne zor gelecekti ona. İkinci defa ayrılmak zorundaydı benden.. Üstelik otuz yaşında, koskoca bir erkekti şimdi yitireceği.. Yıllar yılı ancak uzaktan görebildiği, ummadığı anda kavuştuğuydu.. Zaten hiç kimsesi yoktu hayatta.. *"On dört yaşından beri hiçbir yere ait değilim.. Kim olduğumu bile unutmuşum artık.."* Haklıydı. Yapayalnızdı dünyada ben olmasam. Sadık hizmetçisi Anka çoktan ölmüş; Halep'teki kendisine benzeyen sarmanı bile sokak köpekleri parçalamıştı Urfa'da. Dayanamazdı şehit düştüğümü duyunca. Süreyya da öyle.. Yoksa aradan zaman geçerse.. Çok uzun zaman.. Başkasını sevebilir miydi? Evlenir miydi? Ürperdim bunu düşününce.. Biliyordum, yüreği sağlamdı.. Ucuz sevdaların yolcusu olamazdı o.. Soyluydu.. Birbirimizi beklemiştik sanki.. Unutabilir miydi beni?

— Kalk gidelim gözüm oğul.. Yolumuz ıraktır..

Avucunda tuttuğu kum gülünü yanında açık duran bohçaya attı annem. Dört ucunu sımsıkı düğümleyip ayağa fırladı;

— Haydi..

* * *

Güneş altında yağan sulu sepkenle ıslanarak Nûr-u Ziyâ Sokağı'na vardık. Havanın garipliği memleketin kaderine benziyordu. İşgalin acısıyla gözümüz kan ağlasa da başımızın üstünde parlaklığını yitirmeyen umut ışığı vardı. Kurtulacaktık.

Çıngırağı ikinci defa sallamama gerek kalmadan açıldı kapı. Pencereden görmüş olmalıydı ana-kız gelişimizi. Seniyye Hanım kollarını uzatıp kız kardeşini karşılarcasına muhabbetle annemi kucakladı. Süreyya elini öptü, nemlenmiş bohçası ile çarşafını aldı. Sonra kaçamak bir bakışla beni selamladı. İki yaşlı kadın aramızdaki adı konulmamış beraberliği –bilmem yaşadığımız kara günlerin derdinden bilmem olgunluklarından– sessizce

kabullenmiş, bizi asla sorgulamamışlardı. Öyle kendiliğinden dünür olmuşlardı sanki..

Hiç konuşmadan girdik içeri. Süleymaniye'den Beyoğlu'na kadar annemle de pek söyleşmemiştik zaten. Üzüntüyle korku birbirine karışınca böyle suskunlaşıyordu insan. Kolumda derman bırakmayan tahta bavulu bir sandalyenin dibine bırakırken Seniyye Hanım'ın dili çözüldü;

— Soframız hazır, buyrun.. Kıtlıkta Allah ne verdiyse işte..

Annem umutla yüzüme baktı. Sonu belirsiz ayrılığımızın beş -on dakika gecikmesi bile onu mutlu edecekti. Oysa zamansızdım. Gözlerimi kaçırarak mırıldandım;

— Kalamam efendim, hemen gideceğim..

Süreyya'nın sarardığını fark ettim o anda. Konsola yaslandı. Başı dönmüştü belki.. Çaresizliğimi anlatmak hiç kolay olmadı;

— Zeytinburnu iskelesinde bir balıkçı teknesi bekliyor.. Altı arkadaş bir saat içinde Karadeniz'e doğru hareket edeceğiz.. Orada bir yelkenliye geçip Sinop limanına ulaşacağız.. Sonra da kısmetse Ankara'ya..

Daha fazla oyalanmaya ne vaktim ne de gücüm vardı. Titremeye başlamıştım. Bir de ağlarsam, dedim.. Kadınların karşısında.. Rezillik bir yana acıyı yoğunlaştıracaktım.. Koşup anneme sarıldım. Elini öptüm. Sonra Seniyye Hanım'ın kini. Süreyya'yla bakıştık. Hepsi o kadar.. Kucaklaşabilseydik.. Kokusunu içimde götürebilseydim cepheye.. Olmadı.. Bavulu elime vermeye davrandı;

— Almayacağım, dedim. "Annemin eşyaları var onun içinde.. Ben dikkât çekmeden gitmek zorundayım.."

Fesimi düzelttim pek lazımmış gibi.. Paltomun yakasını kaldırıp sımsıkı sarınırken son bir kez baktım üçüne;

— Allah'a emanet olun..

Der demez fırladım sulusepkenle ıslanmış sokağa..

* * *

Büyük bir sarsıntıyla durdu tren. Bizim vagonda hiç kıpırtı olmadı. Ama başka kapıların açılıp kapandığını duyuyor, pencerenin önünden geçen karaltıları fark ediyordum. Bir an başımı

sağ tarafa çevirince, cam fanuslarda yanan dev kandillerin ışığında "GEBZE" yazısını gördüm. Demek ki az kalmıştı İstanbul'a.. Söğütlüçeşme'yi geçtik mi, Haydarpaşa..

Yeniden hareket ettik. Karanlık biraz hafiflemişti. Sabah yakındı elbet. Yine horlamalar, çırpınmalar, sayıklamalar başladı. Kiminin gözünü şarapnel parçalamış, kiminin kolu ya da bacağı kopmuştu. Ben talihli sayılırdım. Sırtımda, karnımda, bir de sol şakağımda silinmez izler taşıyordum yalnızca. Ama hepimizin ortak bir yanı vardı; ruhumuz yaralıydı. Zafere rağmen yaralıydık. İyileşecek miydik bilmem? Arkadaşlarımız gözümüzün önünde can verirken dönüp bakamamıştık. Üstelik sevdiklerimizle haberleşme bağımız da kesilmişti uzun zamandır. Bizi evlerimize yaklaştıran lokomotif bu kadar hızlı gitmese daha mı iyi olurdu acaba? Annem sağ mıydı? Ya Seniyye Hanım? Yalnız Süreyya gülümsüyordu uzakta.. Sabırsızdı..

* * *

Kum gülü biraz solmuş sanki.. Pembeliğini yitirmiş.. Güneş, üstüne düştüğünden belki.. Daha önce de yanıltmıştı beni böyle.. Işık çekilince koyulaşıyor yeniden.. Saat dokuzu geçmiş.. Süreyya yok.. İlk ders Fransızcaydı.. Sevinmiştir çocuklar.. Biz de bayram etmez miydik muallimlerden biri gelmeyince? Kalkmalıyım.. Ama görünmez bir el bedenimi yatağa bastırıyor.. Gücüm kalmamış ki.. Süreyya nerede? Karyolada yalnızım.. Urfa'da.. Oda gölgeleniyor yavaş yavaş. Sabah değil de akşam alacası mı? Gün çekildi işte.. Neden yatıyorum? Her şey aldatıyor beni.. Aklım en başta.. Kıpırdayamıyorum. İshak'ın annesi gibi.. Sara Teyze kollarını hareket ettirebiliyordu hiç olmazsa.. Vurmuşlar arkadaşımı Gümrük Han önünde.. Casusluk yaptığını sanmışlar.. Güvercinleriyle Fransız askerlerine haber uçuruyor diye.. Urfa'da kalsaydım korurdum onu.. Herkese anlatırdım onun kimseye bulaşmayacağını.. İyi çocuktu İshak.. Kötülere yaklaşmazdı. İnanmamışlar.. Tek kurşunla.. Başından.. Keşke annesi öldüğünde sözünde durup satsaydı kuşlarını.. Bir kulübe kursaydı dağ başında. Hava da ne soğuk.. Birden gümbürtü başlıyor kulağımın dibinde..

Yanım bomboş.. Süreyya gitmiş.. Burnumda kan kokusu.. Dağ yerinden oynamış.. Üstüme üstüme geliyor.. Tipi boğmasa kaçacağım.. Şarapnel sayısız.. Boynum sızlıyor.. Şakağım daha çok.. İnönü ovası uçsuz.. Mülâzımlar düşmüş karda.. Çavuş kanlı.. İhtiyat zâbiti öne geçmez.. Yüzbaşım ölmüş.. Kumandan gerek.. Üç neferim şehit bugün.. Yunan ordusu ne yakın.. Tepeyi aştık mı Sakarya.. Afyon sıcak.. Nasıl koştum ben yolu? Albay İsmet Bey tepede.. Kemal Paşa'nın yüzü yok.. Görünmüyor gözleri mavi.. Boğaz'da sular öyle.. Gemiler yan yana.. Toplar Beyoğlu'na çıkmış.. Süreyya korkar.. Annem altın verse.. Koynunda dolu mitralyöz.. Susmuyor.. Sırtım acımasa.. Urfalı var mı taburda? Çavuş, İshak'a benzer.. Gümrük Han kapısında boylu boyunca.. Ateş yağmuru Sakarya'da akıyor.. Köprü kırılmış.. Ama ben Afyon'u geçemedim. Kurşunlar kuş kadar İnönü'de.. Kaçamam.. Süreyya gelseydi.. Süreyya.. Süreyya.. Süreyya..

— Memduh.. Hele kalk kurban..

— Anne

— Düş mü gördün yine?

— Harp içindeydim..

— Bellidir..

— Süreyya'yı kaybediyorum o kargaşada..

— Duydum oğul, adını sayıklardın..

Güneş yine odanın ortasında.. Kum gülü aynı pembelikte.. Az önce kararmamış mıydı hava? Akşam olmamış mıydı? Korkuyla soruyorum;

— Süreyya nerede?

— Bu vakitte nerede olacak? Mektebe gitmiştir..

Her gece onu yitirdiğimi sanıyorum.. Sabah uyanınca çocukça seviniyorum böyle.. Sevdiğim kız karım olmuş.. Belleğim gel-git yaşıyor düş biterken.. Saat dokuz buçuk.. Ayaklanmak istiyorum, annem bırakmıyor. Bir zamanlar Gülnar Hanım'ın yaptığı gibi parmaklarıyla usul usul saçlarımı tarıyor;

— Hele mahmurluğunu atamamışsın Memduh'um..

— Geç kaldım anne.. İlk ders Fransızcaydı.. Ayıp ettim..

— Bugün de öyle olsun..

— Sık sık yapıyorum bunu.. Keşke daha önce uyandırsaydın..

— Gelin hanım elleme demiştir giderken.. Sabaha kadar çırpınmışsın oğul..

— Aklım bir o yana bir bu yana savrulup duruyor her gece.. Düşlerim bulanık.. Kopuk kopuk.. Kendim İnönü cephesindeyim, gözüm Sakarya'da.. Sonra İstanbul görünüyor uzaktan.. Süreyya sisler arasında gülümsüyor.. Sen hiç gitmemişsin evlerine.. Süleymaniye'de yalnızsın..

— Harp cehennemdir oğul.. Kurtulsan da zebâniler peşinden gelir..

— Geçmeyecek mi bu kötü haller?

— Atı var, rahtı var, her işin bir vakti var..

Yıllar yılı memleketten memlekete sürüklense de; Halep'ten bugün gelmiş bir Süryânî kızı sanırdım ben annemi. Oysa çoktan Urfalı olmuş. Atasözlerini bile benimseyecek kadar.. Düşünürken güçlü bir aksırma sesi duyuluyor dışardan. Hemen kulak kabartıyor;

— Bir Allah kulu hapşırmıştır sözümüzün üstüne.. Sabır gelmiştir sana oğul.. Az bekleyesin ki iyi olasın..

— Dört yıl yetmez mi?

Buna cevap veremiyor işte. Boyun bükerek susuyor karşımda. Sıkıntı basıyor birden. Avluya bakan dar pencerelerden birinin önüne yaklaşıyorum. Güvercinler konmuş şadırvanın tepesine. Belki de İshak'ın azat ettiklerinden birkaçı.. Daha fazla bunalmamak için zorlukla uzaklaştırıyorum arkadaşımı belleğimden.. Birazdan geri geleceğini bilsem de..

İçinde yaşadığımız Urfa evi çocukluğumun, delikanlılık yıllarımın anılarını taşımıyorsa da ona çok benziyor. Arkada harem bölümü, sokak yanında selamlık.. Aynı havuz, aynı çiçeklik.. Ama babam yok.. Gülnar Hanım yok.. Kedimiz Güneş yok.. Hem dönecek miydim ben buraya? Mallarımızı satıp annemi rahibe elbisesinden kurtardıktan sonra İstanbul yolunu tutarken böylesi var mıydı hesapta? Süreyya'nın izini bulamasaydım.. Evlenmiş olsaydı.. Ona kendimi sevdiremeseydim.. Cephede ölseydim..

* * *

— İkimiz aynı anda, aynı düşü görebilir miyiz Süreyya?

— Göremeyiz..

— Öyleyse bu bir tansık..

— Belki.. Sağ olduğundan umut kesmiştim çünkü..

— Avucunda ne var senin?

— Kum gülü..

— Nereden buldun onu?

— Annen verdi sen gittikten sonra.. Sevda tılsımıdır, iyi sakla, Memduh'u sana getirecek, demişti..

— Hem bedeninde hem de ruhunda silinmeyecek izler taşıyan, saçı, bıyığı kırlaşmış, omuzları çökmüş bir gaziyi kabul eder misin kocalığa?

— Ya sen, büklümlerine gümüş rengi teller sarılmış, beklemekten benzi solmuş bir gelin ister misin?

* * *

Kapı gıcırtısıyla irkiliyorum. Bakışlarımı içeri çevirdiğimde annemi görüyorum. Odadan ne zaman çıkmış da elinde küçük siniyle geri dönüyor?

— Seniyye Hanım'dan öğrenmiştim yoğurtlu pirinç çorbasını.. Toprağı bol olsun, o kıtlık günlerinde bile bir şeyler buluşturup sofrayı boş bırakmayan pek hünerli, asil bir kadındı..

* * *

— İyi ki savaşa giderken anneni bize getirmişsin Memduh.. Yoksa ne yapacaktım tek başına? Kimsesizlik kolay mı?

— Edirne'ye giderdin.. Hemşirenin yanına..

— Düşman yolları kesmişken?.. Başımda erkek olmadan?

— Haklısın, aptalca konuştum..

— Annemin cenazesini bile zor kaldırdık o felaket içinde.. Feriha Hanım ikinci annem oldu sanki.. Kimi gün birbirimize sarılıp ağlaştık, kimi gün senin için dua ettik..

— Şimdi kararın nedir Süreyya? Nerede yaşamak istersin?

— Urfa'da..

— Şaka mı bu?

— Değil, gerçekten gitmek istiyorum İstanbul'dan.. Hep acı verdi bana..

— Urfa'yı sevebileceğini ummazdım..

— Sevmeye çalışacağım.. Birbirimizi hiç tanımadık ki o şehrin halkıyla.. Hem neden bilmem, beni oralara çeken garip bir duygu var içimde.. Belki de babam Urfa'da yatıyor diye..

— Annen de burada ama..

— Doğru, çok sevdiği şehirde.. O, İstanbul'dan ayrılmak istemezdi.. Oysa babam, sürgün edildiği bir memlekette yapayalnız şimdi..

* * *

Annem hafifçe sırtıma vuruyor;

— Çorban soğuyacak oğul.. Hadi elini, yüzünü yıka da gel..

Yoğurtlu pirinç çorbası.. Seniyye Hanım'ın hatırası.. Nane serpilmiş üzerine.. İçim istemese de annemi üzmemek için birkaç kaşık içmek zorundayım. Tam dışarı çıkacağım anda eyvan merdiveninde telaşlı bir ayak sesi duyuluyor. Hemen ardından da Süreyya'yı görüyorum. Benzi uçuk.. Saçları darmadağın.. Daha uzaktan heyecanla sesleniyor;

— Telgraf geldi Memduh.. Süheyla'dan..

İyice yaklaştığında ayakta duramayacak kadar bitkin olduğu anlaşılıyor. Üstelik uzun siyah eteğiyle aynı kumaştan pelerini toza bulanmış. Yüzüne korkuyla baktığımı fark edince;

— Düştüm mektebin bahçesinde, diyor. "Acele etmek isteyince elim ayağım birbirine dolaştı.."

Sözü bitmeden ağlamaya başlıyor. Usulca soruyorum;

— Telgraf kötü haber mi?

— Şevki ölmüş..

* * *

Kolumun altında yazılı kâğıtlarının destesiyle hademe Bican Efendi'nin getirdiği kahveyi, tütün tabakamı alıp öğretmenler odasının kuytu bir köşesine çekiliyorum. Benden başka iki kişi da-

ha var içerde. Edebiyat hocası Nureddin Ziya Bey, tombul yüzüne sevimlilik veren bembeyaz bıyıklarını keyifle oynatarak defterine bir şeyler –belki de şiir– yazıyor. Urfa lisesine yeni atanan genç coğrafyacı Hüseyin Nazif ise; çekingen yaradılışına yakışır biçimde sayfaları hışırtısız çevirmeye çalışarak elindeki gazeteye iki ders arasında göz atıyor. Onları rahatsız etmemek için sandalyeyi sessizce çekip oturuyorum masanın köşesine. Ama kafam o kadar karışık ki; değil öğrencilerden aldığım cevapları, kendi sorularımı bile değerlendirebileceğimden kuşkuluyum. Yarın sabah Süreyya ile Diyarbakır'a doğru yola çıkmak zorundayız. Nigâr halamın evinde bir gece kalıp trenle İstanbul'a, oradan da Edirne'ye gideceğiz sözde.. Bugün müdürün karşısına dikilip izin almam gerek. Her gece içine düştüğüm cehennem yüzünden sık sık geciktiğimi, kimi zaman derse hiç giremediğimi düşününce söylemekten çekiniyorum. Cepheden dönmüş her erkek az çok aynı durumda olsa da kendi adıma utanıyorum. Aslında sert görünüşüne karşın babacan adamdır Galip Bey.. Ya öfkeleneceği tutarsa? Kürsüyü boş bırakan bir öğretmenin sorumluluk duygusundan yoksun olduğunu yüzüme haykırır, bir yere gidemeyeceğimi açıkça bildirirse.. Süreyya'yı yalnız gönderemem günler sürecek bir yolculuğa.. Vazgeçmesini de isteyemem.. Çok üzülür.. Hem Süheyla'nın ona ihtiyacı vardır şimdi..

* * *

İki kardeşin cıvıl cıvıl sesleri kulağıma gelirken huzursuz biçimde sofadaki sandalyelerin birinden kalkıp öbürüne oturuyordum. Ucuz kumaştan bir gecede dikilmiş; biraz tül, biraz da ışıltılı tellerle süslenip giydirilmiş gelinliği içinde çok merak ediyordum onu. Ama kadı gelinceye kadar kendini saklayacaktı benden. Sabretmeliymişim..

Savaşa giderken gördüğüm eskimiş eşyaların daha da yıprandığı, Seniyye Hanım'ın terk edip gittiği bu yoksullaşmış evde yaşanacak birkaç günümüz kalmıştı. Süreyya'nın çeyizleriyle dolu iki sandık, bir de annemin Süleymaniye'den ayrılırken yanında getirdiği tahta bavul dışında ne varsa yoksullara dağıtacak, Urfa'ya gö-

türmeyecektik. Beş kişilik düğünün ardından Süheyla da kocasını alıp Edirne'ye dönecekti. Kızlarını bir akraba yanına bırakmışlardı çünkü. Üstelik Şevki'nin sağlığı da iyi değildi. İnönü cephesinde birbirimizi hiç tanımadan belki de çok yakın saflarda çarpıştığımız bacanağım kar üstünde nöbet tutarken böbreklerini üşütmüştü. Dayanılmaz ağrılar çekiyordu zaman zaman. Yine de bizi yalnız bırakmamak için kalkıp gelmişti İstanbul'a. Acısını belli etmemeye çabalıyor, kendini kötü hissettiğinde arka tarafa bakan küçük odaya kaçıp yatıyordu. Yine yoktu ortalıkta. Pek faydasını görmediği ilacını içmiş, dinleniyordu herhalde. Annem de mutfakta, bulabildiğimiz az malzemeyle yemek pişiriyor, limon tuzunu, gül reçelini suda eritip şerbet hazırlıyordu. Kendi yuvası gibi benimsemişti bu yabancı evi. Öyle ya, on dördünden beri hiçbir yere ait değildi zaten.. Yeniden Urfa' ya dönmeyi de sessizce kabullenmişti. Bizi tanıyan meraklı bakışların, zehirli dillerin ona geçmişini anımsatacağını bilse de oğlunun sevincini gölgelemekten kaçınarak susuyor, güler yüzle düğün telaşını paylaşıyordu. Dükkân komşumuz Kazzaz Himmet Ağa'nın ölmüş olmasını isterdim doğrusu.. Cemil Şekib Bey'e *"Gâvur Zâbit"* adını takan o fitne, Urfa'yı ayağa kaldıracaktı bizi görür görmez.. Gitmese.. miydik? Süreyya gönülden istiyordu bunu.. Ben de öyle.. baba toprağı çekiyordu sanki.. Ya da Cemil Bey'in ruhu.. Dünürü Mihman Ağa ile aynı mezarlıkta yatıyordu.. Bekletmemeliydik onları.. Hem oradaki çocuklara neler öğretecektik.. Önce zaferi nasıl kazandığımızı.. Mustafa Kemal Paşa'yı.. Buna gerek var mıydı acaba? Çanakkale Savaşı'na katılan Urfa taburundan sağ kalanlar destan bırakarak memlekete döndüğünde, Mutasarrıf Nusret Bey daha yüzünü görmediği mavi gözlü kumandana yalnızca anlatılanlarla hayran kalmış, onun anısına bir anıt çeşme yaptırmaktan başka bir caddeye de Mustafa Kemal Paşa adını vermişti. Damat Ferit alçağı da İngilizler'in emri üzerine idam ettirdi öyle değerli bir vatan evladını..

Kapı çalındı. Açmak da bana düşüyordu. Heyecanla fırladım yerimden. Kadı gelmiş olmalıydı. Koşup sürgüyü kaldırdım.. Şevki duruyordu karşımda. Kucağındaki irili ufaklı paketlerle içeri girerken şaşkınlıkla sordum;

— Dışarda mıydın sen?

— Ya nerede olacaktım?

— Yatıyorsun sanmıştım..

Elindekileri konsola bıraktı. Hafif alaylı bir gülüşle;

— O kadar da ağır hasta değiliz bacanak, dedi. "Bugün pek fazla ağrım sızım yok nedense.. Sokağa çıktım, Tünel'e yakın bir Rum bakkalın dükkânından şarap aldım.. Öyle reçelden yapılmış şerbetle düğün sofrası olmaz.."

Utançla fısıldadım;

— Zahmet etmişsin.. Pahalıdır şarap..

Omuz silkti umursamazlıkla;

— Para güzel günde harcanmalı..

Ceketinin cebine soktuğu *Hakimiyet-i Milliye* gazetesini çıkartıp bana uzattı;

— Oku hele bacanak.. Hoşlanacağın şeyler yazıyor.

Ali Kemal İzmit'te halk tarafından linç edilmiş.. *Peyam-ı Sabah*'ta Milli Mücadele aleyhine çirkin yazılarıyla vatanseverlerin nefretini uyandıran, Damat Ferit kabinelerinde hem maarif hem de dahiliye nazırlığı yapmış, İngiliz kuklası Ali Kemal.. Linç edilmiş.. İyi yetişmiş, kültürlü bir adam kendini bu denli ayak altına düşürür müydü? Bu kadar mı akıldan nasibini almamıştı ki; memleketi kurtarmaya çalışanlara karşı çıkıp düşmana muhabbet besliyordu.. Derken kapı çalındı yeniden. Gözümü korkunç haberden zorlukla ayırıp açmaya gittim. Şevki konsola bıraktığı paketleri anneme teslim etmek üzere mutfağa girmişti çünkü. Başı sarıklı, cüppeli genç bir adamla karşılaşınca şaşırdım. Nedense yaşlı bir kadı beklemiştim. Elini göğsüne batırıp selam verdi.

— Hoş geldiniz, diyebildim.

Az önce kalktığım sandalyeye ilişti eteğini toplayarak. Sonra konsolda açık duran gazeteye baktı. Başını iki yana sallayarak mırıldandı;

— Allah kimseye böyle bir âkıbet nasip eylemesin..

Tam o sırada Şevki de sofaya çıkmıştı. Sertçe cevap yetiştirdi kadıya;

— Milli Mücadele düşmanlığının sonu budur Kadı Efendi.. Cezayı hak etmemiş miydi o soysuz?

Adam kimden yanaydı bilmiyordum, ama fazla konuşmak istemediği belliydi. Şevki ise delice aşka gelmiş, susmadan haykırıyordu;

— Sarıkamış felaketinin suçlusu Enver Paşa da buldu belasını.. Türkistan'a kaçmakla kurtulacağını mı sandı? Osmanlı'yı kendi hevesi uğruna harbe sokup uçurumun kenarına getirmenin cezası Allah tarafından verildi işte..

Birden kadıya doğru hızla yaklaştı. Yakasına yapışacaktı neredeyse;

— Şu yüzüme bakın Kadı Efendi.. Şişmiş yüzüme bakın.. Cephede çürüttüm bedenimi.. Ömür boyunca iyileşemeyeceğim.. Eğer daha ömrüm varsa tabii..

Yanına sokulup koluna girdim;

— Bunları sonra konuşuruz bacanak.. Belki Kadı Efendi'nin acelesi vardır..

Adam pek sevindi bunu duyunca. Hemen toparlanıp ayağa kalktı;

— Gelin hanım da hazırsa bitirelim şu işi..

* * *

Benden yalnızca birkaç yaş büyüktü Şevki.. Ama kızını evlendirecekti yakında.. Artık yaza kalırmış Halide'nin düğünü.. Bizim yeşerecek bir dalımız yok dört yıldır.. Hani Süreyya benim olsa başka bir şey istemezdim Tanrı'dan.. O da izin alacaktı başöğretmenden.. Ne yaptı acaba? Gidip çalmalıyım müdürün kapısını.. Kafamın içinde kumlar savruluyor sanki.. Diyarbakır'a gitmek kolay da.. Kızgın tanecikler tenimi yakıyor.. Sonra soğumaya başlıyor yavaş yavaş.. Kar yıldızlarına dönüşüyor. Ürperiyorum.. Bican Efendi sobaya ateş atmamış mı? Dışarda da gürültüler.. Alabildiğine.. Üstüme ağırlık çöküyor.. Hem de titriyorum.. Halide'nin düğünü yaza kalırmış artık.. Bana ne? Bağrışmalar.. Silahlar patlıyor.. Ardı ardına.. Kimler savaşıyor meydanda? Bahçe kan gölü.. Mitralyöz susmuyor ki.. Tipide göz

gözü görmüyor zaten.. Sonra da Neşide gelin olacak.. Diyarbakır istasyonu silinmiş.. Nigâr halam yok.. Süreyya binmiş trene.. Yüzü asık.. Dönmez mi Edirne'den?.. Kucağında küçük bir kız.. Babası başka.. Şevki'nin ölüsü de vagonda.. Şişmiş.. İki kızı yanında.. Geç kaldık.. İnönü cephesinden sağ çıksam.. Albay İsmet Bey gülüyor tepede.. Yunan gitmiş.. Sakarya var.. Afyon'u aşınca çocuğum olur mu?.. Peygamberler diyarındayız ya.. Himmet nerede? Edirne'ye gitmeli.. Süheyla bekler.. Ben kalsam.. Yaralıyım zaten.. Yüzüm çok yanıyor.. Başımda korkunç bir ağrı.. Sarsıyor zebâniler.. Ölmüşüm işte..

— Memduh.. Uyan Memduh..

Silkiniyorum.. Karşımda müzik öğretmeni Servet Nedim.. Fesi yok.. Başında kahverengi fötr.. Devrim ne zamandı? Kastamonu'ya gitmişti Kemal Paşa.. Elinde terekli serpuş.. Kendi şapkam da masada.. Yazılı kâğıtları kolumun altında buruşmuş.. Okuyacaktım sözde.. Kahve de öylece duruyor.. Hiç içmemişim.. Yüzümde güneş..

— Oturduğun yerde uyuyakalmışsın Memduh.. Geceleri beşik mi sallıyorsun, ne halt ediyorsun böyle?

Kafam balyoz yemişçesine zonkluyor.. Terbiyesizin de söylediğine bak.. Beşik mi sallıyormuşum? Hayvan herif.. Biz hevesliyiz sanki çocuksuz kalmaya.. Delidir melidir ya, bazen fena kızdırıyor insanı.. Kendi evlense de bir an önce; kolları boş kalsa.. Şımarık İzmir züppesi..

— Sözünü unutmadın değil mi Memduh?

İrkilerek soruyorum;

— Ne sözü?

— Unutmuşsun be.. Hani bugünlerde beni sıra gecesine götürecektin..

— Söz vermemiştim ki.. Bir düşünürüz dedim yalnızca..

— Yeter işte düşündüğün.. Urfa'nın yerlisi olduğuna göre bana bu iyiliği yapacaksın.. Kimbilir ne hoş ezgiler çalınıp söylenir o meclislerde..

Keşke götürebilsem de musikiden önce edep erkân öğretseler sana orada.. Gittiğine bin pişman olsan..

— İzmir'de paşa gibi muallimlik dururken bu uzak diyâra neden geldim sanıyorsun?

Öylesine canım sıkılıyor ki, belli etmemeye çabalasam da yüzümün asıldığını biliyorum. Şevki'nin ölümünü kimseye bildirmedim daha. Müdürden izin alabilirsem sonra açıklayacaktım. O bakımdan suçu yok, ama sıra gezmesine çocukluğumdan beri hiç gitmediğimi, Urfa'dan epey zaman uzak kaldığım için arkadaşlarımın da ya cepheden dönmediğini ya da başka yerlere göç ettiğini anlatmıştım. Öyle arsızca, bir kapıyı çalıp sıra gecesine katılmanın geleneğe aykırı olduğunu da. Kulağına laf girmiyor ki bu delibozuk adamın.

— Ulan ne miskin yaradılışın var senin.. Mustafa Kemal Paşa bile Samsun'a çıkarken senin kadar düşünmemiştir herhalde..

Baştan savabilmek için;

— Bana biraz zaman tanı, diyorum.

— Ne kadar? Üç-beş yıl mı?

— Alay etme..

— Sen de sabrımı zorlama..

— Her şeyin bir sırası var Servet..

— Sıra gecesinin de mi sırası var?

— Elbette..

Birden aklıma gelen bir bahane pek işe yarar görünüyor ilk anda;

— Hem biliyorsun, Mussolini bahar aylarında Antalya ile çevresindeki vilayetleri isteme küstahlığını gösterdikten sonra genel seferberlik ilân edildi.. Öyle geç vakitlere kadar sokakta kalmak, dilediğince yaşamak yok..

— Meclisler yine kuruluyormuş ama..

— Kısa sürüyordur, hoşuna gitmeyebilir..

— Gider gider, ben razıyım..

Sözü bitince umursamazlıkla elini sallıyor;

— Zaten Mussolini köpeği de bir bok yiyemez.. Havlar durur yalnızca.. Kemal Paşa ağzını burnunu dağıtır onun.. İsmet Paşa da yeni bir Lozan masası kurar..

Adam dünya siyasetini de idare ediyor sanki.. Vazgeçeceğe

benzemiyor niyetinden. Başka ne demeli? Derdim bana yetiyor.. Daha müdürden izin isteyeceğim.. Yazılı kâğıtlarını da okuyamadım.. Tepemde dikilmiş konuşuyor durmadan;

— Mukim Tahir adında genç bir sanatkâr varmış.. Eşraftan, varlıklı bir ailenin çocuğu olduğu halde saz çalmakta, türkü, hoyrat okumakta ün kazanmış.. Ustalarını gölgede bırakmış, diyorlar.. Eğer onun fasıl geçtiği bir meclise götürmezsen beni..

Sertçe soruyorum;

— Ne edersin?

— Süreyya Hanım'ın kulağına bir şeyler fısıldarım.. Kız rüştiyesindeki muallimelerden birine meyli var Memduh'un, dedim mi..

— İnanmaz ki..

— Midesi bulanır ya..

Yapacağından değil, savuruyor işte serseri.. Ama gerçekten öyle bir halt edecek olsa yüreğine iner Süreyya'nın.. Hele çocuğumuz yok diye başka kadınlara yaklaştığımı sanırsa.. Boğulmak üzereyim.. Başımın ağrısı da hafiflemiyor.. Buradan sessizce uzaklaşmamız en iyisi.. Yarın sabah arasın da bulsun beni Servet Nedim züppesi.. Hem Süheyla'nın ablasına ihtiyacı vardır şimdi.. Ansızın bir ateş düşüyor içime.. Ya ben de ölürsem? Ne yapar Süreyya? Geceleri üstüme çöken karabasanlardan başka bir hastalığım olmasa da.. Ya ölürsem? Annemden önce onu düşünüyorum.. Ayıp mı? Bilmiyorum.. Yanında iki yetişkin çocuğu da yok onun..

* * *

Belediye dairesinden yüreğimizde çocukça bir sevinçle ayrıldığımızdan beri en anlamsız şeylere bile gülüşerek kol kola yürüyorduk. Hele Tayyare Cemiyeti'nin hazırladığı maroken kaplı nikâh cüzdanımızı Urfa halkına gösteriş yapmak amacıyla sık sık cebimden çıkarıp dikkâtle incelediğimde Süreyya ne hoş kıkırdıyordu..

Vali konağının karşısında, zarif sütunlar üzerinde yükselen eski mutasarrıflardan Nusret Bey'in şehre armağanı olan Mustafa

Kemal Paşa anıt çeşmesini, aynı adı taşıyan iki yanı çiçekli caddeyi yavaş yavaş ardımızda bırakırken yolun öbür tarafından gelen asık yüzlü ihtiyar adamı görünce canım sıkıldı. Bir zamanlar Bedesten'de dükkân komşumuz Kazzaz Himmet Ağa, babamdan birkaç yaş büyük olmasına karşın hâlâ yaşıyordu. Bastonuna dayanarak geçip giderken göz ucuyla bize baktı. Çekinmese uzaktan tükürecekti. Haklıydı doğrusu.. Hıristiyan dönmesi annemi yeniden bulup bağrıma basmakla bağışlanmaz günaha girmişken, bir de Frenk biçimi giyinen, başı açık bir kadın öğretmenle –üstelik *Gâvur Zâbit*'in kızıyla– evlenmiş olmam, sokaklarda dolaşırken başka erkekler gibi karımı birkaç adım geride bırakmayıp koluma almam ona göre Mihman Ağa'nın kemiklerini sızlatıyordu herhalde..

* * *

Haremlik eyvanına yaklaşırken annemin odasından kalabalık kadın sesleri, kahkahalar geldi kulağıma. İkindi vaktiydi. Bu saatlerde komşulardan ziyaretimize gelenler olabiliyordu. Çıktığım basamakları usulca inip selamlığa gitmeye niyetlendiğim anda Süreyya'nın seslenişiyle durakladım;

— Memduh.. Müjdemi isterim..

Müjde.. Üç yıldan sonra.. Beklediğimiz yolcuyu mu taşıyordu? Dönüp baktım; sevinçliydi ama umduğum kadar değil. Yüzünden anlamaz mıydım öyle bir hal olsa? Gülümsüyordu yalnızca. Yanına sokuldum. Başı içeriyi gösteriyordu;

— Konuğumuz var.. Uzaklardan gelmiş..

Heyecanla koştum. Kırmızı halı döşeli sedirde annemle diz dize oturmuş, siyah kadife elbiseli, beyaz başörtülü yaşlı bir kadın vardı. Halam.. Nigâr halam.. Beni görünce fırladı yerinden;

— Vay siye kurban..

Elini öptüm, boynuna sarıldım. O sırada şakayla hafif bir tokat indirdi yüzüme;

— İmansız oğlan, üç yıldır uğramamışsın hâneme.. Bari ben varıp çalayım kapısını dedim..

Haklıydı sitem etmekte. İstanbul'dan göçü yükleyip gelişi-

mizde tren yolculuğumuzun son durağı Diyarbakır'da –enişte Hayri Ağa da sağdı o zaman– iki gece dinlenip sonra Urfa'ya varabilmiştik. Bir daha da kısmet olmamıştı görüşmek. O gün annemi öylesine muhabbetle kucaklamıştı ki; otuz yıl geçmemişti sanki aradan.. Baş başa kalabildiğimiz birkaç dakikada halamın her şeyi bildiğini öğrenmiştim. Yengesinin Halep'e gitmediğinden, rahibeler evinde yaşayıp zaman zaman babamla gizlice buluştuklarından haberi vardı. Üstelik seviyordu Süryânî gelini. O da deli dolu görümcesini. Hiç kin tutmamışlardı birbirlerine. Bunları düşünürken sessizliğin çok uzun sürdüğünü fark edip utançla mırıldandım;

— Nasılsın bibi? Diyarbakır'da ne var ne yok?

Derin bir iç çekti bunları sorunca;

— Çocuksuz hatunun hayatında ne olacak Memduh'um? Hayri Ağa da rahmete kavuşunca ölü toprağı serpildi viran hâneme..

Süreyya'nın yüzüne baktım hemen; etkilenmemiş görünüyordu halamın sözlerinden. Acısını onun kadar belli etmeyen biri daha var mıydı acaba şu dünyada?

— Diyarbakır'ı anlatacak olursam, toz dumandır oğul..

Aptalca sordum;

— Niye ki?

Cevap vermekte acele etmeden kalktığı köşeye yerleşti. Beni de yanına çağırıyordu eliyle. Annemle halamın arasına oturdum. Küçük bir çocuk gibi biri sırtımı sıvazlıyor, öbürü başımı okşuyordu. Süreyya da karşımda gülüyordu;

— İsyandan haberin yok mudur senin Muallim Efendi?

Bu kez çabuk toparlanıp konuşabildim;

— Olmaz mı bibi?

Birkaç ay önce Elazığ'ın Piran köyünde başlayıp kısa zamanda Diyarbakır'a kadar doğu vilayetlerinin çoğuna yayılan Şeyh Sait isyanı, Siverek yoluyla Urfa'yı da ayaklandırmaya zorluyor, ama –Himmet Ağa gibi yobazlar bulunmasına karşın– şimdilik fazla taraftar bulamıyordu. *"Halifesiz Müslümanlık olmaz.. Mekteplerde dinsizlik ilerliyor.. Kadınlarımız bugün çıplaktır.. Şeriat iste-*

yin.." yaygarasıyla bildiriler dağıtıp halkın temiz din duygularını kışkırtanların amacı devleti ele geçirmekti..

Odadaki sessizlik ikindi ezanıyla bozuldu. Halam başını sallayarak dinledi müezzini. Sonra âsiler hemen pencerenin önündeymişçesine parmağının ucuyla dışarıyı gösterdi;

— Bunlar din adına harbettiğini söylüyor oğul.. Kim inanır ki? Yüreğinde Allah korkusu, peygamber sevgisi olan insan askerimize kıyabilir mi? Müslüman hânesine zorla girip yağmalar mı? Memleketi kurtaran, ezan sesini kulağımızdan, bayrak gölgesini üstümüzden eksik etmeyen Kemal Paşa ile yoldaşlarına düşman kesilir mi? Adam olsaydı da halife efendimiz yapsaydı bunları.. Kuyruğu toplayıp kaçtı zorda kalınca..

* * *

Nefretini açığa vuramayınca öfkesini ayaklarından aldı Himmet Ağa. Becerebildiğince hızlı adımlarla vali konağına doğru uzaklaşıp gitti. Şark İstiklâl Mahkemesi tarafından yargılanıp Siverek kapısında idam edilen kırk yedi kişinin sorgulanması sırasında, Şeyh Sait isyanına katılanların giydiği yabancı asker elbiselerinden ellerindeki silahlara, dağıttıkları şeriat bildirilerine kadar her şeyin Avrupa'da hazırlanıp gönderildiği, özellikle İngiltere'den büyük destek gördükleri ortaya çıkınca dindar halkın nefretini kazanmışlardı. Ama yarın ne olacağı belli değildi. Üç yıllık Cumhuriyet'i yıkmak için daha ne isyanlar başlatılacaktı kimbilir?

Medeni nikâh kıydığımızı herkese bildirmek için maroken kaplı cüzdanı yeniden çıkardım cebimden. Süreyya yine kıkırdadı. Çok gitmeden sağa saptık. Ara sokakta, bir zamanlar babama çıraklık eden Seyfullah'ın açtığı küçük manifaturacı dükkânının önüne varmıştık. Karşıdan bakıldığında pek gösterişli bir yere benzemese de İstanbul'dan, Bursa'dan pahalı kumaşlar getirip satıyordu yıllardır. Bizi görür görmez koşup yanımıza geldi, elimi öpmeye davrandı; izin vermedim;

— Ağam sen hoş gelmişsin, diye içeri buyur etti

Yorulmuştuk ikimiz de. Gözucuyla Süreyya'ya düşüncesini

sordum; hevesliydi biraz dinlenmeye. Girerken Seyfullah'a sordum;

— İşler nasıl Seyfo?

— Sâyende iyidir ağam..

"Sâyende" sözcüğü bizim yanımızda çalışırken para kazanıp ekmek sahibi olduğuna bir teşekkür ifadesi, daha doğrusu değerbilirlik örneğiydi. Başını yerden kaldırıp Süreyya'ya bakmadan halı minderli hasır oturağı gösterdi;

— Yengemiz ayakta kalmasın..

Benim için de tezgâhın altından bir başkasını bulup verdi;

— Buyur ağam.. Çırağı gönderelim de çay getirsin size..

Süreyya kaşlarını kaldırdı hemen. Ramazan ayında olduğumuzu anımsatmaya çalışıyordu bana. Ama Seyfullah oruç tutmadığımızı nereden biliyordu? İstanbul'da kaldığım yıllarda değiştiğim, Frenkler gibi yaşadığım mı söyleniyordu dillerde, yoksa zorla Müslümanlığa döndürülmüş bir Süryânî kadının çocuğu olduğum mu? Aslında din yüzünden insanların birbirini boğazlaması, yobazların gösterişli tapınmaları soğutmuştu beni her şeyden. Süreyya'nın düşüncesi benden farklı değildi. Rafların tozunu alan on dört-on beş yaşlarındaki oğlanı göndereceği anda silkinip durdurdum Seyfullah'ı;

— Zahmet etme Seyfo, niyetliyiz biz..

Yalandan kim ölmüştü? Hem kimseye zararı da yoktu söylediğimin? Aksine memnun olmuştu bizim eski çırak. Gülümsemesinden anladım bunu. Daha karşımda dikiliyordu. Şakayla seslendim;

— Otursana.. Minare boylu olduğunu mu gösteriyorsun bize?

— Estağfirullah ağam, dedi gülerek. "Ne haddime oturmak?"

— Ağalık mağalık kalmadı Seyfo.. Sen de efendisin artık ben de..

O zaman bir hasır oturak da kendi için buldu tezgâhın altından. Süreyya ile yüz yüze gelmeyecek biçimde otururken sordu;

— Nereden gelir nereye gidersiniz böyle?

Cüzdanı cebimden çıkartıp gösterdim;

— Nikâh tazeledik yengenle.. Medeni kanun bunu gerektiriyor..

Utanarak ellerini ovuşturdu;

— Biz daha davranamadık ağam..

— Davran öyleyse.. Yoksa Ankara'ya şikâyet ederim seni..

Ciddiye aldı söylediklerimi. Kıvranmaya başladı;

— Etme Memduh Ağam.. Akşam sabah yaparız inşallah.. Lâkin..

— Lâkin ne?

— Boyumuzca çocuklarımız varken ayıp gelir bana.. Bunca yıldır helâlim değil miydi ki şimdi olacak?

Ayıplanacağını bildiğinden olsa gerek bana yeniden konuşma fırsatı vermeden kalkıp dükkânın arkasındaki küçük depoya girdi. O gider gitmez Süreyya ile bakıştık. Çırak da epey uzaklaşmıştı yanımızdan. Eğilip usulca kulağına fısıldadım;

— Gelinliğin daha sararmamıştır, değil mi?

Şaşırdı bunu duyunca;

— Bilmem, diye omuz silkti. "Niye sordun?"

— Bu gece düğün gecemiz olsun.. Üç buçuk yıldır evli değilmişiz gibi.. Yeni kavuşacakmışız gibi.. Bakarsın..

Hemen anladı ne demek istediğimi. Heyecanlandı;

— Olur mu dersin?

— Biz ne tansıklar yaşadık Süreyya.. Niye olmasın?

* * *

Bir buçuk yıl geçmiş kendimizi çocukça kandırmamızın üstünden.. Bana bir hal olsa tek başına kalacak.. Süheyla'nın boyunca iki kızı.. İzin alacaktım hani.. Bir an önce kalkmalıyım şu masanın başından.. Yazılı kâğıtlarını da okuyacağım yok bu gidişle.. Müdürün odasındaki ecza dolabında ağrı kesici vardır belki.. Önce onu isterim.. Çok üzgün, sıkıntılı olduğumu anlar böylelikle.. Şevki ölmüş.. Ya ben de.. Düşünmemek için fırlıyorum ayağa.. Servet Nedim başımdan çekilmişken terk etmeliyim burayı.. Edebiyat hocası Nureddin Ziya Bey'in az önce bir şey-

ler karaladığı defteri çekiştiriyor arsız herif.. Belli ki şiir yazmış adam, şimdilik kimseye göstermek istemiyor.. Neyse, benimle uğraşmasın da.. Sıra gecesine götürecekmişim beyefendiyi.. Başka derdim kalmamış da.. Mukim Tahir'i dinleyecekmiş.. Çocukluğumda, delikanlılık çağlarımda nasıl hevesliydim herkes gibi sıra gezmesine gitmeye.. Babamın kırk yılda bir keyfi yerine gelip de selamlıkta yoğurduğu çiğ köfteyi kendi kendimize sessizce yemenin tadı olmuyordu ki.. Ne türkü, ne gazel, ne hoyrat.. Ne sohbet, ne bilmece, ne oyun.. Urfa'ya yeni gelmiş İzmirli züppe mi sürecek o sefayı? Hem bunca zamandan sonra kimin kapısını çalacağım? Edep erkân öğrenmemişçesine.. Yakışık alır mı?

Bir yudum bile içmediğim kahveyi öylece bırakıyorum masada. Tütün tabakamı, kâğıt destesini alıp kalkıyorum. Servet Nedim yeniden sataşmasın diye yanından hızlı adımlarla geçip çıkıyorum öğretmenler odasından..

* * *

Eve yaklaşırken sokakta oynayan sekiz-on yaşlarında birkaç çocukla karşılaşıyorum. Komşulara konuk gelmiş olmalı. Hiçbirini tanımıyorum çünkü. İçlerinden biri uzun bir sopanın başına çaput sarmış, ata biniyor aklınca.. Bir yandan da yanık sesiyle Urfa'nın kurtuluş mücadelesini anlatan türküyü söylüyor;

"Tılfındır hastahâne karşıma karşı
Zalim Fransızın bomba ataşı
Urfa çetelerinin süngü takışı.."

Hamidiye hastanesinin pencerelerinden Tel –Fıtr Urfa ağzıyla Tılfındır– tepesine baktığım ikindi vaktini anımsıyorum.. Babamın ameliyattan çıkmasını beklediğim o korku dolu saatleri.. Daha dün gibi.. Oysa yirmi yıl geçmiş.. İdadiyi bitirmek üzereydim.. Cemil Şekib Bey ailesi Urfa'ya gelmemişti henüz.. O zamanlar evlenmiş olsaydım şimdi boyumca.. Böylesine razıyım.. Süreyya var hayatımda.. Çöldeki kum tanesi kadar kupkuru bir yaşantı istemezdim ki.. Medeni nikâh kıydırdığımız gün niye öy-

le umutlandım bilmem? Bir tansık gerçekleşeceğine Süreyya'yı da inandırmıştım.. Gerçekleşmedi işte..

Paltomun cebinde anahtarı ararken izin kâğıdı elime gelince bütün sıkıntım dağılıyor sanki.. İki haftadan uzun sürmemeliymiş yokluğum.. Sevinçten başımdaki ağrı için ilaç istemeyi unuttum.. Ama umurumda değil.. On beş gün neme yetmez? Olmazsa bırakır dönerim Süreyya'yı Edirne'de.. Selamlık kapısından girerken türkü yine kulağımda çınlıyor;

"Kolumu salladım toplar oynadı
Karataş içinde çete kaynadı
Yaşasın Urfalılar teslim olmadı
Di yürü kumandanım yürü
Çetelerim gidiyor dönmüyor geri.."

İçinde hiç ateş yakmadığımız selamlığı hızla geçip avluya, oradan da haremlik merdivenine yöneliyorum. Annem eyvana çıkmış karşılıyor beni. Gelişimi pencereden görmüş anlaşılan. Pek telaşlı bir hali var. Yalnız üzgün değil. Yüzünde anlam veremediğim kıpırtılarla tepeden tırnağa süzüyor beni. Cebimdeki kâğıdı bulup gösteriyorum o sırada;

— İzin aldım anne.. Yarın sabah Diyarbakır'a doğru yola çıkabiliriz..

Hafifçe gülerek başını iki yana sallıyor;

— O iş biraz zordur artık..

— Neden?

— Az sabret oğul öğrenirsin..

Konuşurken kapı önünde duran büyük bir kap içinde sarı yeşil bir bulamaç görüyorum. İğrenç bir şey.. Kusmuğa benziyor.. Annem hemen fark ediyor neye baktığımı;

— Gelin hanım okumuş kızdır lâkin hayat cahilidir oğul.. Çok zamandır farkındaydım ben onun boş olmadığının.. Yanılmışsam, önce heveslenir sonra beter üzülürsünüz, diye söylemedim.. Bugün iyice anladım ki siz yola gidemezsiniz.. Size yolcu geliyor..

Aptalca soruyorum;

— Kim?.. Nereden geliyor?

Sarsılarak gülüyor annem;

— Gir de Süreyya anlatsın ötesini..

Sersemlemiş bir halde odamıza süzülüyorum. Başını üst üste yığılmış yastıklara dayamış yatıyor Süreyya. Karyolanın yanında közleri ışıldayan çifte mangal boğucu bir sıcak yaratmış, ama yine de üşüyor olmalı. Yorgan yetmemiş, bir de keçi kılından battaniye örtülmüş üzerine. Beni görür görmez biraz doğruluyor yerinde. Sağ avucunda tuttuğu kum gülünü bana uzatıyor;

— Annen haklıymış Memduh.. Gerçekten sevda tılsımı bu taş parçası..

Sevda tılsımı.. yolcu.. Biz gidemezmişiz.. Hiç bu kadar pembeleşmemişti kum gülü.. Hiç bu kadar saydamlaşmamıştı sanki.. Pencereden vuran ikindi güneşini hoş kırınımlarla Süreyya'nın yüzüne yansıtıyor..

Ocak / 2004 / Ankara

Urfa toprağı sıcaktır. Çarşıları serin mi serin..
Evleri de... Ama II. Abdülhamid döneminin zorbalığına karşı çıkan Miralay Cemil Şekib Bey ve ailesi İstanbul'dan sürgün edilince, eşraftan Kazzaz Mihman Ağa'nın mürekkep yalamış oğlu Memduh için her mevsim sarı zamandır artık..
Miralay'ın büyük kızı Süreyya'yı görmüştür çünkü bir kapı aralığında...

www.remzi.com.tr
ISBN 975-14-0978-0
9 789751 409782

İNKILÂP KİTABEVİ
KUM GULU
SELMA FINDIKLI
9789751409782
7,50 YTL
7.500.000,00